

DEL PENEDÈS

PUBLICACIÓ DE L'INSTITUT D'ESTUDIS PENEDESENCS

Antoni Vidal i Verdaguer

La tia Antònia

Narcís Carulla Gratacòs i David Albalat Vázquez

Fonaments geològics i hidrogeològics per la naturalització
d'una zona fluvio-litoral: les Madrigueres de la riera de la Bisbal
(el Vendrell), Tarragona

Joan Solé i Bordes

Rodolf Llorens, productor cinematogràfic a l'exili

Josep Solé i Armajach

Petita ruta cultural al poble de Bellvei

Joan Anton Sadurní i Vallès

Vivències de guerra 36/39 de quatre personatges rurals
del Penedès

DEL Penedès

PUBLICACIÓ DE L'INSTITUT D'ESTUDIS PENEDESENC

INSTITUT
D'ESTUDIS
PENEDESENC

Edita: Institut d'Estudis Penedesencs
C/ Ferrers, 54, baixos - Tel./fax 93 892 19 79
08720 Vilafranca del Penedès

C. Major, 18 - 43700 El Vendrell

Carrer de Sant Pau, 13
08800 Vilanova i la Geltrú

iepenedesencs.cat - secretaria@iepenedesencs.org

Apartat de correus 119 - 08800 Vilanova i la Geltrú

Institut d'Estudis Penedesencs,
entitat registrada a la Direcció General
de Dret i Entitats Jurídiques de la Generalitat de
Catalunya, capítol d'Associacions, secció 1ª,
número 3.360 - CIF G-08885311.

ISSN: 1698/3122

Entitat declarada d'interès cultural per acord
de la Generalitat, de 12 de novembre de 1997.

Consell de redacció:

Ramon Arnabat i Mata

Montserrat Comas i Güell

Neus Oliveras i Samitier

Àngels Parés i Corretgé

Àngels Santacana i Figuerola

Joan Solé i Bordes

Pilar Tarrada i Gol

Albert Tubau i Garcia

Versió abstract: Josep M. Figueras

Correcció lingüística:

Francesc Llopart i Puignau

Impressió i muntatge:

Gràfiques Llopart

Sant Antoni, 63

08770 Sant Sadurní d'Anoia

Tel. 93 891 03 12

llopart@grafiquesllopart.cat

Dipòsit legal: B-39.107-2002

S U M A R I

PORTALADA	
Cultura en temps de crisi	5
COL·LABORACIONS	
La tia Antònia	
<i>Antoni Vidal i Verdager (1805-1889)</i>	7
Fonaments geològics i hidrogeològics per la naturalització d'una zona fluvio-litoral: les Madrigueres de la riera de la Bisbal (el Vendrell), Tarragona	
<i>Narcís Carulla Gratacòs i David Albalat Vázquez</i>	17
Rodolf Llorens, productor cinematogràfic a l'exili	
<i>Joan Solé i Bordes</i>	31
Petita ruta cultural al poble de Bellvei	
<i>Josep Solé i Armajach</i>	41
MISCEL·LÀNIA PENEDESENCA	
Vivències de guerra 36/39 de quatre personatges rurals del Penedès	
<i>Joan Anton Sadurní i Vallès</i>	51
SECCIONS	
Inventari de toponímia penedesenca	
<i>Grup d'Estudis Toponímics</i>	81
25 sortides a peu pel Penedès	
<i>Índex toponímic del Penedès</i>	82
VÀRIA	
Ferran Via i Freixas. Un pianista internacional	
<i>Joan Cuscó i Clarasó</i>	83
Pedra seca, l'altre patrimoni cultural	
<i>Joan Gost Grifoll</i>	84
LLIBRES	87
FONS BIBLIOGRÀFIC	97

P O R T A L A D A

CULTURA EN TEMPS DE CRISI

Mentre diferents articles enfoquen el tema de la crisi amb xifres, anàlisi del panorama internacional o bé recordatoris de crisis d'anys anteriors, altres, més imaginatius, fan ús del diccionari xinès, partint del concepte que la paraula crisi combina dos ideogrames: el primer significa perill; el segon, oportunitat. Ras i curt: hi ha crisi. Ara bé, immersos en aquest panorama desolador, on fàcilment es pot evocar aquella frase de Shakespeare al *Hamlet* que diu “alguna cosa es deu estar podrint a Dinamarca”, quin paper hi juga la cultura en tot plegat?

Si s'analitza el paper que tradicionalment se li ha atorgat, no hi ha dubte que sovint ha estat considerada la germana pobre. Algú irònicament pot dir que la cultura no té crisi perquè és la seva idiosincràsia. Tanmateix, ara davant les inevitables retallades de pressupost, potser caldria aturar-nos a l'entorn d'unes quantes consideracions. Es podrien valorar, per exemple, elements com la gestió o la coordinació. Certament hi ha un excés d'informació, però moltes vegades ens passen per alt actes que fan al costat de casa. Una bona gestió permet arribar d'una manera eficaç a un màxim de públic.

Els aspectes més creatius, des de vessants literàries o artístiques, poden ser esperonats per les adversitats. No fa gaire, arran de l'Any Rodoreda, l'exposició de la pintura de l'autora evocava el procés creatiu després de les dues guerres viscudes: “crear, en definitiva, després de les bombes”. Salvador Espriu en el context de la difícil postguerra venia a “salvar el mots”. I posant-hi un bri d'imaginació i, ara que fa deu anys de la mort de Joan Brossa, ben segur que aquest autor s'empescaria algun poema objecte prou enginyós que inclogués la paraula “crisi”.

Una de les iniciatives lloables és el Pla de Foment de la Lectura (2008-2011) que ha endegat el Departament de Cultura. No cal dir que la promoció que s'està fent a les Biblioteques del foment lector s'ha vist incrementat en aquests darrers anys i, últimament, s'hi han afegit Els Clubs de Lectura Fàcil, els quals abracen un ampli teixit social. A més a més, amb la crisi han augmentat considerablement els cursos de formació, especialment en llengua catalana. La cultura ajuda a viure. Tot plegat ajuda, doncs, a potenciar actuals o futurs consumidors de cultura. Després de tot, potser no tot està podrint a Dinamarca.

COL·LABORACIONES

LA TIA ANTÒNIA

RESUM

Edició d'un text inèdit d'Antoni Vidal i Verdaguer recuperat de l'arxiu familiar de la família Rosell-Mir, en el qual fa referència als esdeveniments patits per una tia de la seva família. Amb una prosa lleugera i poc enfardegada, tot i el caire ensucrat que vol donar a una història, el text mostra una finalitat didàctica i de crònica d'un esdeveniment que s'explicava a la família i que no deixa de tenir un cert deix romàntic.

ABSTRACT

Publication of an unprecedented text by Antoni Vidal i Verdaguer, recovered from the Rosell-Mir family archive, which refers to the events endured by an aunt in his family. This is a light prose text avoiding an overwritten style -despite the sentimental tone the author wishes the story to convey- which has an educational purpose and relates some facts known within the family told with a somewhat romantic touch.

NOTA INTRODUCTÒRIA

Amb motiu d'haver treballat en part de la diversa i interessant documentació històrica sobre la família Vidal i Verdaguer que es conserva a l'arxiu familiar de cal Guineu, al Rebato (Subirats), i que ha donat ja un primer i creiem que ben important fruit,⁽¹⁾ vam poder localitzar diversos textos d'Antoni Vidal i Verdaguer, a més del que, amb caire de crònica, ha esdevingut la base del volum que acabem d'esmentar. En concret, vam localitzar i vam poder transcriure mercès a les atencions de la família Rosell-Mir, que ens en va facilitar la consulta, dues proses que per diversos aspectes del caràcter dels textos es va decidir no incorporar en l'esmentat volum però que voldriem aprofitar aquesta oportunitat per recuperar parcialment. En concret, es tracta de *Record d'ingritud i de com es formen certes famílies, i caràcter que s'hereda* i *La tia Antònia*. La primera és una prosa més extensa que, tot aprofitant l'anècdota de l'execució pública d'un malfactor, aprofita per entrar a fons i deixar referència detallada de les trifulgues entre la família Vidal i la família Freixas com a resultat d'esdeveniments econòmics sobre els quals incidí directament la Guerra del Francès. Bona part d'aquests aspectes han estat recollits i estudiats amb deteniment per Ramon Arnabat en l'estudi recentment publicat.

La segona de les proses, més breu, amaga rere el títol de *La tia Antònia* un text que, tot i que no dubtem que pugui tenir una base històrica, va esdevenir un exercici literari potser ja en els darrers anys de la vida de l'autor, tota vegada que en cap d'ells no consta la data de redacció, de qui era el pare de dos escriptors de remarcable prestigi en el panorama de la cultura catalana

del darrer terç del segle XIX: Gaietà Vidal i Valenciano com a narrador costumista i el seu germà Eduard com a autor de sainets i drames per a l'escena.

En qualsevol cas, ens plau donar a la llum aquest darrer text tot remarcant com a característiques literàries no sols la datació inicial en la qual situa en un primer paràgraf el caràcter versemblant de la història amb referències exactes i puntuals sobre la protagonista, sinó també el temps narratiu ben pausat, emprant sempre una prosa neta i lleugera, sense enfardegaments ni barroquismes més enllà del caire una mica edulcorat que vol donar a una història que creu que ha de tenir una finalitat didàctica i de crònica d'un esdeveniment que habitualment li explicava la seva mare, talment com una història amb el deix romàntic característic de l'època.

Tot i els nombrosos castellanismes que trobem en el text ens cal remarcar el notable domini de la llengua que mostra l'autor quan, com era habitual en l'època, havia de ser una persona de formació en castellà i el domini de recursos narratius com el que podem observar quan, amb la voluntat de mantenir l'atenció del lector, el narrador sap canviar d'escenari a mitja història per a relatar-nos com a autor omniscient els sentiments i sensacions que afectaven als diversos personatges que, talment com si es tractés d'una vella novel·la bizantina, es veuen separats en la seva estimació per factors externs impossibles d'eludir.

Hem intentat documentar aquelles referències històriques que apareixen en el text i que ens poden permetre la seva ubicació al tombant dels anys 1763 i 1767. Hem transcrit el text tot normalitzant-lo d'acord amb els criteris que són habituals en aquest tipus de documents especialment pel que fa a grafies incorrectes, ús de majúscules i criteris de puntuació. Totes les notes que acompanyen el text són nostres.

J. S. i B.

LA TIA ANTÒNIA

Baix aquesta denominació ma estimada mare D. Paua Verdaguer, ens parlava sempre de una tia seva, dic mal, d'una tia de sa mare i àvia meva, D. Mariagna Carbonell, puig era casada amb D. Josep Carbonell,⁽²⁾ germà de son pare D. Pau Carbonell, i si bé en res atany aquella senyora a la família per raó de bens de fortuna, amb tot havent-hi tanta relació de parentiu, és digne de saber-se un episodi de sa vida.

No contava, que així com mon besavi D. Pau era coronel del 1r. batalló de fusellers de Catalunya,⁽³⁾ coneguts per fusellers vermells, son germà D. Josep era comandant del 2n. batalló dits fusellers grocs, ben coneguts uns i altres per ses proeses en les guerres d'Itàlia. Eren designats amb est nom perquè els uns portaven camalls i betes en les espardenyes i faldilletes, com la moixiranga per Snt. Fèlix, de aquells colors.

Troband-se els fusellers grocs de guarnició en Mahó, reberen ordre de sortir per actes de servei per la Península i dubtant-se si els destinarien o no a Barcelona, resolgueren sos oficials deixar ses famílies per escriure luego a on deurien dirigir-se. Així ho feren alguns dies després

sabent que es quedaven en la capital, i sortint per ella en una embarcació destinada al tràfec de cabotatge D. Antònia amb son únic fill, anomenat Tomaset, i altres militars amb los seus, seguien feliçment lo viatge i comptaven per lo mateix arribar en curt temps, en hores precises, a son destino, quan notaren en la tripulació una confusió que no es podien explicar los passatgers, atès lo bon temps que feia.

Per sortir d'ansietat, es dirigí aquella senyora al patró o capità del barco i preguntant-li per la causa que motivava aquella mudança en los mariners, li contestà:

–Ai senyora! Ens amenaça la pitjor de les desgràcies que podríem sofrir.

–Però, no tenim bon temps? Digué ella.

–Més valdria que el mar nos tragués –digué el patró– perquè aquell barco gran que es veu, sembla que és una galera de moros argelins, i si per mala sort ho és, i es posen a remar, és impossible que puguem arribar a terra antes d'aconseguir-nos.

–I bé, què podrà succeir? Digué llavors.

–Què? –li respongué– m'espanta el dir-li: quedar esclaus. Tinguin conformitat i resignació, encomanant-ho tot a Déu.

Al sentir la gran desgràcia que els amenaçava pot considerar-se com quedarien aquelles senyores i demás passatgers, discorrent cada qual a sa manera el modo com podrien fer-la més suportable i resolgueren no ocultar res de lo que portaven, entregant-ho tot als pirates amb tal d'evitar lo cautiveri. Aquesta resolució, que es cregué la més encertada, fou la que els perdé.

En efecte, fixa la vista dels navegants sobre la galerota dels moros, pogueren cerciorar-se de que a tota pressa, a rem i a vela, anaven a aconseguir-los, i encomanant-se a Déu i a la ventura entre plors i desmais, s'atracaren los pirates furiosos perquè s'havien procurat salvar, els intimaren la rendició i la infausta nova de quedar esclaus. En va els digueren que no fessin sa desgràcia i la de sos marits i pares, que els entregarien tot quant portaven, puig ells digueren, que això s'ho havien fet seu amb son treball i que lo que ells volien era el rescat que per cada un d'ells enviarien a Argel aquells per ses mullers i fills, sens lo qual els portarien a vendre en los mercats, i que no hi havia remei. Qui és capaç de descriure la pena que els causà esta resposta?

Traslladats, la tripulació i passatgers a la galerota argelina, i ocupat el barco pres per alguns pirates, lo amarraren a ella perquè seguís a la molta major velocitat amb que marxava i així fou que en poc temps es veieren a la platja d'Argel sens haver trobat ni un barco que els pogués auxiliar. Allí tractaren luego de desembarcar com ho feren carregant-los antes de cadenes sens amor ni pietat, i sens la més petita consideració al sexe, ni edat, ni menos als vincles de família, separant-los perquè no es poguessin donar consol.

El gentiu que arribí a presenciar lo desembarc era immens i calculava de gran estima la presa per lo crescut que podria exigir-se dels allegats que volguessin redimir sos parents. Al

moment cuidaren aquells malvats de fer-los saber la sort que havien tingut aquells desgraciats i la molt pitjor que els esperava si no arribava lo rescat amb la promptitud que volien. En va es posaren los Pares Trinitaris Redemptors de Captius en reens per sinó arribava el dia assenyalat puig la cobdícia de treure'n més los excità a portar-los al mercat i allà és a on amb major intensitat començaren los dolors d'aquella mare.

Posats allí tots los esclaus com si fossin bèsties per vendre, i es presentaven los curiosos i els compradors a mirar-los i a fer preguntes per si podrien convenir-los per sos intents o serveis, i com les alabances dels pirates que els venien eren excessives per treure'n major preu, promptament n'oferí bastant un vil negociant de prop d'Argel perquè cuidés d'ensenyar a les demés esclaves que tenia i planxés ademés nit i dia si era menester per guanyar lo jornal que es projectà que havia de fer-li. A tot se resignava la Coronela (que així denominaven a la tia Antònia per donar major importància a sa persona) més quan conegué i veié que els infames pirates li arrancaven sens pietat lo seu idolatrat fill Tomaset per entregar-lo a altre negociant, que el comprava per separat, arribà a l'extrem el desconsol del fill i el desespero de la mare, pensant que un i altre anaven a partir per mai més tornar-se a veure... Res valgueren lo llanto d'un i altres, els precs dels P. P. Trinitaris perquè al menos los venguessin junts puig a tot responien

—Vinga lo rescat i se'n tornaran, i no d'altre modo perquè cada comprador vol lo esclau ajustat.

Al sentir semblant resposta es desmaia aquella infeliç mare i aprofitant los venedors i comprador aquella conjuntura, l'entregaren al que des d'aquell instant quedava duenyo d'ella, i arrancat el fill de sos braços marxava per altre punt amb lo seu, que per cert es deia que no era tan inhumà i exigent amb sos esclaus.

Per demés és dir lo condol i trist efecte que causà en Barcelona la nova d'aquella presa portada a cap per la galerota de moros; los pares, fills, marits, germans; en fi, tots los més prop parents i interessats, procuraven a qui més podia, fer diligències i reunir diners per contar la crescuda partida en que els bàrbars fixaven lo rescat, mentre els Pares Redemptors de Captius no s'adormien per aconseguir que fos més barato. Deixem-los a uns i altres continuar en ses contràries pretensions, per seguir la sort que tingué que sofrir aquella pobre mare.

Arribada a la casa de son malvat amo, aquest poc es cuidà de son abatiment perquè no dotada per la naturalesa d'hermosura la volia solament perquè treballés, i ademés n'ensenyés a ses esclaves. Més compassives aquestes, començaren a prodigar-li els condols que son estat els permetia i deien-li:

—Alà “el grande” la traurà del cautiveri i li tornarà el fill.

Això la reanimava, renaixia, o millor, s'augmentava la confiança en Déu que mai havia perdut, i entrant la resignació, semblà que es conformava amb sa sort, considerant-la com a pena en est món per millor alcançar l'altre, puig era molt bona Cristiana.

Amb tot, tanta resignació no bastava perquè el malvat amo cada dia més exigent amb veure-la treballadora i temerós de que veient lo molt que l'estimaven les esclaves, podria amb sos

consells reduir-les al cristianisme o quan menos prevaricar en sa religió, la separà d'elles assignant-li més hores de treball, tota vegada que no tenia d'ensenyar-les i si treballar com una negra que així la considerava. Aquesta resolució fou irrevocable, puig com més suplicaven unes i altre, donaven lloc a que ell cregués fundades ses sospites i demostrés més sa crueltat.

Aquesta, per conducte dels P. P. Trinitaris arribà a oïdes del Rei, i com estant informat de les bones qualitats de la Coronela, necessités una esclava de sa confiança per cuidar de dos noies que tenia, filles de la muller que més s'estimava d'entre les vàries que ell tenia en son harem, resolgué comprar-la, a qual fi feu presentar en son palau al vil negociant duenyo d'aquella desgraciada senyora, fent-li càrrecs per lo mal tracte que li donava, i amenaçant-lo de castigar-lo si perseverava en son propòsit de fer-la patir. Al veure'l impassible i ferm en son propòsit li preguntà perquè ho feia, i dient-li que perquè res valia, li digué:

—Pues bé, jo te la compraré tota vegada que tan poc val.

Aleshores conegué el negociant que el Rei tenia gana de posseir-la i tractava de fer-lo desistir, ja dient-li que no era tan dolenta, sinó que com en sa terra era senyora no podia suportar les fatigues, ja suposant que era malaltissa, de geni trist i bona tan sols per plorar i fer feinetes de casa i primors que de res li servien i que ell no volia enganyar-lo ni perjudicar-lo.

Amb tals embusteries, lluny de retraure al Rei, l'excitava en el desig de posseir-la, i al punt manà a un esclau cristià, que tenia per cuidar sos jardins, que prengués una mula blanca que s'estimava molt i anés a buscar l'esclava que havia adquirit, portant-la amb tot cuidado i recato. Des d'aquell moment començà a millorar sa sort enmig de sa desgràcia.

En efecte, arribat Miquel, que així s'anomenava l'esclau cristià, a la casa del negociant duenyo de la Coronela, i veient-lo rabiós perquè tenia d'entregar-la, conegué que el sentiment provenia de que, per disculpar sa crueltat amb ella, havia rebaixat son mèrit i no n'havia pogut treure lo molt que valia i que li hauria donat lo Rei. No obstant, complint lo convingut i ordenat, s'encarregà de dita senyora, a la qual portà un preciós vel per tapar-se la cara, com és costum en aquell país i, col·locada en l'hermosa mula, la conduí a la presència d'aquell que havia de consolar-la en ses moltíssimes i grans afliccions.

Arribada al palau del Rei fou rebuda amb molt respecte, i gran sigué la sorpresa de la captiva al veure que dos altres esclaves la tractaven amb molta afabilitat i la conduïen a la presència del Rei en un magnífic saló, a on es trobava amb sa amable muller i dos petites filles, i rodejat de sos empleats i criats.

Des del moment, convençuda del trist estat al que la sort l'havia portada, es posternà, com esclava, als peus del Rei, i suplicant-li amb fervoroses llàgrimes que tingués compassió d'ella en ses amargues penes, seguint mitigant-les sempre com ho estava experimentant, i donant-li per això infinites gràcies; a lo que alçant-la ella amb la major benvolença li digué:

—No et desconsolis, dia vindrà que seràs lliure; mentre no, res et faltarà, amb tal que compleixis mos preceptes que, per cert, són ben senzills i fàcils de complir, puix que es redueixen

a cuidar amb carinyo a estes mes dos estimades filles –assenyalant-li dos noietes– ensenyant-les quants primors sàpigues; mes ja mai els diràs cosa alguna de ta llei o religió Cristiana, així com jo no et privaré que la sequesques.

Això dit, es retirà del saló, seguí la comitiva i dirigint-se a una hermosa habitació que mirava als jardins del palau s'instal·là en ella.

Des d'aquell instant res més podia amargar la ditxa, en mig de sa desgràcia, que el trist record de son espòs i de son pobret fill, puix que tots los dies de bon matí l'avisava el Miquel, així que estava ensellada la blanca mula i en ella montada i amb lo vel coberta la cara, se n'anaven al convent dels P. P. Trinitaris a fer ses oracions com a bons catòlics, i ella a rebre consol d'aquells bons frares que l'alentaven perquè tenint confiança en Déu, prompte arribaria el dia en que tenint feliç èxit les gestions que es practicaven per obtenir sa llibertat podria tornar a Espanya a reunir-se amb sa família. Tornada al palau amb lo fidel compatrici Miquel, es dedicava a l'educació de les dos noies, que arribaren a estimar-la com a mare, i amb elles menjava, en lloc separat però dins la mateixa sala en que ho feia el Rei i sa sultana, amb elles partia tot lo que de sa taula passava immediatament a la que ocupaven, i amb elles passejava pels jardins, on conversava amb Miquel recordant sa pàtria, mentre les petites gaudien els plaers de la infància jugant sempre a sa vista. De est modo tornava-les a ses habitacions i allí sos pares veient els adelantos en sa educació, lo ben instruïdes que en tot estaven per la Coronela, aquesta es veia distingida, obsequiada amb regals i plena d'esperança de recobrar sa llibertat, i veure tal vegada son marit i fill. Tal era la vida que, en resum, passava la tia Antònia en el Palau del Rei. Deixem-la allí disfrutar de tanta calma en sa esclavitud per veure les diligències que practicà son marit per rescatar-la.

És inútil ponderar la pena des de l'instant que arribà a sa notícia la trista sort de sa estimada muller i fill. Si no hagués tingut que pensar més que amb el rescat de aquella, més fàcil li hauria sigut, però eren dos els que devia rescatar i sa fortuna i els recursos que anaven reunint los P. P. Trinitaris no arribaven per tant, amb tot mai desconfiava i com estaven els espanyols ocupats en la guerra d'Itàlia i en continua pugna amb la pirateria Argelina, no despreciava ocasió que se li presentés per distingir-se i fer-se ben voler del Duc de Crillon⁽⁴⁾ que manava la tropa del Principat.

Aleshores estaven construint els esclaus d'Argel el pont de Molins de Rei⁽⁵⁾ per continuar la carretera de Barcelona a Tarragona, i volent lo comte O'Prely, Capità General de Catalunya recompensar un gran servei que havia fet D. Josep Carbonell, l'encomanà al Duc, i aquest a més de distingir-lo amb un grau en la Milícia, disposà lo cangeig de son fill Tomaset amb algun dels molts esclaus que treballaven en dit pont. Quan tot estigué arreglat, un dia en presència del seu cos en formació li notificaren estes gràcies, i ple d'alegria es considerava més que recompensat, no tan per son ascens com per la redempció del fill que el feia pare ditxós, be que marit desgraciat.

Reunit a son estimat fill li referia aquest constantment lo que es pateix en l'esclavitud quan es té la desgràcia de caure a les mans d'un amo dolent o cruel i el consolava dient-li que ell sols havia tingut la desgràcia de veure's venut separat de sa pobre mare, puix havia tingut la ditxa que el comprés un negociant que l'estimava com a sos fills; tant que del rescat que d'ell obtingué n'hi donà una part per restituir-se al costat de sos pares amb tota comoditat i perquè es

recordés d'ell. Sons tan agradables a un pare els bons esguards envers sos fills que D. Josep feu que el bon moro rebés d'ell una carta d'expressives gràcies i demanant-li l'enterés de la sort de sa muller que encara quedava esclava, assegurant-li que ell en tot temps se'n recordaria d'un amo que tan havia ben tractat a son fill. Aquest seguí s'educació en la carrera de les armes, bé que en distinta institució.

Encara que sabé D. Josep per lo referit negociant lo bé que estava sa muller en el palau del Rei, i el gran desig que tenia de correspondre a ses atencions, li manifestà que ni solament havia pogut fer-li saber la llibertat de son fill, perquè el Rei, content d'ella fins a l'extrem, i tement que s'entristís en demesia o que per altra part loqués d'alegria, impedí que la notícia arribés a ses oïdes puix que lo que ell volia era tenir-la sempre al costat de ses filles que per ella idolatraven.

Això feu que en los combats,⁽⁶⁾ pensant en ella, procurés singularitzar-se, i volent-ho també la fortuna, pogué aconseguir-ho en un assalt, que li valgué la distinció de veure's convidat a la taula del Duc, el qual després d'enaltir ses proeses davant los demés jefes comensals, i fent recaure la conversa en lo cautiveri de sa muller li assegurà que prompte la veuria lliure i podria abraçar-la junt amb son fill. En seguida li donà una poma, que al pelar-la s'obrí i veié amb gran sorpresa que contenia un bitllet pel rescat. Pasmà d'això que veia, volgué agenollar-se als peus del seu protector i el Duc, alçant-lo, li digué que tot ho mereixia el seu bon comportament i l'abraçà com els demés companys.

No es descuidà D. Josep en les gestions necessàries perquè el Rei donés llibertat a sa muller, D. Antònia en canvi de tanta moneda, i per això es valgué dels P. P. Trinitaris (que així s'anomenaven los prelatos dels convents d'aquella religió) es posaren d'acord i el d'Argel es presentà al Rei amb el rescat de la Coronela.

Gran fou son disgust, tant que no permeté que ella ho sabés per altra persona, fins que a ell li convingués; més com tenia bon cor no pogué retardar molt a donar-li tan bona nova, i als pocs dies després de dinar, preparades sa muller i filles, la cridà, li recordà son bon comportament i el carinyo amb que havia educat ses filles, i que per tot mereixia sa llibertat, però li suplicava que en ella seguis sens deixar-los ja mai prometent-li fer-la ditxosa en sa companyia.

Plena de sorpresa, no plorar podia, l'alegria li embargava sos sentits, més veient el desconsol de les noies, que es llançaren als seus braços, el llanto que causava en tota la família, arrancà en amarg plor i arribà a dubtar del que faria; amb tot, poguent més que la gratitud l'amor de mare i esposa, es llançà a sos peus mostrant-se avergonyida i dient-li que es posés en son lloc per deliberar, que allò que ell resolgués allò faria, segura que no faltaria son cor a la veu de la naturalesa.

Així fou: després de convenir en quedar-se alguns dies en sa estimada companyia, per disfrutar d'ella no en llibertat, puix no li deixaren conèixer l'esclavitud, sinó amb la més franquesa que permetia el canvi de posició; s'assenyalà lo dia en que devia marxar. Entretant es despedí dels seus Redemptors los P. P. Trinitaris, de l'esclavatge que tant la volien, del bon Miquel, resolt a morir al servei del Rei, per correspondre a ses bondats i de les noietes de qui es feia inseparable. Estes tot li haurien donat, l'ompliren de aliatges d'or i d'argent i tots li donaren alguna memòria, en particular la dona del Rei, més on arribà a l'extrem la generositat fou quan est li digué:

–Recompensa als P. P. Trinitaris i al Miquel; tos serveis han omplert més aspiracions, complint lo que et maní a l'entrar en lo meu domini, eixos basten per ton rescat, pren los diners que em donares i sies ditxosa en ta pàtria en companyia de ton espòs i fill, al qui un dia trobaràs.

Ella no ho creia, no estava en si, no sabia lo que per ella passava i feu lo que el seu benefactor, més que amo, li prescrivia.

Arribat lo dia de l'embarcament tot fou llanto, desconsol i tendres abraços, i llançant-se a la mar, sense haver deixat de rebre los sants sagraments, començà i seguí una felix navegació, bé que molt calmosa.

Ella durant, anava prop lo barco de guerra que els acompanyava i cada dia al rompre i caure el dia sentia com passaven llista. Un dia parà més atenció de la que volia i sentí que cridaven D. Tomàs Carbonell. Aquella veu despertà el record de son fill, si és que el cor d'una mare puga estar adormit a l'absència d'un fill esclau, i al moment demanà al capità del barco en que anava pregués al de guerra que els acompanyava permetés passar al dit Tomàs Carbonell, per veure qui era. Cabalment es trobava de servei i respongué que després del relleu li permetria la visita que aquella senyora desitjava.

Els instants que passaven es feien anys per la mare, que es recordava de la insinuació del Rei que trobaria el fill, i eixa ansietat arribà lo sospirat moment en què s'anuncià la retardada visita. Però quina seria la pena al veure que amb molta atenció la saludava un jove desconegut. A la fi, ella devia manifestar-li la causa d'haver-lo incomodat fent-lo venir de la fragata, i llavors reconeixent-se l'un a l'altre durant la conversa, contant-se ses mútues tribulacions des de la cruel separació en el mercat d'Argel on foren venuts, s'abraçaren amb la major ternura, i cada dia anava el fill a veure a sa mare durant el viatge, sent en tot ell l'objecte de conversa dels navegants, que estaven admirats d'un cas tan particular.

Per últim arribaren feliçment a Barcelona on l'esperava D. Josep acompanyat de tota l'oficialitat del cos, fent-li a sa muller una gran arribada i instal·lats en dita ciutat, contades ses penes i satisfaccions, tractaren de reunir-se a son germà D. Pau Carbonell, mon besavi, que vivia en Vilafranca des que sa filla i àvia meva, D. Mariagna, es congracià amb ell, per haver-se casat a disgust durant s'absència, amb D. Josep Verdaguier, trobant-se de governador en Montevideo, sens consultar-li.⁽⁷⁾

Reunits los germans D. Pau i D. Josep Carbonell, visqué el primer en casa Verdaguier, el segon amb sa muller, la tia Antònia, en la casa núm. 1 del carrer de Sant Joan, propietat llavors, segons veus, d'un daurador de Barcelona i després del ric propietari d'esta comarca senyor Josep Lleó de Vilanoveta. I el fill D. Tomàs seguí en la marina espanyola on arribà a tenir una bona graduació. La tia Antònia no se separava de casa Verdaguier, on contava a ma mare i familia son cautiveri a manera de rondalla per entretenir criatures, i com ho era ella, es burlava d'ella perquè de les espaviladores en deia esmucalatòries i altres noms adulterats amb l'àrab, que coneixia bastant, i creient enfadar-la li deia "tia de carabassetes" perquè en portava d'or per arracades que portà entre les joies que li regalaren les noies del Rei i que me'n recordo d'haver vist.

Degut a les penes que tingué de passar amb lo primer amo, es tornà cega de tant i tant plorar, i ni un sols dia passava sens resar, en lo Sant Rosari, per la felicitat del Rei i de sa família i així morí en santa pau, ben volguda de tothom, recordant-nos aquesta verídica relació que Déu Nostre Senyor enmig de les proves per què ens fa passar ja mai desempara els qui en Ell confien.

NOTES

- (1) ARNABAT MATA, Ramon, amb anotacions de SOLÉ BORDES, Joan. *La família Vidal Verdaguer, de proveïdors de l'exèrcit a hisendats. Riqueses i misèries d'una família burgesa al Penedès del tombant dels segles XVIII i XIX*. Ed. CCAP. Andana. Vilafranca 2008.
- (2) La tia Antònia era, per tant, casada amb un germà de Pau Carbonell, propietari que seria tinent coronel governador de Montevideo, havia de viure, per tant, al segle XVIII i és en aquesta època que ens cal situar la història, si prenem com a certa la referència al pont de Molins de Rei entre 1763 i 1767. Podeu veure l'arbre familiar dels Vidal-Verdaguer a ARNABAT, Ramon. *La família...* Pg. 176-177. (Aquesta i les notes que segueixen són del transcriptor).
- (3) Regiment de tropa lleugera format per voluntaris d'entre 16 i 36 anys. Hi ha referències històriques dels fusellers vermells esmentats en el text, també de la seva actuació a terres d'Itàlia i Còrsega a les dècades de 1730, 1740 i 1770.
- (4) Louis Berton des Balbes, Duc de Crillon (1717-1796). Militar francès, va passar al servei del rei espanyol Carles III, el 1782 va dirigir la campanya que va aconseguir foragitar els anglesos de l'illa de Menorca.
- (5) El pont sobre el Llobregat, anomenat pont de Carles III, va ser construït entre 1763 i 1767, aquesta referència ens permetria una datació aproximada dels esdeveniments del text.
- (6) En aquest punt la narració mostra una certa ambigüïtat a la primera lectura, es refereix evidentment a D. Josep Carbonell i no pas al Rei d'Argel.
- (7) Com altres referències del text, aquesta també ha pogut ser documentada. Vd. ARNABAT, Ramon. *La família...* Pg. 34.

FONAMENTS, GEOLÒGICS I HIDROGEOLÒGICS PER LA NATURALITZACIÓ D'UNA ZONA FLUVIO-LITORAL: LES MADRIGUERES DE LA RIERA DE LA BISBAL (EL VENDRELL), TARRAGONA

RESUM

Amb motiu de l'ordenament urbanístic en el litoral alterat de la desembocadura de la Riera de la Bisbal, en l'extrem meridional del Baix Penedès, s'efectua un pla de reconeixement per a un projecte de naturalització d'acord amb la reconstrucció paleogeogràfica que es pot deduir després d'una àmplia campanya de reconeixements geològics.

El pla consta en l'execució de 38 cales mecàniques, 10 sondeigs mecànics de fins a 15 metres de profunditat, 2 sondeigs elèctrics verticals (SEVs) i 9 basses experimentals de dimensions i profunditats diferents, que permeten el reconeixement geològic del subsòl i un seguiment químic i piezomètric posterior, a fi de caracteritzar i preveure el funcionament hidrogeològic.

La naturalització projectada d'aquest espai ocupa unes 23 ha i configura llacunes fluvials amb fons predominantment de graves, llacunes litorals amb fons sorrenc i àmbits de maresmes o aiguamolls amb presència de llots amb matèria orgànica. Els reconeixements hidrogeològics denoten barreja d'aigües, profundes i superficials, que condicionen contrastos molt marcats en l'espai.

Paraules clau: restauració, paleogeografia, llacunes fluvials i litorals, maresmes i barreja d'aigües.

ABSTRACT

Arising from the new urban planning on the coast at the Riera de la Bisbal mouth, on the southern end of the Baix Penedès County, a reconnaissance plan was carried out for a naturalization project following the paleogeographic reconstruction gathered after a broad campaign of geologic reconnaissance actions.

The plan consisted in 38 mechanic borings, 10 mechanic soundings up to 15 metres deep, 2 vertical electrical soundings (VES) and 9 experimental reservoirs with various sizes and depths which allowed to carry out a geologic exploration of substratum and its later chemical and piezometric follow-up in order to depict and envisage its hydro-geologic behaviour.

The projected naturalization of this area takes up some 23 hectares and includes fluvial lakes whose sills are mostly made of gravel, coastal lakes with sandy sills and marshlands or wetlands with organic-matter mud. The hydro-geologic exploration shows there is water mixture, both shallow and deep, which determine clear contrasts in this area.

Key words: restoration, paleogeography, coastal and fluvial lakes, marshland and water mixture.

1. INTRODUCCIÓ

L'espai de les Madrigueres se situa en el marge est de la desembocadura de la Riera de la Bisbal, en el litoral del municipi del Vendrell (fig. 1). Geològicament s'emmarca en el domini de les Serralades Costaneres Catalanes (Catalànids), en l'extrem SW del Massís del Garraf llindant amb la depressió costanera del Vendrell Tarragona (IGME, 1982).

La Riera de la Bisbal s'associa amb una conca de 190 km² i, malgrat que durant la major part de l'any roman seca, puntualment es poden enregistrar avingudes considerables amb cabals punta de 100 m³/s per períodes de retorn de 5 anys i de fins a 570 m³/s per períodes de retorn de 100 anys.⁽³⁾

Durant els anys seixanta, en l'espai de les Madrigueres es va iniciar una urbanització, derivant directament al mar la desembocadura de la riera a través d'un canal de 50 m d'amplada per uns 2 m d'alçada, que deixava lliure unes 12 ha del marge est on s'instal·larien els futurs carrers⁽⁴⁾ (fotos 1 i 2).

En no progressar la urbanització, l'espai ha quedat alterat, restant el canal de desguàs antròpic de la riera com a funcional, mentre que l'antiga llera, malgrat estar terraplenada per sobre del seu entorn, roman visible mercès a la vegetació freatòfita persistent (foto 2).

La reorganització territorial d'aquest litoral degradat permetrà la recuperació d'uns espais a naturalitzar, gràcies a la contribució urbanística com a espai lliure, cedit en el futur a l'administració local.

Un altre objectiu amb el projecte de naturalització de l'espai és, tot retornant a condicions paleogeogràfiques pretèrites, minimitzar els riscos d'inundabilitat de Sant Salvador,⁽⁵⁾ rebaixant les cotes màximes d'inundació després de crear els llacunatges litorals i fluvials.

2. MÈTODE DE TREBALL

L'estudi i caracterització física de l'espai de les Madrigueres com a punt de partida per a la seva naturalització es realitzà a través d'una xarxa de reconeixement i seguiment geològic-hidrogeològic de dos pous existents (un pou obert i una antiga sínia), 38 cales mecàniques fetes amb retroexcavadora, deixant instal·lat un piezòmetre de control en 24 d'elles, 2 sondeigs elèctrics verticals (SEVs),⁽⁶⁾ 10 sondeigs mecànics fets a rotopercussió d'entre 6 i 15 metres de fondària i 9 basses experimentals de dimensions i profunditats variables (fig. 1).

El reconeixement dels diferents materials existents repartits en aquest espai es va fer a partir de les cales i sondeigs. Això permet fer una aproximació de l'evolució paleogeogràfica del sector. Els dos sondeigs elèctrics es feren per tenir una idea de la geometria del basament pre-quaternari.

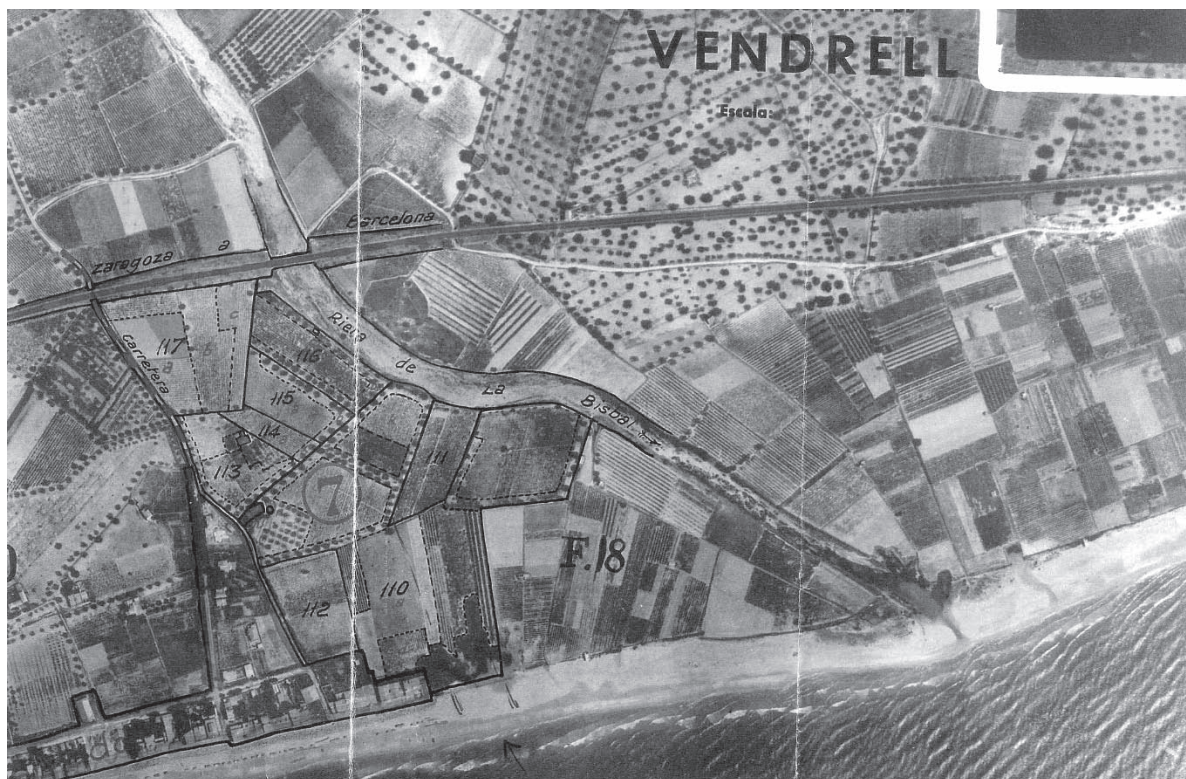

Foto 1. L'espai de les Madrigueres a l'estiu de 1955.

Foto 2: L'espai de les Madrigueres al juliol de 1992.

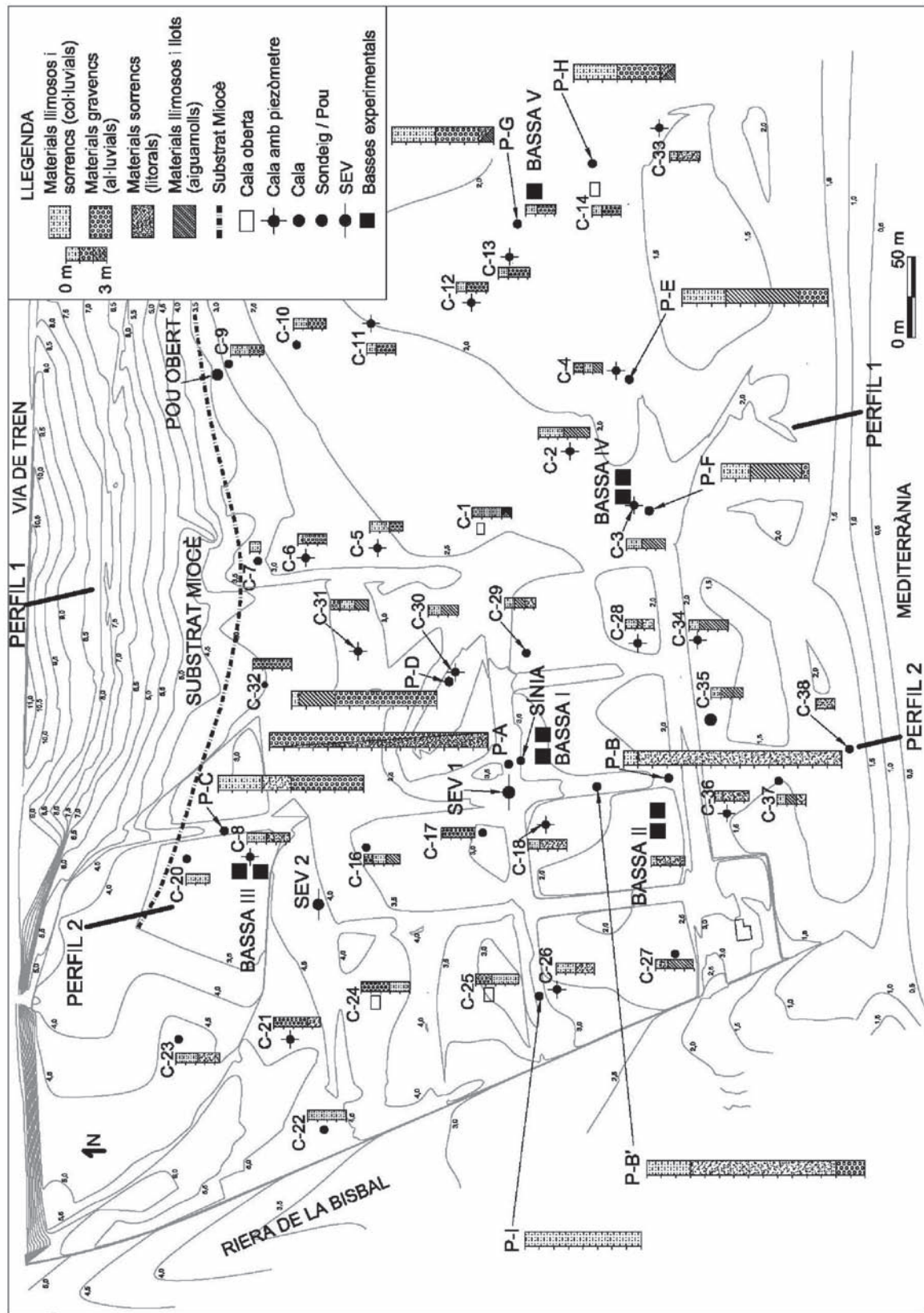

Fig. 1: Situació i característiques litològiques de les cales, pous i sondeigs. Ubicació dels sondeigs elèctrics i de les basses experimentals.

Els piezòmetres instal·lats a les cales, els pous existents, els sondeigs i les basses han permès el seguiment hidrogeològic de l'entorn, prenent mesures *in situ* periòdiques dels nivells piezomètrics, temperatura, conductivitat elèctrica i oxigen dissolt (fonamentalment a les basses), i obtenint mostres d'aigua per tal de fer el seguiment d'elements majoritaris en el laboratori. En un proper article es resumiran les dades hidrogeològiques sintetitzades i les seves conclusions per al projecte de naturalització de l'espai.

3. RESULTATS

En base als treballs realitzats es reconeixen quatre tipus de materials quaternaris que es disposen discordantment sobre el substrat carbonatat miocè (fig. 2), format en aquest sector per calcarenites bioclàstiques ocre amb fòssils dispersos i trams lumaquèl·lics, únicament aflorant en la part nord de l'espai de les Madrigueres (zona propera a la via del tren) i àmpliament visibles cap a zones més internes del terme com ara Sant Vicenç de Calders, els Masos de Coma-ruga o en el coll de Calafell.

Pel que fa als materials quaternaris es diferencien (figs. 1 i 2):

- Llims sorrencs més o menys carbonatats i/o argilosos de tons rosats amb nòduls carbonàtics (calitx) i graves calcàries disperses, atribuïbles a dipòsits col·luvials distals.

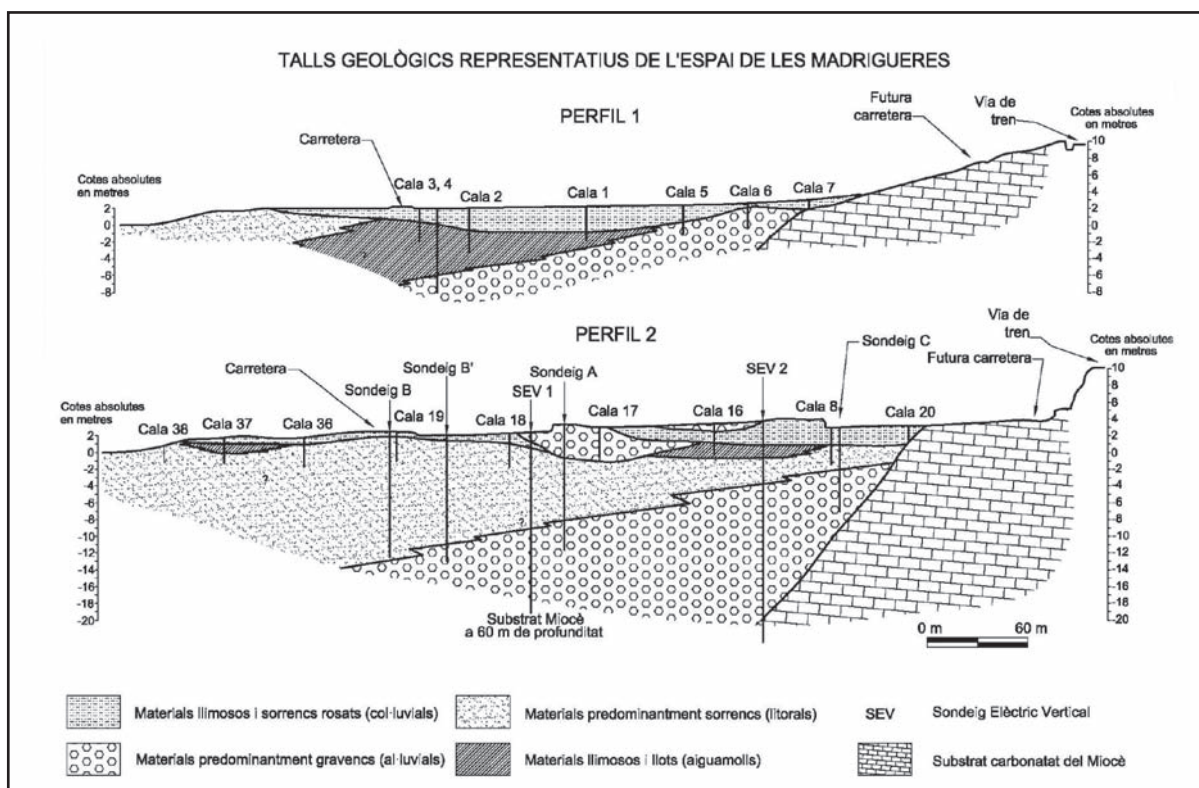

Fig. 2: Perfils geològics efectuat a partir de les dades de la xarxa de reconeixement geològic.

- Graves calcàries, heteromètriques, subrodades amb continguts variables amb matriu de llims i sorres de coloracions marronoses, pròpies de dipòsits al·luvials de la riera.
- Sorres de gra mig a fi, ben seleccionades, de coloracions ocre i gris amb presència de matèria orgànica, alguns fòssils i graves de litologies varies (fonamentalment de calcàries i quars), heteromètriques i rodades. Conjunt propi d'ambients de dipòsits litorals.
- Llots i fangs grisos amb forces restes fòssils i continguts variables en matèria orgànica que generen una forta olor de sulfhídric, associats a dipòsits d'antics aiguamolls.

A partir dels sondeigs elèctrics verticals (SEVs), s'intercepta el substrat miocè entorn als 25 m de fondària en el SEV 2 i a fondàries de fins a 60 m en el SEV 1 més proper al litoral, i es realitza una interpretació en fondària del conjunt dels materials, on s'observa una geometria en forma de tascó laxa, amb els materials quaternaris recobrint progressivament el substrat miocènic cap al nord, assolint gruixos creixents cap a mar (fig. 2).

La piezometria del sector es troba sempre per sobre de la cota zero absoluta, entre 0,2 i 1,2 m, en no existir extraccions significatives per l'entorn, amb un gradient molt baix cap al sud i amb oscil·lacions temporals inferiors al mig metre, mesurables tant en els piezòmetres com en els sondeigs i les basses (fig. 3).⁽⁷⁾ Les línies de flux subterrani semblen encara convergir vers la traça de l'antiga llera.

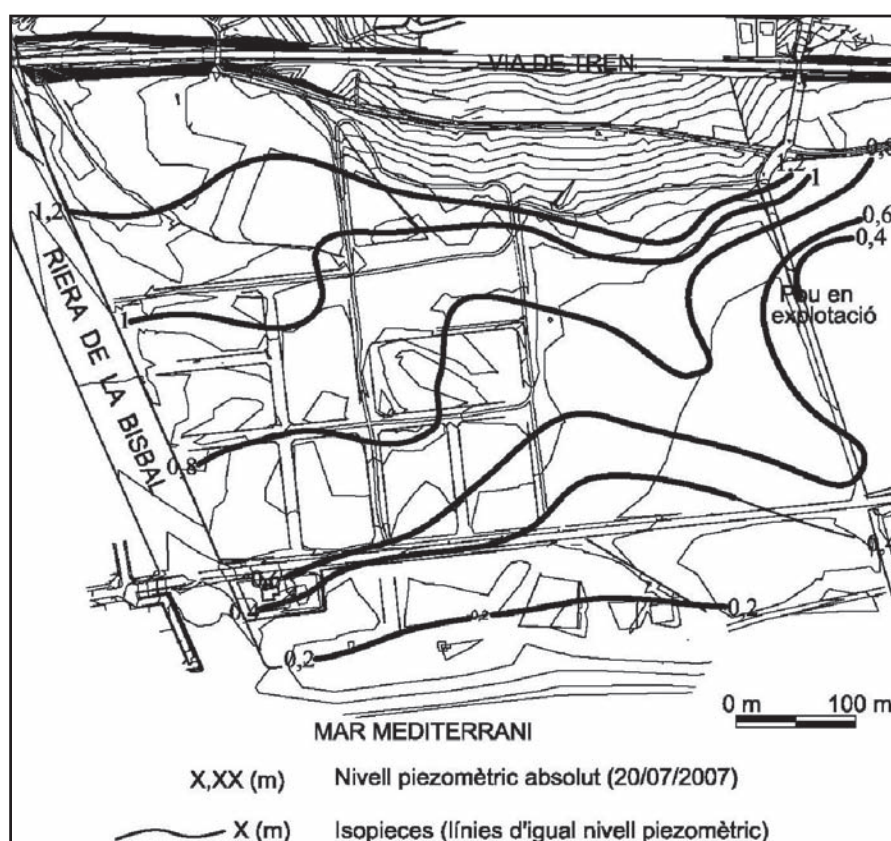

Fig. 3: Mapa piezomètric on s'observen els gradients dominants, les cotes sempre positives i un punt marginal al NE amb extraccions, fora de l'àmbit a naturalitzar.

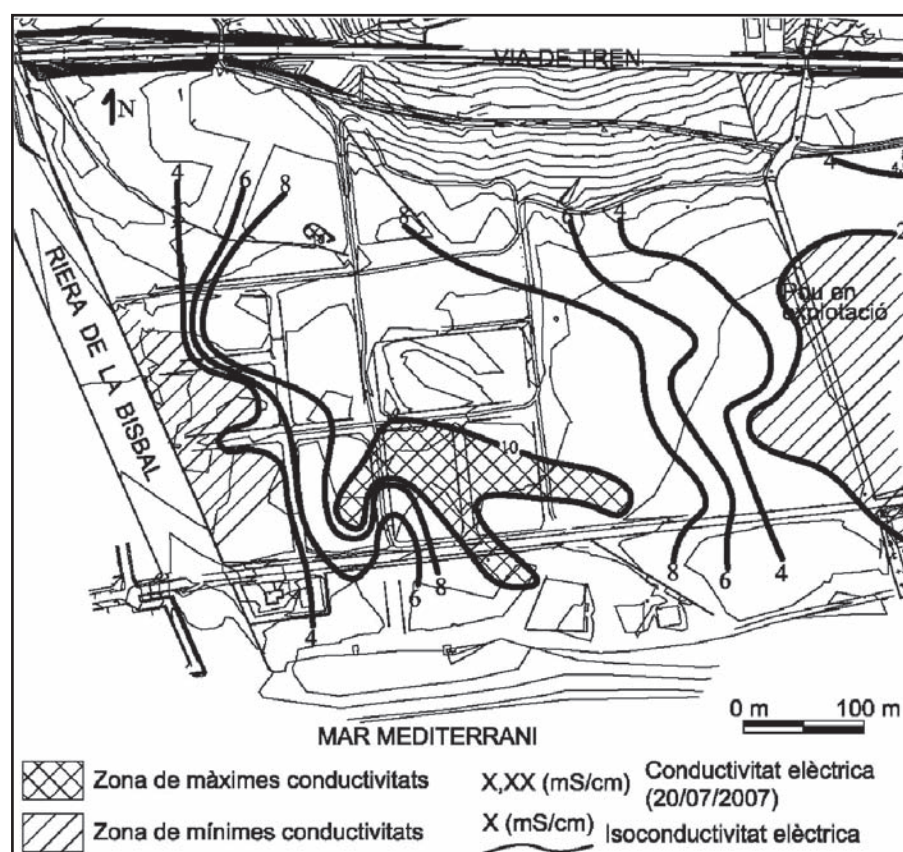
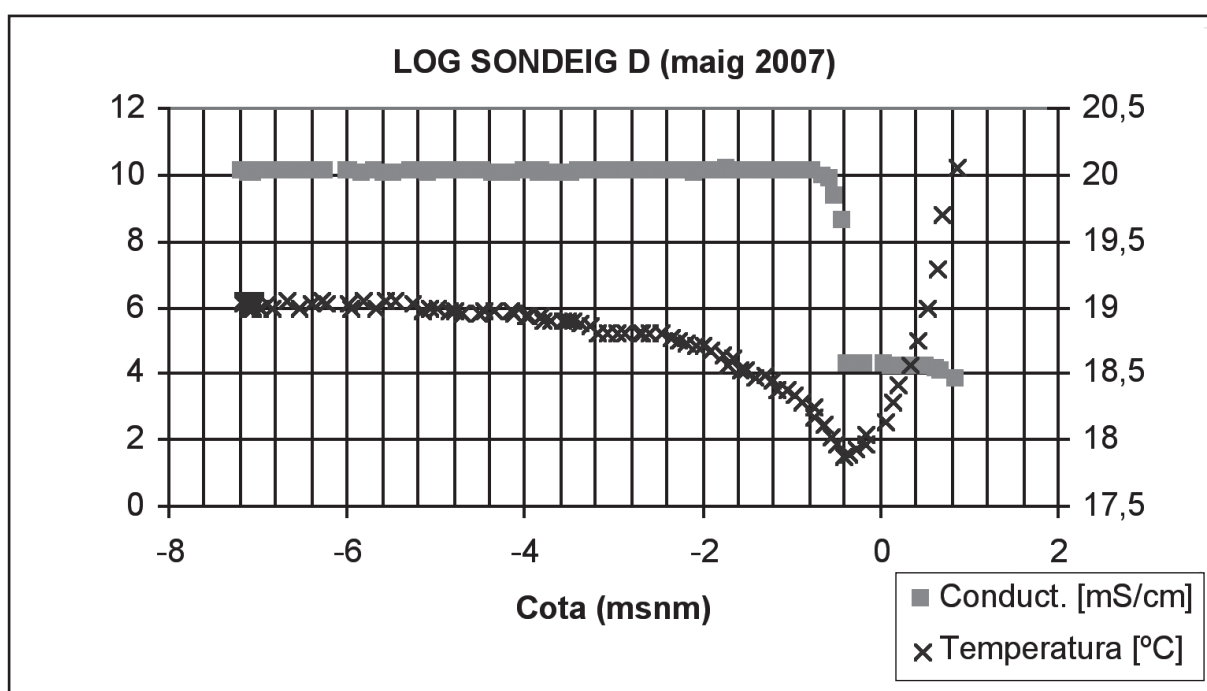
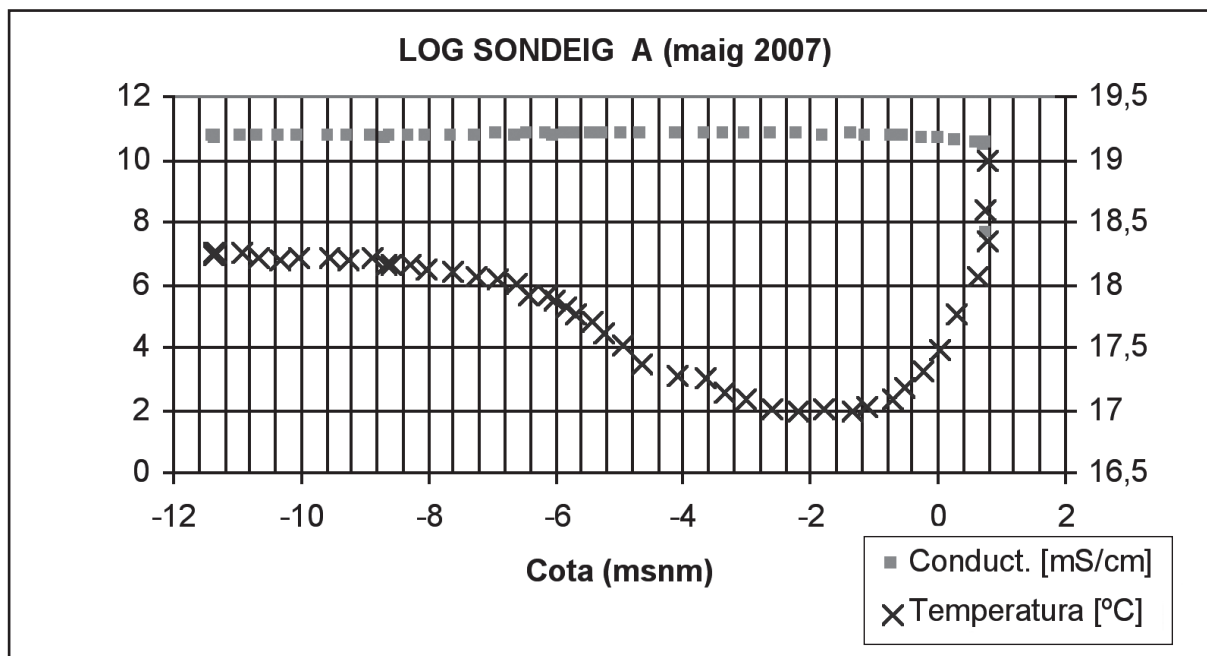

Fig. 4: Mapa d'isoconductivitat elèctrica on s'evidencien diferències marcades per l'aflorament d'aigües salobres de descàrregues subterrànies, en el sector central, sense precedir extraccions i sense contribució d'aigües mareals o de temporals.

Pel que fa al quimisme s'aprecien importants diferències espacials, amb unes aigües centrals clorurades sòdiques amb altes conductivitats elèctriques, probablement producte de la barreja d'aigües profundes (aquífer Miocè i Quaternari) amb aportacions d'aigües marines i unes aigües més superficials, bicarbonatades magnèsiques amb conductivitats més baixes que es troben en els extrems de l'àmbit de les Madrigueres (fig. 4). Tal com hem dit, en el proper article hi entrarem amb més detall. Ara comentarem els diferents registres realitzats de salinitat i temperatura en diversos sondeigs poc profunds realitzats, la qual cosa fa entreveure l'estructura hidrogeològica present.

Els registres verticals de salinitat i temperatura, denominats en argot tècnic logs verticals, denoten diferents circumstàncies:

- Els tres logs (sondeigs A, D i E) denoten un gradient tèrmic important, menor en el sondeig D, després dels dos a tres primers metres que s'equilibren amb la temperatura del terreny superior. Els tres sondeigs presenten (casualment ?) alta salobritat, constant en els sondeigs A i E, mentre que en el sondeig D es denota un tram som d'aigua "dolça" surant pel damunt, amb la interfase⁽⁸⁾ coincident amb la inversió tèrmica.

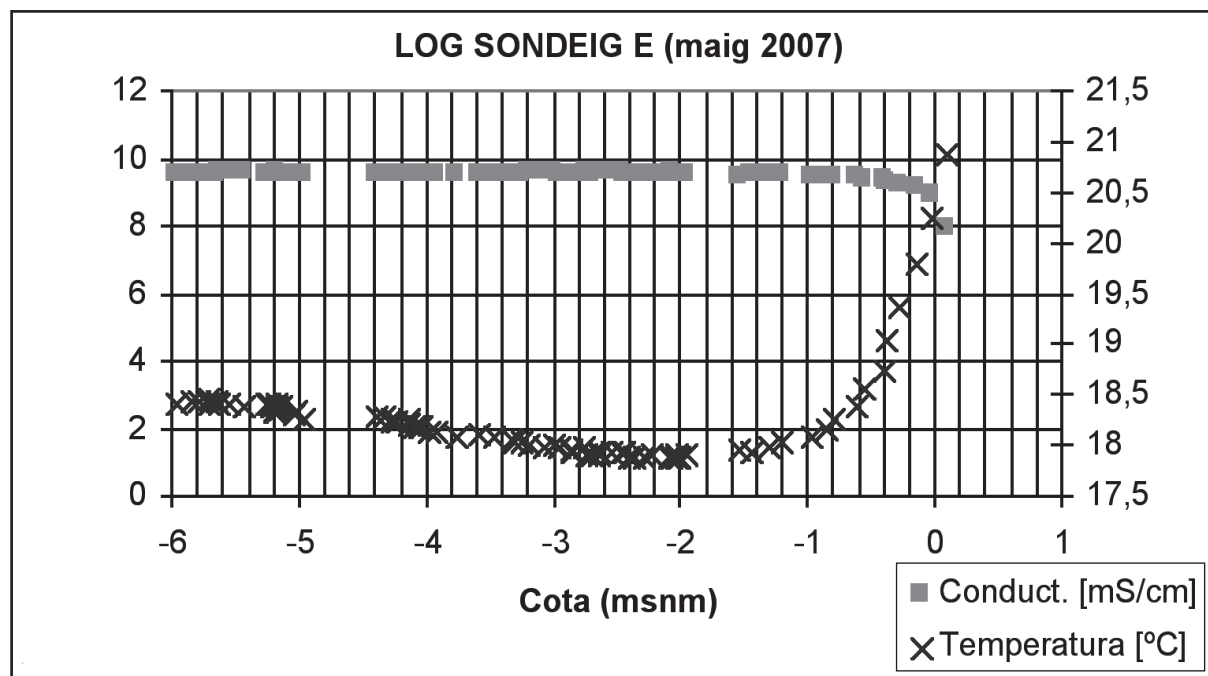
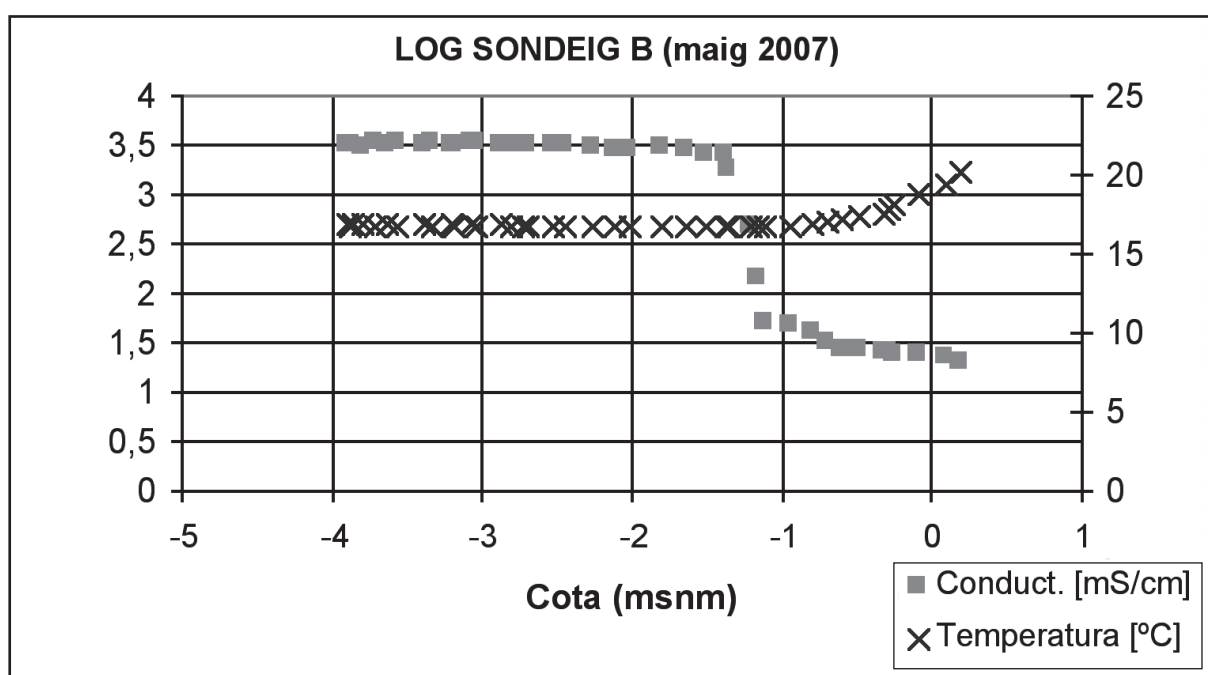

Fig. 5: Tres registres verticals de temperatura i salinitat en diferents sondeigs poc profunds, amb gradient tèrmic.

- Els tres logs següents corresponen a sectors on dominen les aigües dolces a molt dolces, és a dir, amb CE inferiors a 2 miliSiemens, però on es presenta molt clarament una interfase d'aigües més salobres a diferents fondàries: a dos metres i mig en el sondeig H i a la meitat, 1,25 metres en el sondeig B. En el cas del sondeig G les seves aigües no superen la barrera de 0,8 miliSiemens. Quant a les temperatures, en aquests tres sondeigs no s'observa un gradient tèrmic, i es nota solament la influència de les aigües afectables per la isoterma del terreny.

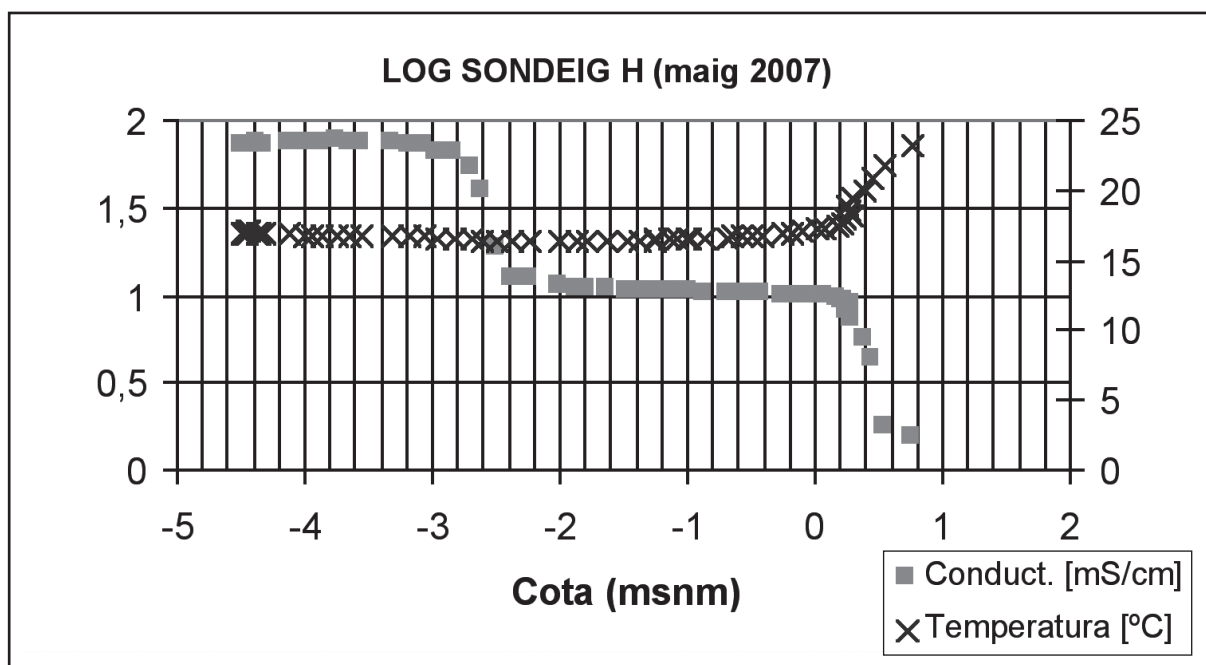
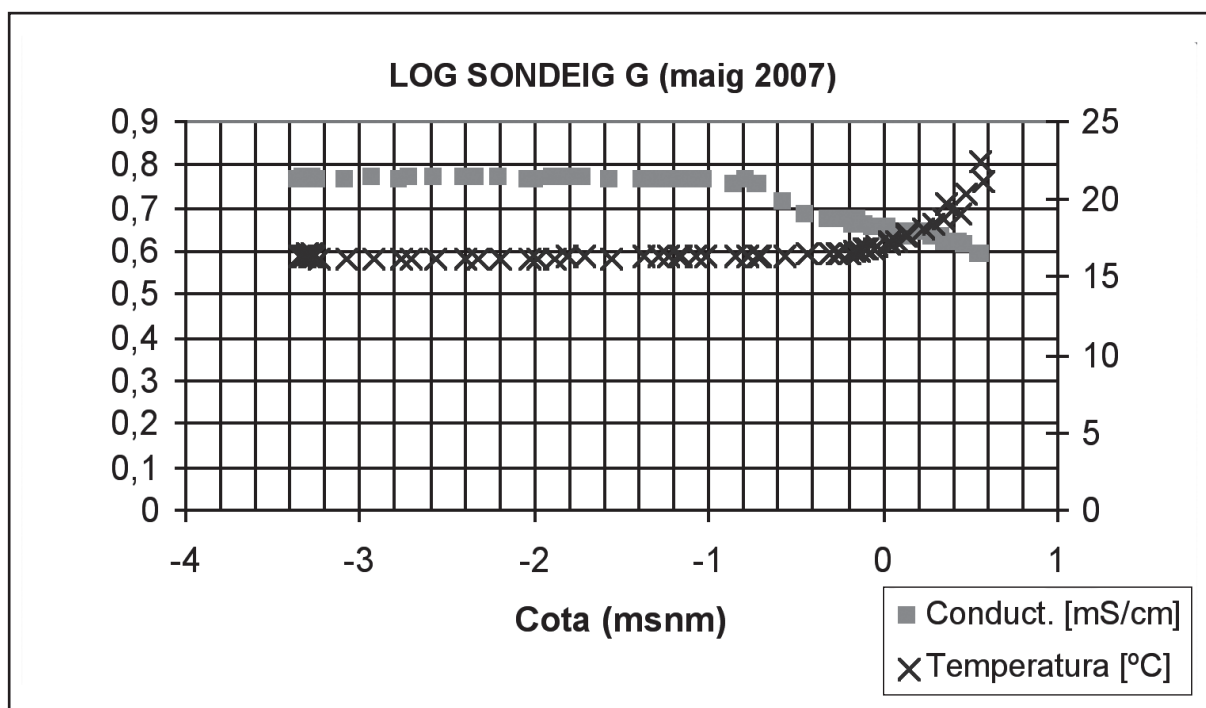

Fig. 6: Tres registres verticals de temperatura i salinitat en diferents sondeigs poc profunds, amb aigües dolces i sense gradient tèrmic aparent.

CONCLUSIONS

Enfront a les diverses alternatives possibles, es presenta una restauració naturalística⁽⁹⁾ (CASADO et al., 1992; COMIN, F. A. et al., 1996) en base a una reconstrucció paleogeogràfica d'aquest entorn fluvio-litoral (fig. 7), sabent que l'espai de les Madrigueres, àmbit de trànsit entre el litoral i la desembocadura d'una riera, denota dinàmiques geològiques pròpies i intenses.

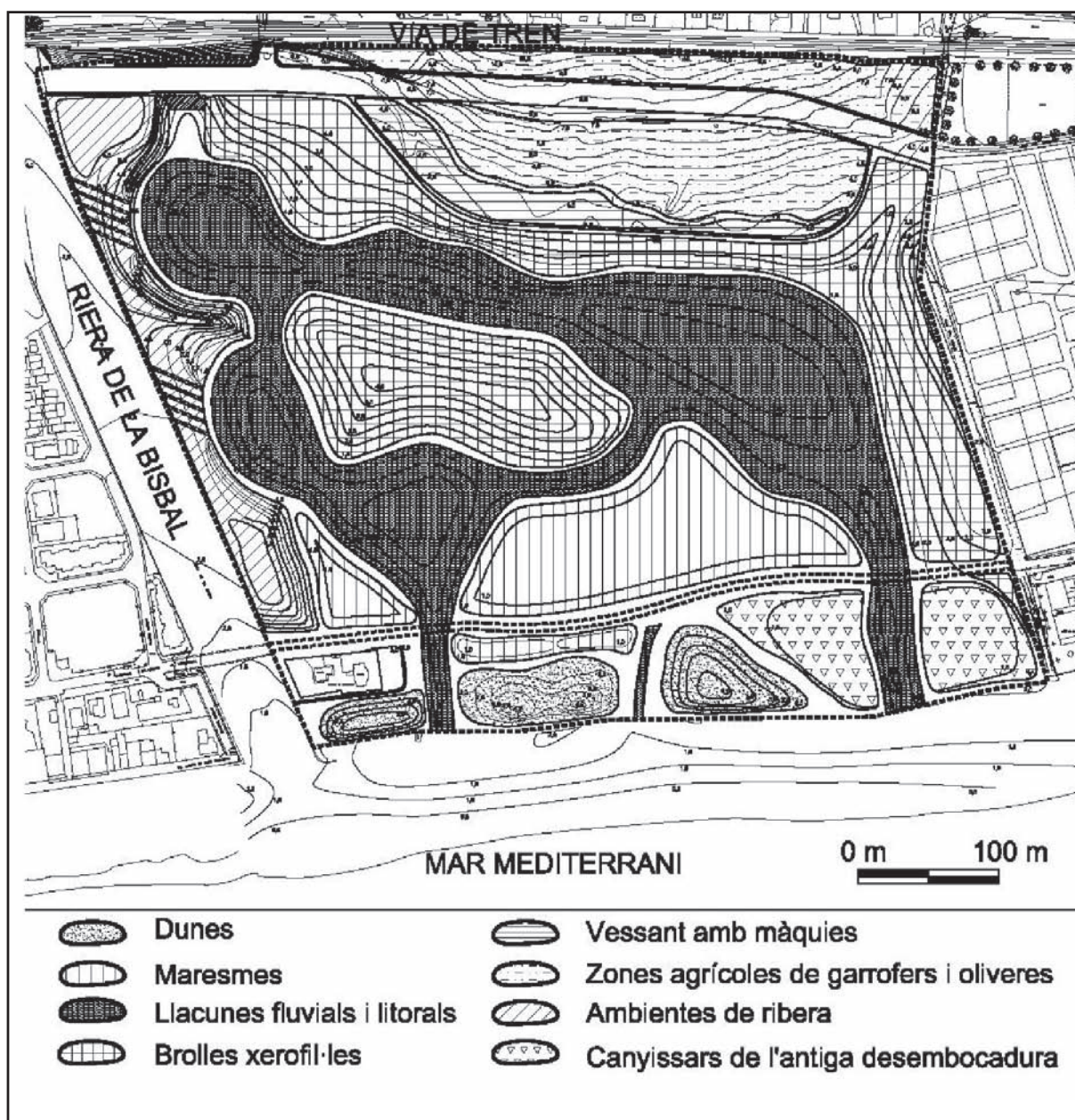

Fig. 7: Projecte de naturalització de l'espai de les Madrigueres en base a una reconstrucció paleogeogràfica dels materials del subsòl.

Els reconeixements efectuats permeten diferenciar materials de graves rodades associades predominantment a aportacions fluvials característics d'aquests trams finals de la conca que lateralment passen a materials més fins corresponents a dipòsits col·luvials distals, conjunt propi d'ambients transicionals amb influència continental.

També es reconeixen materials sorrencs ben seleccionats, propis dels dipòsits litorals marins i trams de llots i llims orgànics característics dels dipòsits de maresmes litorals, presents en espais pròxims litorals com els Salats i Muntanyans dels municipis de Creixell i Torredembarra, pocs quilòmetres al sud de la zona en estudi.

El disseny de les llacunes i maresmes s'ha efectuat intentant coincidir al màxim amb els materials interceptats en els treballs de reconeixement del subsòl (figs. 1 i 7). És a dir, les llacunes fluvials se situen preferentment en les antigues lleres fluvials que enllaçaven al seu torn amb les llacunes litorals, envoltades per les maresmes (FORÉS, 1994; MENÉNDEZ et al., 1987).

Entre la línia actual del mar i l'espai de maresmes i llacunes s'instal·len normalment cordons dunars que es restauraran, interceptats per canals que connectaran temporalment les llacunes amb el mar (fig. 7), a manera de canals mareals. La morfologia i granulometria dels relleus dunars s'ha efectuat segons un estudi comparatiu amb cordons dunars similars de Torredembarra, donada la similitud de les àrees font i dels climes (CARULLA et al., 2001).

En la zona NW, annexa a la riera funcional, es permetrà el desbordament controlat de cabals d'avingudes cap a les llacunes fluvials, dinamitzant l'espai i actuant en certa mesura com a llacuna de laminació en períodes d'avingudes.

NOTES

- (1) Geòlegs Assessors. nacg@tinet.org
- (2) Geòlegs Assessors. dalbalat@colgeocat.org
- (3) Entre d'altres estudis, destaquem "Planificació de l'espai fluvial de la Riera de la Bisbal i el Torrent del Lluc", Agència Catalana de l'Aigua. Març 2001.
- (4) "Proyecto reformado del desvío y encauzamiento de la Riera de La Bisbal entre el puente del Ferrocarril de Madrid a Barcelona y el Mar para defensa del Barrio marítimo de San Salvador de Vendrell" (Tarragona).
- (5) "Informe d'inundabilitat del tram final de la Riera de la Bisbal (les Madrigueras)". TYPSA. Barcelona. Abril 2002.
- (6) Mètode de reconeixement indirecte on introduint corrents elèctrics en el terreny es mesuren els gruixos dels diferents estrats.
- (7) Les oscil·lacions màximes piezomètriques voregen el mig metre, remarcant o suavitzant els gradients hidràulics.
- (8) S'entén per *interfase* el sector de contacte entre aigües de característiques molt diferents.
- (9) No entrem en el Pla Especial de l'Espai on es delimiten els usos previstos, i la forma legal de gestionar l'espai per part de l'Administració. Per tant, no entrarem a descriure les modificacions en les infraestructures que aquest Pla implica, millorant l'ús global de l'espai.

BIBLIOGRAFIA

- CARULLA, N.; PUIGSERVER, D. (2001). "Anàlisi de la tipologia dunar i de la morfologia dels estanys litorals: Aplicació a la proposta de restauració del paratge de les Madrigueres (el Vendrell, Tarragona)". Rev. *Spartina*, núm. 4. Butlletí naturalístic del Delta del Llobregat. El Prat de Llobregat. Barcelona: 2-17.
- CARULLA, N.; ALBALAT D.; JODAR, J. (2008). "Bases geológicas e hidrogeológicas para la naturalización de una zona fluvio-litoral: Las Madrigueras de la Riera de La Bisbal (El Vendrell), Tarragona. NE Spain". VII Congreso Geológico Nacional de España. Las Palmas de Gran Canaria. Geo-Temas 10.
- CASADO DE, O.; SANTOS Y MONTES, C. (1992). "La falsa restauración de humedales". Rev. *Quercus*, julio 1992: 16-18.
- COMÍN, F. A.; ROMERO, J. A.; GARCIA, C. i ASTORGA, V. (1996). "Restauración y gestión de humedales en el delta del Ebro (NE España)". Butlletí Parc Natural Delta de l'Ebre núm. 9: 23-25.
- FORÉS PLANELLS, E. (1994). "Llacunes costaneres de rambla de la localitat de l'Ametlla de Mar. Estudi preliminar del poblament vegetal i algunes característiques químiques de les seves aigües". Butlletí Parc Natural Delta de l'Ebre núm. 8: 4-8.
- Instituto Geológico y Minero de España (1982): *Mapa geológico de España*, escala 1:50000. Hoja nº 447 (Villanueva y Geltrú).
- MENÉNDEZ, M. i COMÍN, F. A. (1987). "Las lagunas costeras del Delta del Ebro: Criterios ecológicos básicos para su gestión". Butlletí Parc Natural Delta de l'Ebre núm. 1: 32-35.

RODOLF LLORENS, PRODUCTOR CINEMATogrÀFIC A L'EXILI(*)

RESUM

Referències biogràfiques inèdites de Rodolf Llorens i Jordana i la seva companya Eugènia Fàbregas, el seu camí d'exili a partir del 1939 i l'activitat professional de Llorens en el món de la cinematografia a Veneçuela i com a productor a Mèxic.

ABSTRACT

Unprecedented biographic references from Rodolf Llorens i Jordana and his partner Eugènia Fàbregas in his way to exile as from 1939, together with Llorens' professional activity in cinematography in Venezuela and as a producer in Mexico.

Rodolf Llorens, nascut a Vilafranca el 8 d'octubre de 1910, va ser el segon fill de Pere Llorens Totosaús, nascut a l'Arboç, i de la barcelonina Joana Jordana Vilas; el primer fruit del seu matrimoni havia estat el 1906 una nena a la qual posarien de nom Pepita, després del Rodolf vindria la Teresa, el 1914; un quart fill, de nom Pere, moriria als tres anys, el 1923. Entre 1906 i 1914 la família s'havia traslladat del carrer de la Parellada –on Rodolf Llorens assegurava haver nascut⁽¹⁾– a la Rambla de Nostra Senyora, on el trobem ja esmentat no pas com a comerciant, sinó com a confiter.⁽²⁾ Possiblement aquesta indicació derivava del fet que Pere Llorens s'havia fet càrrec del Riche Bar, que exercia de confiteria i establiment de begudes i restauració. Amb l'obertura del saló-teatre de la Societat La Principal, el 1921 a la mateixa Rambla de Nostra Senyora, Pere Llorens va passar a ser el cafeter de l'entitat, en el que llavors era l'únic espai casalista al qual s'accedia per la Rambla de Nostra Senyora. El 1930 trobem Pere Llorens com a president de la “Sociedad de Hoteleros, Cafeteros y sus similares”.⁽³⁾

Aquesta dedicació professional de Pere Llorens en l'entorn casalista determinaria l'inici d'una relació del seu fill Rodolf amb el cinema que l'havia d'acompanyar durant tota la seva vida. Va ser al Casal on el fill del cafeter faria la descoberta personal del món del cinema en tenir tota mena de facilitats per poder assistir a les projeccions que es realitzaven al saló casalista.

Llicenciat en filosofia a la Universitat de Barcelona, professor a l'Institut d'Ensenyament Secundari d'Olot, membre actiu del POUM (Partit Obrer d'Unificació Marxista) i secretari de la Unió de Rabassaires. Llorens va ser principalment, però, un escriptor de ploma fàcil, verb incisiu i voluntat renovadora (per no dir revolucionària), faceta que es pot seguir fàcilment, a les pàgines dels setmanaris polítics vilafranquins d'esquerra i de tot plegat en va resultar afectat pels fets del 6 d'octubre de 1934, posicions polítiques que durant la guerra va mantenir a les pàgines d'*Avant*!⁽⁴⁾

Hi ha també, però, el Rodolf Llorens dels àmbits de cultura, el que s'inicia a la *Gaseta de Vilafranca*, sota el mestratge de Pere Mas i Perera, el de l'avantguardista *helix* i el de la *Revista del Casal de la Principal* el 1931, on comença a publicar els seus primers treballs sobre cinema, no pas breus ressenyes sobre projeccions, sinó unes notes per a una història del cinema a Vilafranca. A mig camí entre la literatura de ficció, la crònica de la Vilafranca del seu temps i la denúncia social hi ha el seu *La Ben Nascuda*, anunciada com a rèplica a *La Ben Plantada* d'Eugeni d'Ors, però retrat de la seva estimada Eugènia (*eu genes*, ben nascuda en grec) Fàbregas, nascuda el 1914, que al llibre apareix com a treballadora de la fàbrica de les fulles de Vilafranca, però que en realitat provenia d'una família que es va trobar en una situació econòmica tan desfavorable que quan no tenia més de 10 o 12 anys Eugènia va haver d'entrar d'aprenenta a cal Besolí, la sastreria vilafranquina on llavors treballaven moltes noies; allí gairebé es pot dir que se la van afillar i hi va aprendre l'ofici de fer "mànigues o colls de camisa", és a dir, que va esdevenir camissera, un activitat que va haver de continuar exercint alguns anys a l'exili americà per tal de completar la migrada economia familiar.

És al Casal, però, on comença una part de la història de Rodolf Llorens i Jordana fins ara gairebé desconeguda. La vam començar a recuperar al maig del 2008 gràcies als atents serveis de l'Ajuntament de Vilafranca, quan vam tenir ocasió de parlar amb el psicòleg veneçolà Manuel Llorens, fill de Joan Llorens i nét de Rodolf Llorens. Visitava Vilafranca amb la seva esposa tot aprofitant un cap de setmana i el fet que estava a Manchester realitzant un curs. Manuel és professor a la universitat, a Caraques, a més de psicòleg de la selecció nacional de futbol d'aquell país. La gentilesa de la directiva de La Principal el va obsequiar amb el *Llibre del Centenari* de l'entitat i amb el volum dedicat a la *Revista del Casal*,⁽⁵⁾ a la vegada que vam poder mostrar-los no sols el cafè, vist ara des de fora, sinó sobretot el saló de La Principal tot explicant que allò que veien, l'interior de la sala, era exactament el mateix que havia vist el seu besavi Pere quan va entrar a fer de cafeter de la societat, l'indret on el seu pare havia vist les primeres pel·lícules i on s'havia enamorat del cinema, un art que, d'alguna manera, el va captivar des del primer moment i amb el que, com veurem, va mantenir una relació molt especial. Fins i tot que era la sala on el dijous 12 de desembre de 1929 Rodolf Llorens havia organitzat amb els seus companys de la revista avantguardista *helix* la projecció d'*Un chien andalou*, l'històric curt surrealista de Luis Buñuel i Salvador Dalí.

D'aquest encontre, en va sortir una col·laboració que hem mantingut viva en correspondència, també amb el seu pare Joan, i que ens ha permès conèixer dades biogràfiques inèdites de l'escriptor vilafranquí, en especial dels anys d'exili, a la vegada que la possibilitat de recuperar fotografies familiars i veure, mercès a les facilitats tecnològiques actuals, una de les pel·lícules que va produir Rodolf Llorens i Jordana en la seva etapa mexicana.⁽⁶⁾

El 1939 Rodolf Llorens i Jordana passa a França i va a parar al camp de concentració d'Arles, d'on escapa i troba asil a Tolosa de Llenguadoc,⁽⁷⁾ fins que finalment aconsegueix reunir-se amb la seva esposa Eugènia Fàbregas Suriol i l'únic fill que tenien llavors, en Pere. A la vista de la situació internacional van començar a buscar el medi per poder arribar a Hispanoamèrica, en concret a Veneçuela, on tenien bons amics que estaven disposats a ajudar-los. El 1941, després d'haver anat a Bordeus i trobar-la ocupada pels alemanys i en uns moments especialment difícils d'haver rebut el suport de Joan Escllassans i Milà, el qual havia estat alcalde de Vilafranca,⁽⁸⁾ llavors també a l'exili. Acompanyen a Rodolf Llorens la seva esposa Eugènia, el seu fill Pere i, no

El cafeter Pere Llorens devia haver treballat primer a Riche Bar, a la Rambla de Nostra Senyora (actualment número 49), una mica més avall però a la mateixa mà del cafè del Casal del qual es faria càrrec uns anys després, la imatge ha d'ésser d'abans dels anys vint, amb ell els seus tres fills: Pepita, Rodolf i Teresa.

sabem si durant tot el trajecte, el també vilafranquí Jaume Fàbregas, amb qui, tot i el cognom, no estaven emparentats.

Després de llargs i feixucs tràmits burocràtics, al vespre del 15 de gener d'aquell 1941 són al vaixell francès "Alsina", d'unes 12.000 tones, que surt del port marsellès. Entre el passatge nombrosos exiliats republicans de tota mena i condició que amb les seves famílies –en total 198 persones– esperaven poder arribar a terres americanes; un d'aquests era Niceto Alcalá-Zamora, expresident de la II República, el qual, després, escriuria la crònica d'aquest atzarós viatge;⁽⁹⁾ també hi havia nombrosos jueus d'arreu d'Europa i d'Amèrica, en total unes 750 persones més la tripulació. Després de fer una parada a Oran el dia 18, del 20 al 23 de gener van estar aturats a Casablanca i el dia 27 van arribar al port de Dakar, al Senegal, d'on havien de sortir dos dies després amb destinació a terres llatinoamericanes. El vaixell amb el passatge, però, va estar aturat a Dakar fins al dia 3 de juny tota vegada que havia sortit de Marsella sense la conformitat anglesa i aquesta manca de reconeixement feia molt perillosa la travessia de l'Atlàntic. Tot i estudiar diverses possibilitats per solucionar aquesta situació, el problema amb els passaports va fer que haguessin de continuar al vaixell fins que el 10 de juny van ser retornats a Casablanca, on el dia 15 van haver d'abandonar el vaixell i se'ls va retornar dues terceres parts del passatge; això explicaria que

4

ESPOSA
FEMME

Sello
Timbre sec
CONSULADO - MARSELLA

Firma del portador y la de su esposa
Signature du titulaire et de sa femme

Llorens
Eugenia Fàbregas

Firma del Expéditeur:
Signature de l'agent
Niceto Alcalá-Zamora

CONSULADO - MARSELLA

5

Países en los cuales este pasaporte es válido
Pays pour lesquels ce passeport est valable

solamente válido para
Venezuela

La validez de este pasaporte termina:
Ce passeport expire le:

14 de junio 1942
a menos que sea renovado.
à moins de renouvellement.

expedido en } *Marsella*
délivré a }

fecha } *14 de junio 1941*
date }

RENOVACIONES
RENOUVELLEMENTS

1º _____
2º _____
3º _____
4º _____

Pàgina del passaport de la República de Venezuela que va permetre a Rodolf Llorens i la seva família arribar a aquell país americà.

Al vaixell que els va portar a Amèrica, a dalt, a l'esquerra, hi veiem el vilafranquí Jaume Fàbregas (el qual, tot i el cognom, no era parent de la companya de Rodolf Llorens), al seu costat amb les característiques ulleres rodones, Rodolf Llorens i, al seu davant, Eugènia i el fill Pere.

el passaport que hem vist i reproduïm porti aquesta data, amb una diligència que fa referència al gener d'aquest mateix any. Tot i que inicialment van ser hostatjats als camps de concentració de Sidi-el-Ayachi i de Kashba Tadla, ben aviat els va ser tolerada la llibertat d'estar a Casablanca, on van cercar alguna sortida al tema.

En conjunt, una situació personal ben difícil condicionada no sols pel seu caire d'exiliats, sinó també pels complexos esdeveniments internacionals del moment. Després d'un conjunt de tràmits amb detalls absurds –es tractava d'oferir un passatge a aquells exiliats que estiguessin més en perill si tornaven a Europa i eren detinguts, de forma que molts exageraven i s'atribuïen malifetes–, el 30 d'octubre una bona part, Llorens i la seva família entre ells, van poder embarcar al vaixell “Quanza” amb destinació al golf de Mèxic, tot i que altres passatgers que havien sortit de Marsella amb l’“Alsina” van ser retornats a la ciutat francesa.

El mateix Llorens ens explicava alguns detalls d'aquesta peripècia l'any 1984 quan per segona i darrera vegada va tornar de l'exili:

Abans d'arribar a Caraques vaig estar un any en una vaixell francès. Era durant la Segona Guerra Mundial; ens hi van posar a uns quants, jueus alguns, altres exiliats polítics. Hi

havia un vaixell del mateix tonatge a l'Argentina, francesos i alemanys estaven combinats per tal que aquest passés al lloc dels alemanys i el nostre a l'altra banda. Però el que passava és que tot d'una anàvem cap allà... i donaven ordre de tornar enrere. En aquesta situació vam estar molt de temps a Dakar, a l'Àfrica occidental, intentàvem sortir però, de fet, jo hi vaig estar un any, en aquest vaixell...⁽¹⁰⁾

A nivell familiar, Llorens feia broma assegurant que havia tardat més que Cristòfol Colom d'arribar a Amèrica. Però finalment, després de més d'11 mesos, els Llorens arriben a terres americanes, en concret a Veracruz, el 18 de novembre de 1941, on tenen contacte i poden veure el doctor Salvador Armendares,⁽¹¹⁾ company de Rodolf Llorens en tantes bregues polítiques a la Vilafranca republicana. D'allí a Cuba i finalment al port veneçolà de La Guaira, on arriben el 10 de desembre d'aquell fatídic 1941.⁽¹²⁾

D'acord amb la documentació que tenim, la família Llorens-Fàbregas va viatjar amb un passaport de la República de Veneçuela aconseguit gràcies a la col·laboració del govern d'aquell país, que llavors presidia el general Isaías Medina Angarita; aquest havia ordenat que expedissin passaports a tots aquells refugiats que volguessin viatjar al seu país. El cas del general Medina és curiós perquè va assumir la presidència no pas com a militar i va treballar per desenvolupar el país i enfortir les institucions, però, com tantes vegades, el tema va acabar en cop d'estat i després de Rómulo Gallegos al capdavant del país, el 24 de novembre de 1948 els militars van iniciar un llarg període dictatorial amb Marcos Pérez Jiménez al capdavant, justament aquest cop va ser el que va afectar a una altra família vilafranquina, la d'Eusebi Pérez Martín, el qual, després de la Segona Guerra Mundial, anava a buscar una nova vida a Veneçuela.⁽¹³⁾

Tot i que Rodolf Llorens havia arribat a terres americanes pensant poder dedicar-se a la filosofia i al seu ensenyament –sobre el qual va preparar el llibre *Servidumbre y grandeza de la filosofía*, que volia constituir una proposta de programa d'estudis d'aquesta temàtica–, la realitat hi va poder més que la voluntat i Llorens va passar l'any 1945 a encarregar-se de l'administració d'un consorci d'empreses: la distribuïdora “Tropical Films” i el grup “Cines Venezuela”, que llavors gestionava aproximadament la meitat de les sales de projecció de tot el país hispanoamericà. Va iniciar la labor amb el control d'algunes sales com el Cine Capitol, on recordava que hi anava el general Medina, que li havia permès el passaport per entrar al país i que comprava la seva entrada com qualsevol persona.

Suposem que, evocant la seva llavors llunyana pantalla del Casal, Llorens acabaria esdevenint el que allí en deien “gerente de programación”, i en realitat el que feia era portar les empreses en el dia a dia. Els fills recorden aquell pare, excel·lent administrador, però que mantenia l'inconformisme dels seus anys revolucionaris i en època de vacances feia entrar els fills d'amagat a veure pel·lícules que havien estat censurades pel govern o per l'església.

El 1957 aquestes empreses proposen a Llorens que es traslladi a Mèxic i organitzi allí l'empresa “Filmadora Independiente” dedicada a la producció de pel·lícules per als cinemes de barri, produccions barates per al gran públic que popularment eren conegudes com a “rancheritas”. En aquella època hi havia a Veneçuela, i possiblement a altres països hispanoamericans, dos nivells de sales de cinema, el de pel·lícules d'estrena, habitualment procedents dels Estats Units i que allí no es doblaven, sinó que només es subtitulaven, i el de les sales populars adreçades al gran

públic, cinemes de barri amb gran aflluència d'un espectadors que no tenia cap interès pel cinema subtitulat, de manera que preferia el cinema mexicà, el de les "rancheritas".

A més, Mèxic s'havia convertit en la capital de la producció cinematogràfica en llengua castellana, en bona part gràcies a l'empenta d'un ampli grup d'exiliats republicans que hi residien. Els costos de producció eren allí molt més baixos que als altres països del continent i es comptava amb una estructura ben establerta amb estudis de filmació com els Churubusco-Azteca o els San Àngel. Rodolf Llorens comentava que la despesa de producció d'una "rancherita" es podia amortitzar només amb el taquillaatge que es feia a Veneçuela, de manera que la venda dels drets d'exhibició als altres països hispanoamericans aportava a l'empresa el benefici.

Quan Llorens arriba a Mèxic es troba amb una capital que ell diu que li recorda Barcelona, però també retroba vells amics, entre aquests Luis Buñuel, a qui coneixia del 1929, de la projecció d'*Un chien andalou* que ja hem esmentat.

Llorens residirà amb la seva família a Mèxic fins al 1962, en aquesta etapa produirà de forma reconeguda vuit títols –*Maratón de baile* (1958), *México nunca duerme* (1959), *Ángel del*

Als anys setanta al Centre Català de Caraques, Rodolf Llorens amb la tenora d'una cobla.

infierno (1959), *El Puma* (1959), *La ley del más rápido* (1959), *A tiro limpio* (1960), *Dos gallos en palenque* (1960) i *Me importa poco* (1960)– però possiblement n'hi van haver més en els quals no consta el seu nom,⁽¹⁴⁾ potser perquè el govern mexicà va exigir que hi hagués treballant en les produccions gent del país, ja que era un negoci que pràcticament havien acaparat els exiliats espanyols. De tot plegat, en poden ser referències prou evidents l'escenògraf de Mataró Manuel Fontanals, que va treballar en uns 250 títols, o l'actriu manresana Emilia Guiu, que va intervenir en 55 pel·lícules abans de casar-se amb un magnat del petroli de Texas.⁽¹⁵⁾

El visionat d'una pel·lícula com *A tiro limpio* ens pot permetre imaginar que estem en un cinema de barri a Caraques, als anys cinquanta. Va ser la tercera i va ser la darrera de la sèrie del Puma, tal com se'n fa una referència a l'inici de la pel·lícula, així primer va venir *El Puma* (1959), després *La ley del más rápido* (1959) i, finalment, *A tiro limpio* (1960).

A Mèxic no sols hi havia Buñuel, el qual havia produït la seva polèmica *Los olvidados*⁽¹⁶⁾ però també diverses pel·lícules destinades al gran públic, també coincideix amb Juan Rulfo, Carlos Fuentes, Monsiváis, Poniatowska, Rojo, Vicens, Luis Alcoriza, i el 1961, poc abans que Llorens torni a Veneçuela, hi va a treballar Gabriel García Márquez, el qual, després d'*El coronel no tiene quien le escriba*, que havia redactat a París, on era com a corresponsal de premsa, va arribar a Mèxic acollit pel seu amic Álvaro Mutis i es va dedicar a la labor d'adaptació i de guionista, així *El gallo de oro*, de Juan Rulfo, o *En este pueblo no hay ladrones*.⁽¹⁷⁾

Els esdeveniments polítics dels anys seixanta a Veneçuela allunyen el públic de les sales de projecció, es tanquen els cinemes i el negoci se'n va enlaire; tanca la "Filmadora Independiente" de Mèxic i la família Llorens-Fàbregas ha de tornar a Veneçuela, on es troba que la distribuïdora "Tropical Films" i la cadena de sales "Cines Venezuela" s'han venut i els nous propietaris l'acomienzen sense reconèixer-li les prestacions socials que li corresponien. Són moments familiars difícils però l'escriptor vilafranquí retorna al cinema perquè troba una persona interessada a tornar a obrir sales i Llorens s'hi associa, aquesta vegada com a empresari que hi aporta el seu treball. Anys després passa a ser el representant d'una empresa distribuïdora de pel·lícules mexicanes, activitat en la qual resisteix fins a la seva jubilació.

Vet aquí el periple humà d'un matrimoni d'exiliats republicans que, com tants altres en aquells anys, van haver de refer la seva vida lluny de la seva terra, però també el periple d'un home que va contribuir, en la mesura de les seves possibilitats, no sols al pensament, la política i la catalanitat, sinó també a aquest àmbit de la cultura popular del segle XX que ha estat la cinematografia.

(*) Ampliació del parlament de presentació a la sala 2 del Casal el dia 1 d'octubre del 2008, organitzada per la Societat La Principal i l'Institut d'Estudis Penedesencs, de la pel·lícula *A tiro limpio*, dirigida per René Cardona, protagonitzada per René Cardona júnior i produïda per Rodolf Llorens i Jordana, com a homenatge a aquest darrer, el qual va començar de ben jove i al mateix Casal una relació amb el cinema que havia d'ocupar bona part de la seva vida professional.

NOTES

- (1) Pere GRASES. "Rodolf Llorens i Jordana (1910-1985)" a *Hores de joventut i de maduresa*. Barcelona 1987. Pg. 385 i següents.
- (2) Així consta als llibres de l'arxiu parroquial: *Baptismes de la parroquia de la Santíssima Trinitat* vol. 1897-1909, foli 180r. i vol. 1909-1922. Pg. 31v. *Llibre de Baptismes de Santa Maria* vol. anys 1907-1919. foli 146r i v. *Llibre d'Òbits*. Parròquia de Santa Maria. Vol. 1909-1931. Pg. 142v.
- (3) Arxiu Comarcal de l'Alt Penedès. Fons de l'Ajuntament de Vilafranca 1930.
- (4) Podeu veure, entre altres, Joan CUSCÓ I CLARASÓ, *Rodolf Llorens i Jordana. Més enllà del noucentisme*. Montserrat 2002.
- (5) Joan SOLÉ BORDES. *Societat La Principal. Llibre del Centenari 1904-2004*. Vilafranca 2004. Ramon ARNABAT MATA i Joan SOLÉ BORDES. *Societat i cultura a la Vilafranca de la II República. La generació de la Revista del Casal de La Principal*. Vilafranca 2006.
- (6) Les fotografies, algunes de les quals reproduïm, i la còpia de la pel·lícula *A tiro limpio* han estat dipositades a l'Arxiu de la Imatge i el So de l'Arxiu Comarcal de l'Alt Penedès.
- (7) GRASES (1987). Pg. 391.
- (8) GRASES (1987). Pg. 391.
- (9) La relació que fem del viatge la recollim d'aquesta crònica. Niceto ALCALÁ-ZAMORA, *441 días... Un viaje azaroso desde Francia a la Argentina*. Ed. Fundación Niceto Alcalá-Zamora. Priego de Córdoba. 2006.
- (10) "Una conversa amb Rodolf Llorens", a *Olerdulae*, revista del Museu de Vilafranca, núm. 28, juny 1985.
- (11) Sobre Salvador Armendares a l'exili podeu veure Julià GUILLAMON, *El dia revolt. Literatura catalana a l'exili*. Barcelona 2008. Pg. 452 i següents. També Jaume TORRENTS I ORIOL, *Salvador Armendares i Torrent. Metge i polític*. Barcelona 2006.
- (12) Al passaport hi ha una gestió del Consulat de Cuba a Veracruz del 24 de novembre del 1941 i una visa d'entrada a la Guaira de 10 de desembre de 1941.
- (13) Ramon ARNABAT i Rosa TORAN. *Eusebi Pérez Martín. Recordar per viure, viure per recordar*. Ed. Ajuntament de Vilafranca. 2008. Pg. 124.
- (14) Pere Grases creia que havien estat una vintena de pel·lícules entre 1957 i 1962. GRASES (1987). Pg. 392.
- (15) José M. MURIÀ. "L'empenta cultural dels exiliats catalans a Mèxic" a *Revista de Catalunya* núm. 241. Juliol-agost 2008. Pg. 37.
- (16) Podeu veure Carmen PEÑA ARDID i Víctor M. LAHUERTA GUILLÉN (Ed.), *Buñuel 1050. Los olvidados*. Diputació de Teruel 2007. Pg. 15 i següents.
- (17) Podeu veure Àngel ESTEBAN i Ana GALLEGU, *De Gabo a Mario*. Madrid 2008. Pg. 40 a 42 i 237.

PETITA RUTA CULTURAL AL POBLE DE BELLVEI

RESUM

El 21 de setembre proppassat els socis de l'IEP tingueren ocasió d'anar a Bellvei per tal de visitar l'església i algunes de les seves cases pairals. S'ofereix aquí l'origen històric del poble de Bellvei, de la seva església i de cadascuna de les cases visitades.

ABSTRACT

On 21st September last year, the members of IEP had the opportunity to travel to Bellvei and visit its church and some of its manor houses. The following provides information on the historic origin of Bellvei village, its church and each of the visited houses.

I

Un dia, tot fullejant una enciclopèdia del segle XIX, hi vaig llegir que l'església de Bellvei estava construïda sobre unes runes romanes. No sé pas si la notícia és científica, però tampoc hauria d'estranyar, ja que pel que ara és el nostre terme hi passava la Via Augusta. Així que els romans trepitjaren el terme, treballant en la construcció d'aquella via de comunicació. I després hi hauria el trànsit... I els ibers, encara que no n'hem trobat restes, també s'hi haurien passejat i molt abans que els romans. Si a les Masies de Sant Miquel i a Calafell s'han trobat restes iberes, encara que Bellvei no existís com a ens habitat, hauria estat el lloc de pas natural per passar d'un nucli a l'altre. I a la Graera s'han trobat restes prehistòriques... La història del territori sempre és més antiga que la del poble que s'hi arriba a emplaçar.

El nom, però, fa la cosa. Aymerich de Bello Vicino –personatge mític o històric?– fou el cavaller, adscrit al baró de Castellet, que féu erigir la primitiva Torre de Bellvizi, a finals del segle X. L'expressió llatina Bello té dues traduccions: “bo”, “amable”, en la tradició oral i en la bibliogràfica, i “guerra”, “lluïta” o “combat”. Depèn de si ho fem derivar de l'adjectiu *Bellus-a-um* o del substantiu *Bellum-i*. Etimològicament, doncs, tenim dues possibilitats: bon veí/guerrer proper. Si tenim en compte el context de l'època en la qual es construí aquella torre –l'avanç dels comtes de Barcelona en terres que de segles ocupaven els sarraïns–, veiem que la primera funció que tingué el nostre poble fou la militar, per la qual cosa “guerrer” sembla més propi. Els dos significats no són radicalment diferents: un guerrer amic no deixa de ser un bon veí; en ambdós casos sempre es tracta d'algú de confiança, d'algú que agrada tenir pròxim, al costat. Aquesta torre esdevindria masia fortificada a la qual s'anomenà Castell i, junt amb la Quadra de la Muga, el 1037, eren del senyor Tedvert, vassall del baró del Castell de Sant Esteve de Castellet.

II. L'ESGLÉSIA DE SANTA MARIA

El primer temple cristià de Bellvei fou la capella del Castell. Capella que fou visitada l'any 1303 pel bisbe de Barcelona, i és ben bé possible que a partir d'aquella data es comencés a construir una primera església, com a construcció separada de la resta de cases, al lloc on s'emplaça l'actual. Els capellans venien a oficiar des de la Gornal, però sabem que tenien casa a Bellvei, al costat de cal Santo, com ens ho diu un document de principi del segle XVII quan parla de l'afrontació d'aquella casa a migdia: "casa que havia sigut de capellans".

Aquella primera església quedà petita i el 1620 s'iniciaren gestions per a la construcció d'una de nova al mateix lloc. La Comtesa d'Aguilar, baronessa de Castellet, subvencionà l'obra, però l'any 1645 encara es realitzaven donatius populars per a les obres de l'església. Així es configurà l'església on avui som. Llevat de l'ala més oriental, ampliació que s'efectuà el 1988, com a última voluntat de mossèn Joan Llorc, davant d'una demanda de la seva padrina, la Sra. Molins, la qual donà satisfacció a la despesa. Antigament i fins al 1865, al lloc que ocupa aquesta nova nau, hi hagué el primer cementiri del poble.

L'església sempre ha estat objecte d'obres de manteniment i de reparació al llarg de la seva història, segons les necessitats i segons la sensibilitat dels bellveïns. Temps enrere, es celebrava a Bellvei una festa anual que perdurà com a tradició viva fins almenys a mitjan segle XIX; era per al dia del Sufragi per les Ànimes del Purgatori i festa de Sant Roc, en què l'Ajuntament permetia que algú altre s'encarregués de vendre vi a veïns i a forasters participants en la festa. La recaptació es destinava, segons l'any i les necessitats, per a obres de l'església o per a obres de caràcter municipal. L'any 1836, per Sant Roc, es vengueren dues bótes de vi, les quals donaren un rendiment de 43 lliures, 3 sous i 3 diners; una quantitat gens menyspreable.

El 1859, en una nit d'aiguat, un llamp caigué a l'església i esquerdà tot el frontis. El document explica, per una banda, que la gent temia anar a missa perquè el temple no oferia seguretat, i, per altra banda, indica la necessitat de fer-lo més gran perquè "només hi caben la meitat dels feligresos". Així, un temps després d'aquella tempesta, hem de suposar –perquè el document no ens diu més– obres de restauració i d'engrandiment.

L'any 1918 tornaren a actuar els paletes: es reforçà la cimentació de l'àbsida, es construí l'arc de descàrrega sobre el dintell del portal, s'enderrocà la vella volta del cor per fer-la nova, es reconstruíren els tres arcs de sota la volta i es reforçaren els arcs dels altars de les parets laterals. El 1930 es feren obres al campanar per tal de reforçar-lo i assegurar les campanes. Després de la Guerra Civil s'hauria de dotar l'església de nous bancs, de noves imatges..., ja que gairebé tot el mobiliari havia sofert incendi provocat.

*L'església de Santa Maria de Bellvei,
a l'esquerra l'Ajuntament.*

Can Vidal.

III

Les cinc cases que visitarem es deixen classificar, en funció de la seva antiguitat, en cases del blat i en cases del vi. Així, cal Vidal i cal Santo serien cases del blat, l'origen de les quals cal cercar a l'època medieval, mentre que cal Pau Bernat, cal Gomila i cal Rion serien cases del vi, i tenen el seu origen, les dues primeres, ben entrada la segona meitat del segle XVIII i, la tercera, a finals del XIX. Evidentment, quan la vinya hauria d'imposar-se al blat, les cases del cereal també s'incorporen i participen en els avantatges de la vinya.

Les primeres cases habitades a Bellvei, a banda de dues o tres adossades al castell, conformaren els carrers Major, plaça Vella i Lluchs. A l'època feudal totes aquestes cases tenien terres en propietat, però havien de pagar per elles, al senyor del lloc, censos i delmes anuals en espècie. L'any 1595 les cases que disposaven de més terra al terme eren cal Vidal i cal Matons, amb més de 70 jornals, seguides de cal Lluch i de cal Santo, a aquestes les seguien cal Ponico, cal Roca i cal Racó, amb més de 50 jornals; les vint-i-una restants cases que hi havia disposaven d'entre 15 a 25 jornals, llevat d'un propietari que només tenia 8 jornals i d'un altre amb 3. Evidentment, qui tenia més terra era el propi senyor del castell, el qual no declarava, però que disposava del 40 al 50% de les terres del terme.

Ara bé, a l'època del blat, d'un terç a la meitat de les terres declarades eren bosc i muntanya. Aquest paisatge s'hauria de transformar radicalment, amb la febre de la vinya, i els negocis del vi i de l'aiguardent, amb la roturació de noves terres per a aquella fi. El fenomen s'inicià a la segona meitat del XVII i continuà sense interrupció durant els dos segles següents. El nucli antic de Bellvei, durant aquest temps, s'engrandí amb els carrers Arrabal, Nova, Cortons, Carretera, Cementiri, Montpeó, Sant Joan, Sant Josep i Sant Magí; sorgeix el nucli adossat de les Casetes de la Gornal. En dos-cents anys es passà dels 150 als 1.200 habitants.

Aquest canvi o revolució agrícola augmentà el poder adquisitiu d'aquelles famílies propietàries, ja que no havien de pagar al senyor, sinó els mateixos censos per unes terres que ara multiplicaven la seva rendibilitat, cedides moltes d'elles a rabassa morta. El senyor, el qual havia perdut força influència a partir de 1714, en perdé més amb la introducció del liberalisme al segle XIX, i acabà eclipsant-se quan els propietaris deixen de pagar aquells censos. Sorgeix així una burgesia agrària, el gran senyor ha estat substituït per una desena de propietaris que destaquen per tenir més terra que la resta, per tenir més o menys rabassers treballant en terres seves i, en conseqüència, per disposar de més excedents, la qual cosa els permet llançar-se al comerç i a la indústria. Cadascuna d'aquestes cases no sols participarà en la producció i l'exportació dels aiguardents a Europa i a Amèrica –cal Roig, fins i tot, disposarà d'un vaixell propi amb aquella fi–, sinó que molts dels seus fills es convertiran en veritables indians, i entraran, directament o indirectament, en distints àmbits: els estudis especialitzats, el gran comerç, el món de les finances, de les lleis, de la indústria o de la política...

IV. CAL VIDAL

Cal Vidal, al carrer Major, és una de les cases més antigues de Bellvei. Els Vidal han deixat nom a la casa, però no fou el primer cognom dels seus caps. Així, en els fogatges dels segles XIII i XIV, no hi apareix encara cap Vidal. El primer Vidal del qual tenim notícia, i que ja vivia en aquesta casa, fou Montserrat Vidal, qui, com a jurat o magistrat municipal, s'encarregà de redactar el fogatge de l'any 1553.

Cal Vidal fou una casa hisendada, amb propietats també en d'altres termes municipals, però els seus hereus no treballaven les terres directament, sinó que, almenys de finals del segle XVI, es dedicaven al comerç. Trobem així Bartomeu Vidal, el qual, el 1598, comprava tres quarters de forment a Montserrat Mir de Vila-seca i venia forment i ordi a Francesc Urgell. Havia de ser un bon negociant, ja que un any després, el 1599, comprava a Joan Nin 30 jornals de terra, en terme del Vendrell, a la partida Camp de l'Era i Oliverar.

Un successor seu, ja en l'època contemporània, fou Pere Vidal i Borrell, el qual, el 1815, va ser nomenat recaptador de la Real Casa de la Caridad, càrrec que li permetia lliur titol a l'entrada de casa seva i gaudir de certs privilegis. El seu fill, Pere Vidal i Morgades, fixà residència a Vilanova i la Geltrú, on es va casar. Aquestes noves generacions, les contemporànies, continuen treballant les seves hisendes per mitjà de majordom i de rabassers i tenint cura, alhora, dels negocis. A Cuba, a la ciutat de Càdenas, la casa Vidal, a mitjan segle XIX, muntà una fàbrica de fustes; alguns dels seus treballadors foren reclutats a Bellvei; els Vidal els pagaven el viatge perquè hi poguessin anar

i després els descomptaven el preu d'aquell del sou que hi haurien de guanyar. Els Vidal es feien enterrar –i són els únics dels qui ho sabem– a l'interior de l'església.

V. CAL SANTO

Cal Santo també és una casa molt antiga, potser del segle XIII, i fou la primera de construir-se a l'inici del camí de Calafell, donant origen al carrer de Mar, que avui diem Jaume Palau. La primitiva casa disposava d'un baluard al davant i d'un altre al darrera, segurament com a defensa en una casa que quedava relativament separada de la resta. Al seu costat, la casa que avui es coneix per cal Silo, antigament havia estat "casa de capellans", és a dir, la primera rectoria de la qual tenim notícia. Tal vegada el renom de la casa, cal Santo, prové d'aquella proximitat o veïnatge.

El 1497 el seu cap de casa, Pere Figuera, ja era hisendat; uns cent anys després, el seu successor era Fransi Vidal, germà de Bartomeu Vidal de cal Vidal. Aquest donà en dot, al seu germà Fransi, 4 jornals de terra a la partida de la Martina. El Fransi, a més, augmentà el patrimoni de la casa, comprant terra a les partides de la Pallisa i del Cubell. I aconseguí l'enfranquiment dels censos que havia de pagar, en vendre, al Senyor del Castell de Bellvei i de la Quadra de la Muga, una sèrie de patis que posseïa davant mateix del castell.

Cal Santo sobre el carrer Jaume Palau.

Cal Santo.

VI. CAL PAU BERNAT

L'origen del renom de la casa Pau Bernat el trobem l'any 1770, quan Pau Güell i Vidal es matrimonià amb Magdalena Totosaus i Sicart, tot estrenant casa a l'actual carrer Jaume Palau. El Pau havia nascut al Vendrell i arribà a Bellvei, junt amb dues germanes, quan la seva mare vídua, la Maria Vidal i Teixidor, es casà en segones núpcies amb el també vidu Pere Màrtir Sicart i Castellví de cal Bernat, l'any 1755. El Pau començà sent un rabasser, però, a la dècada dels anys 80 del segle XVIII, es converteix en un petit propietari. Ven els drets d'algunes rabasses o les compra; cada tres o quatre anys adquireix una nova peça de terra..., es dedica al comerç... i el mateix fa el seu fill, Pau Güell i Totosaus, hisendat, el qual, el 1818, és nomenat col·lector de la Pia Caritat de Presos Pobres i el 1827 edificà una casa, al costat nord de la seva, que fou hostel els anys que arrendava aquest servei a l'Ajuntament. Dos dels seus fills feren la carrera d'Amèrica, sense deixar mai la seva vinculació a la casa paterna. L'hereu, Ramon Güell i Romeu, junt amb la seva esposa Raimona Serra i Virgili del Vendrell, féu edificar una nova casa, de planta noble, al costat de la primera, que s'acabà de construir el 1854, que és la que es visita.

Cal Pau Bernat, entrada principal sobre el carrer Jaume Palau.

Cantonada de Cal Pau Bernat.

Cal Pau Bernat sobre l'antiga carretera general.

VII. CAL GOMILA

A l'últim quart del segle XVIII, la família Gomila s'instal·là a Bellvei, procedent de la masia Gomila, en terme de Sant Jaume dels Domenys. L'Antoni Figueres i Figueres comprà un solar al carrer de Montpeó i s'hi construí una casa. Els seus tres fills, Ramon, Magí i Andreu, ja eren casats. El Ramon havia de ser l'hereu, però morí jove, sense fills. El Magí vengué la casa del carrer de Montpeó a Pau Totosaus (a) Pau Poetó. L'Andreu, fuster d'ofici, fou qui construí la casa de l'actual carrer Pau Casals, cal Gomila.

L'Andreu, a Bellvei, es convertí en un petit propietari –el seu germà Ramon havia comprat petites peces de terra a Bellvei i a Santa Oliva–, però la seva mare li deixà tota una heretat al terme de Montagut, treballada per rabassers. L'acumulació de capital li permeté, a l'igual que les altres cases de les quals hem parlat, convertir-se en prestamista, és a dir, a deixar diners a termini, i cobrar interessos per ells. Sense que sapiguem, avui per avui, el vincle que l'unia a la casa Rocacrespa de Cubelles, l'Andreu fou tutor i curador de Màrtir Rovirosa, fill d'aquella important casa, que tenia celler a Bellvei, al carrer de l'Arrabal.

*Cal Rion.**Cal Rion.*

VIII. CAL RION

El renom Rion ens ve de Calafell, d'una casa hisendada de Calafell. Un dels seus membres, fill cabaler, Joan Gibert i Nin, nat l'any 1870, es casà en primeres núpcies amb la Maria Pujol i Duch, pubilla de cal Masover. El seu fill hereu, el Josep Gibert i Pujol, es matrimonià amb l'Àngela Sonet i Palau, de Santa Oliva, mentre que el seu pare es casava en segones núpcies amb la mare de l'Àngela, la Dolors Palau i Ràfols. Aquest doble matrimoni, a la primera dècada del segle XX, adquirí la casa Andreu Roig, al carrer de Montpeó, que és la que avui coneixem per cal Rion.

MISCEL·LÀNIA PENEDESENCA

13enes Jornades d'Estudis Penedesencs.
Vilafranca del Penedès, octubre del 2000

Joan Anton Sadurní i Vallès (ed.)

VIVÈNCIES DE GUERRA 36/39 DE QUATRE PERSONATGES RURALS DEL Penedès

RESUM

Transcripció de dietaris o vivències de quatre personatges durant la Guerra Civil: el rector de Pacs del Penedès, un milicià de la mateixa població, una senyora de Lavern i una mestressa de Sant Pere Molanta.

ABSTRACT

Transcription of diaries or experiences of four characters during the Spanish Civil War: the parish priest at Pacs del Penedès, a member of the militia in the same village, a woman from Lavern and a housewife from Sant Pere Molanta.

Apleguem la transcripció –literal i en la llengua en la qual va ser escrita– dels testimonis de quatre personatges que van patir de manera molt diferent els fets tràgics de la Guerra Civil en els quals es van veure involucrats, tan sols hem omitit els cognoms de persones concretes i n’hem deixat sols la inicial. Voldríem que aquesta fos una aportació a les noves generacions, que els ajudés a formar-se un criteri més rigorós dels fets històrics d’una època socialment turbulenta, desbordada cap a la violència.

BARTOMEU PONS SINTES, EL RECTOR

Sacerdot d’origen menorquí, el 1936 era rector de Pacs del Penedès. Persona amb una trajectòria personal *intatxable*, aquell 1936 anava anotant –en un dietari al qual hem pogut tenir accés i del qual hem seleccionat aquells aspectes més destacats de 18 dies– les dades de la premsa i la ràdio que considerava rellevants en relació a la situació política del país, al costat de referències sobre la seva rectoria i la parròquia, el document inclou notes d’altres 200 dies que hem desestimat. Als onze dies del cop d’estat va morir en cruel martiri. És un dels casos dignes de perpetuar-ne la memòria, i amb aquesta voluntat Guillem Pons va publicar el llibret biogràfic *Configurado con Cristo*.

7 de gener:

A hon President de la República, és D. Niceto Alcalá Zamora, i President del Govern, D. Manuel Portela Valladares.

Avui, el President de la República ha firmat la “DISOLUCIÓN DE LAS CORTES, CONVOCATORIA DE ELECCIONES”.

Les eleccions, en 1a volta, son el 16 de febrer; i en 2a volta el 1 de marc; i la constitució de la nova cambra tindrà efecte el 16 de marc.

16 de febrer:

Avui, dia d'eleccions a Diputats a Corts.

I s'han verificat avui a tota Espanya; Catalunya inclosa.

No s'ha predicat en cap missa, a causa de les eleccions, pero després de la 2a missa, hi ha hagut, exposició, lletania dels Sants, com a pública Rogativa, per al felic exit de les eleccions per la Religió, i benedicció amb el Santíssim Sacrament.

17 de febrer:

El resultat de les eleccions d'ahir ha sigut, el triomf de les esquerres; a tota la nació ha guanyat de molts no, uns 10 diputats d'Esquerra (o Frente Popular com diuen ara) de majoria, sobre els diputats de Dreta. Catalunya, en les 4 províncies, ha sigut el triomf de les esquerres, especialment en la de Barcelona.

19 de febrer:

Crisis. Avui Portela ha dimitit, director i munyidor de les eleccions del dia 16 d'aquest mes, ha sigut funetíssim per les dretes.

"LO INTEGRAN ELEMENTOS DE IZQUIERDA Y UNION REPUBLICANA, CON EXCLUSION DE LOS SOCIALISTAS. No figura tampoco elemento alguno de Esquerra Catalana. Madrid, 19 - A las diez menos veinte de la noche, el señor Azaña facilitó la lista del nuevo Gobierno, en la Presidencia del Consejo. Es la siguiente:"

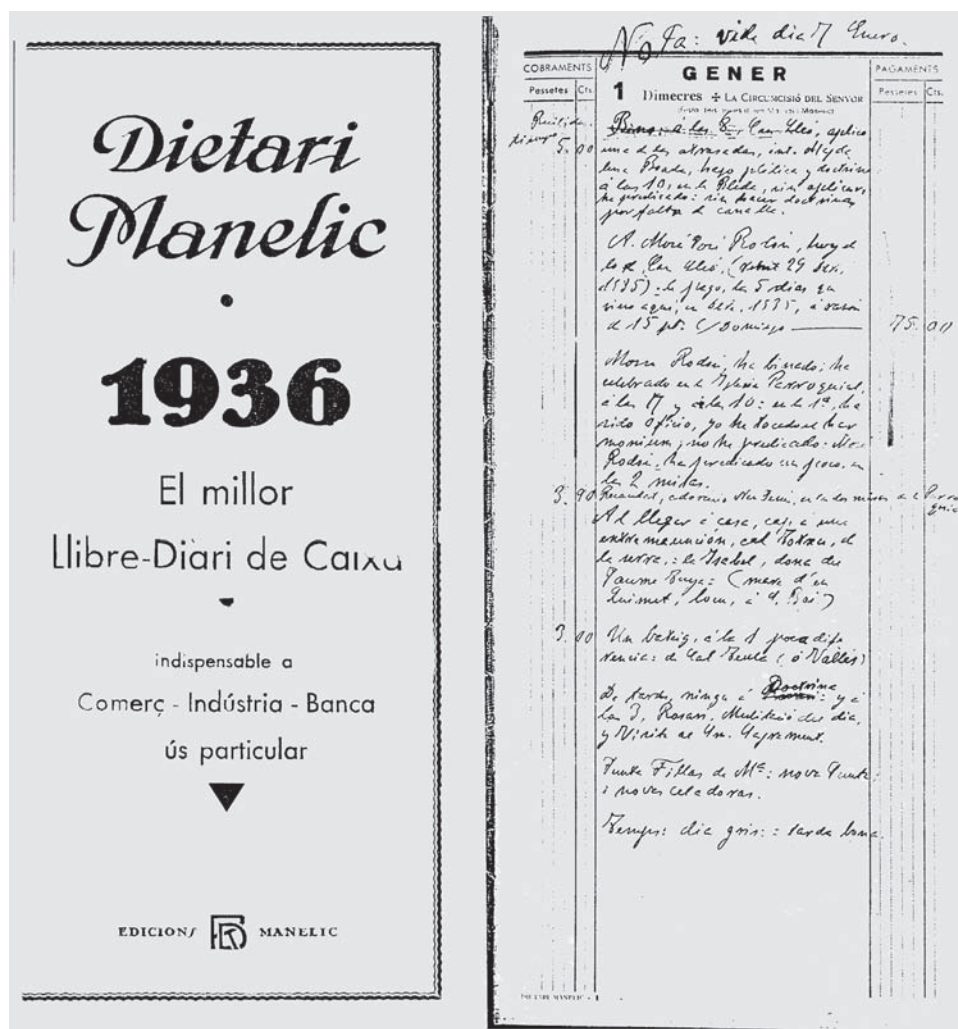
20 de febrer:

Aquesta nit a Barcelona, gran manifestació esquerrana, han demanat cridant, l'amnistia dels presos polítics; el govern Azaña, escoltat ahir nit, deia: El dissabte per Decret Llei (dissabte 22) es concedeix aquesta amnistia general, i per tant Companys, Ventura Gasol, etc. tota la desbandada del 6 d'octubre de 1934, tota altre vegada en llibertat, aquests dies des del diumenge, fa por, l'entusiasme de les esquerrers. A veure si tindrà que marxar el Sr. Bisbe de Barcelona.

21 de febrer:

Amnistia General: Aquesta nit, reunida a Madrid la Diputació Permanent de les Corts, ha acordat (per vots), concedir una amnistia general a favor dels presos polítics i socials, així es que tots els del 6 d'octubre de 1943, queden absolts: Companys, diuen que arribarà a Barcelona el dimarts, de la propera setmana.

Avui a Barcelona, van intentar cremar l'Esglesia Parroquial de Sants.

Una pàgina del dietari.

1 de marc:

Avui en Companys (Lluís) i demés Consellers amnistiats, han arribat a Barcelona (rebuda triomfal).

15 de marc:

Avui, a Madrid, s'ha obert les noves corts (de Diputats); és la 2a. càmera ordinària de diputats. Ahir, 14 de marc, van acabar les altres corts, era President de la Càmera, D. Santiago Alba; ara ho serà, D. Diego Martínez Barrio.

2 d'abril:

...Les Cabanyes... des del dia 17 de febrer (aquest any), dia després de les eleccions, va abandonar el càrrec, va marxar de per si mateix, el que era Cura-Regent d'allà, Mn. Andreu Balcells Pbro.; com van les coses; va un Beneficiat de Vilafranca, que celebra allà una sola missa.

7 d'abril:

Avui, el Parlament ha destituït fulminantment, en una sessió, al 1r. President d'aquesta 2a. República Espanyola, D. Niceto Alcalá Zamora; notícia gran, importantíssima, i inesperada; ha sigut elegit President interí, D. Diego Martínez Barrio, que és el President de les Corts de Diputats.

5 de maig:

Avui a Italia grans manifestacions patriòtiques, per haver arribat i penetrat a Etiòpia el gran dictador d'Italia, es el gran duce Benito Mussolini, aquest home té dominada tota l'Església, amb els seus partidaris, que són els denominats fascistes i camises negres "Los principales hechos de la guerra en Etiopía..."

10 de maig:

Avui, elecció de President de República; ha resultat elegit D. Manuel Azaña, per 754 vots; que era actualment el President del Consell de Ministres i Cap d'Esquerra Republicana. "Es elegido Pres. de la Rep. D. Manuel Azaña".

13 de maig:

"EL NUEVO GOBIERNO Madrid, 13.- A las dos de la madrugada el señor Casares Quiroga facilitó la lista del nuevo Gobierno, que es la siguiente: Presidencia y Guerra: Casares. Estado: Barcia. Marina: Giral. Hacienda: Ramos. Justicia: Blasco Garzón. Gobernación: Juan Moles. Instrucción Pública: Francisco Barnés. Obras Públicas: Velao. Trabajo: Lluhi. Agricultura: Ruiz Fumes.

Comunicaciones: Giner de los Rios. Industria: Alvarez Buylla."

28 de maig:

Tots aquests dies, per ordre del Ministeri d'Instrucció Pública, es va substituint l'ensenyança religiosa, en els col·legis dirigits per religiosos i religioses. Avui ha tocat el torn al Col·legi de Sant Ramón, dirigit pels Pares del Cor de Maria; avui mateix, jo he vist com en el gran edifici d'aquesta escola de Sant Ramón, que és un ex-palau de Marqués, els mestres laics, que fa dos o tres dies es van incautar de tot el col·legi, avui mateix, han arriat en el frontís, 2 banderes, la una de la República, l'altra la Catalana. I m'han dit que les religioses carmelites, de Sant Elies (que són també d'ensenyança), que van de paisà, ja.

18 de juliol:

Sublevació de moltes províncies i tropes contra el Govern de la República; ha començat ja aquest matí; el Govern Espanyol, ha intervingut i no permet telefonar en telèfons públics.

19 de juliol:

Avui segueix la sublevació, especialment, en el Protectorat espanyol del Marroc (el Tercio); a Pamplona, a Sevilla, a Les Palmes (Canarias).

Han destituït generals, com per exemple, al General Franco, al General Cabanellas.

Aquesta matinada nou Govern de la República; és el President D. Diego Martínez Barrio; ve del 13 de maig, Govern anterior, de Casares Quiroga.

El General Goded, des de Balears, s'ha traslladat a Barcelona amb avió, i es va posar al front dels militars, que s'han sublevat.

Va prendre la Capitanía General; pero ha tingut una lluita terrible, entre les tropes de Goded d'una part, i de l'altra, els addictes al Govern de la República, formades, per mossos d'esquadra, guardies civils, guardies d'assalt i poble; el General Goded, cap a les 7 de la tarda, s'ha rendit a les forces addictes al Govern de la Generalitat i al Govern de Madrid. Jo, per la radio, ha sentit el mateix General Goded com ha dit les paraules de rendició. Ha dit: "La sort m'ha sigut adversa, m'he rendit, cal evitar el vessar sang" i no ha dit res més; i Companys, President de la Generalitat, també ha dit més paraules.

Festa Major Monjos ... a les 9 i 3 minuts, tenia que sortir amb tren fins els Monjos, pero en la mateixa hora, ha començat el Paro General de Trens, i no he pogut anar-hi.

20 de juliol:

..... em posa verdaderament malalt, el que no em contestin (Bisbat de Menorca), afegint-hi

La rectoria de Pacs, dibuix de Grau.

lo de la Revolució d'aquests dies, l'estar-m'he en aquest terrible punt de Pacs, i el meu pare malalt; és una vida terrible....

21 de juliol:

Segueix la Revolució en contra el govern de la República; són ja 4 dies. Avui, a Barcelona, s'han creat per decret del President de la Generalitat, el que ells han anomenat Comitès de Milícies Ciutadanes Antifascistes; el comité, creat a Barcelona, està compost, per uns 3 o 4 membres, de les següents i respectives organitzacions; 1r. Esquerra Republicana, 2n. Coalició d'Esquerrers, 3r. Unió de Rabassaires, 4t. Marxistes, 5é. Fai (anarquistes) i UGT (Unió General de Treballadors); i s'han d'anar formant comitès en les ciutats i pobles de Catalunya. Quina broma! Aquest matí, la Generalitat s'ha incautat, de l'Edifici dels Jesuïtes, de la Rambla de Catalunya, crec que cantonada amb Diputació, que es destina a caserna de les Milícies Ciutadanes, un tal Pere Farrás, és el Cap de les Milícies, i un tal Prunés, el Comisari General de les mateixes. I s'insisteix a una movilització voluntaria, per la constitució d'aquesta milícia ciutadana citada.

Avui, al matí, la Generalitat de Catalunya, s'ha incautat de tots els edificis de religiosos de Barcelona.

*Bartolomé Pons, Pbro.
Año*

Retrat i signatura de Mn. Bartomeu Pons.

Madrid. S'han format avui, cinc grans columnes a Madrid, d'exercit, de voluntaris, paisans i adictes al Govern, per anar a combatre als que ells diuen els fascistes i reaccionaris, que es troben en possessió de moltes ciutats i pobles, de Castella.

El gran General Sanjurjo, que avui, venia amb avió a Espanya, des de Lisboa, per posar-se al front de les tropes anomenades fascistes, ha mort carbonitzat, per haver-se incendiat l'aparell, tan sols aixecar-se, el pilot gravíssim, un tal Ausaldo.

El Govern de Madrid, s'ha dirigit als treballadors del camp, dient-li: Agafeu les armes, i els hi ha fet una arenga, per anar contra els propietaris.

Quin dia, avui, terrible!

El Dietari del rector, Bartomeu Pons Sintes, acaba amb el següent escrit de la seva mare, Joana Sintes:

Avui 22 de juliol, dia de Santa Magdalena, venen a cremar l'Esglesia, que és ja el dimecres, Bartomeu enseguida es vesteix de paisà, i mig amagat passa aquí fins el diumenge, o sigui, el dia de Santa Anna, que venen avisar-nos que el busquen per emportar-se'l, i té que marxar. Passen dies sense saber res, després ens diuen que el van detenir a Sant Pere Molanta, i que el van fer declarar, i després se'l van emportar amb un auto. Altres diuen, que va ésser Sant Cugat de Sesgarrigues; en fi, no sabem res de cert, i passen els dies amb una inseguretat que és insuportable, és un cas que no el puc comprendre, ni pensar més que el que té la desgracia de ser víctima d'aquesta desgraciada revolució, que no sabem en que parará, passen els dies i sempre estem igual, per fi determinem marxar a Barcelona, i el 17 d'agost, després de moltes peripecies, per no trobar ni camió ni auto que volguessin portar-nos, varem recórrer al comitè i gràcies a ells, podem marxar, pagant nosaltres els gastos, ells tenen l'atenció d'acompanyar-nos, lo que agraïm molt per les circumstàncies que passem, que no podem ser atesos per ningú. Prenem lo necessari i entreguem la clau al comitè, i ells es fan càrrec de lo que queda allà, amb la condició que ja tornarem un altre dia, segons lo que decidim.

Per fi, arribem a Barcelona, hem trobat un pis a la vora de Rita, sort d'aixo, així estem més acompanyats, i no és tanta la nostra soledat.

Hem passat fins el 21 de setembre, Rita i Catalina han anat a Vilafranca per veure si podien esbrinar algo, no ho hem fet abans, perquè com estava la gent, anar a buscar notícies d'un capellà, era posar-se en greu perill, per fi sabem que el 29 de juliol, va arribar a Sant Cugat de Sesgarrigues, i allà es va complir la llei, allà descansen els seus restos mortals E.P.D., víctima innocent d'aquests botxins inhumans, que Déu castigarà, sino en aquest món, a l'hora del judici, aquesta sang innocent demanarà comptes de tants horribles crims. Ens han entregat tots els objectes que li varen trobar damunt, incloent-hi el rellotge d'or, uns rosaris, unes lents, alguns diners... així és que ens hem de conformar, amb tan gran desgracia, no ens queda altra consol que la confiança amb Déu, que no ens desemparrarà, aquest és l'únic consol per nosaltres, perquè sense fe, no ho podríem resistir.

JOAN OLIVELLA I ROVIRA, “EL XEIRA”, MILICIÀ

Fidel als seus ideals, va patir al front i posteriorment en la dura repressió dels vencedors, que va durar fins a l'any 1951 o un xic més. Amb ell hem volgut parlar d'aquesta etapa, dels anys 1934 a 1938, tot i que no s'ha mostrat gaire explícit i ha deixat de banda les referències d'uns anys en els quals va ser protagonista.

El Xeira, amb més de 80 anys, és considerat l'home més vell de Pacs. La seva vida és intensa d'aventures, que ha seguit per lluitar en causes que li han semblat justes. Sol, ocupa la casa que fou dels seus pares, i que va comprar al seu germà, després de redimir censos a cal Patró, juntament amb la peça de terra de davant, que arriba fins a la carretera de Sant Martí, barriada del Pont de Pacs (ara també es diu L'Agrícola), és la casa més antiga (abans que cal Canyes, cal Tunyina, etc.).

El seu pare era el vigilant del primitiu Forn de Calç, que posteriorment es transformaria amb la gran indústria de Calç de Pacs. De petit, fou quatre anys escolà d'un rector que recorda com es va discutir amb l'alcalde, a mitja pujada de cal Gras; el següent rector (Mn. Bartomeu), diu no recordar-lo. De jove va treballar per a l'Estruc, a la pedrera de Sant Miquel d'Olèrdola, i per a la Martina S., “dels Pegats” de Pacs.

En esclatar la Guerra, té contactes amb el cap del Comitè revolucionari, CNT “Comunista”, amb seu a cal Miró de la Carretera, i amb el Partit Socialista, amb seu a la Rectoria vella.

A finals de 1938, s'escapa cap a Franca, pel pas de contrabandistes de Tabascan, els gendarmes l'agafen i queda detingut al Camp d'Exiliats d'Argelès. Només té dues opcions: passar als Nacionals de Franco o bé allistar-se al Tercio Francés; opta per la segona i aconsegueix escapar fins arribar a Tolosa. Allà treballarà (juntament amb un altre de Tortosa) 15 o 20 dies en feines agrícoles de remolatxes, fins que resulten conflictius per estar indocumentats.

Decideixen fugir en un tren de mercaderies, carregat de fusta cap a Holanda. A la nit s'amaguen sota el tren, amb la intenció de pujar dalt quan arranqui de Tolosa. Són descoberts pel ferroviari, que amb un fanalet revisava les rodes (dissimuladament va avisar la Gendarmeria).

És deportat cap a Espanya per la frontera d'Irun, passen tres mesos al penal de Santoña, a Santander. Amb això, acaba la Guerra els primers dies d'abril de 1939 i resta sota l'autoritat militar de la Infanteria de Santoña, que li concedeix un passi per presentar-se a l'alcalde local, a fi d'aclarir la seva situació.

El seu futur es complica: primer fou empresonat a Vilafranca, a l'antiga caserna, que fou escola i era presó, després a Vilanova, finalment a Barcelona, a la Model.

Segueixen els treballs forçats, per redimir penes a l'Alcázar de Toledo; a Tetuán (al Zoco Jene i a Jemesi); al Río de Oro, al desert africà, Colgamuros, al Valle de los Caídos, al sanatori Generalísimo de Guadarrama, etc.

Una anècdota del Valle de los Caídos fou com aconseguir menjar patates al caliu, després de robar-les de nit al guarda, tot furgant la sembradura sota terra, del seu hort.

Fins a l'any 1951 no aconseguí el comandant de la Guàrdia Civil de Vilafranca el certificat per a la lliure activitat professional.

Decideix anar a treballar a Àustria, activitat que li duraria onze mesos.

L'ofici de paleta el portaria a desenvolupar aquesta activitat als anys següents, fins i tot a la nova rectoria de Pacs.

Ara recorda alguns conflictes rabassaires, pel gran ressò que representaven els incendis intencionats. Al Maset de Queralt, tres anys seguits, en plena feina del batre van cremar les garbes, pallisses i la mateixa màquina de batre, properes a la casa. En altres casos, foren els sembrats poc abans de la sega els que van ser cremats.

Acabem indicant quatre causes per les quals ha dedicat esforços: la parada d'autobusos a la barriada del Pont de Pacs, les fites delimitant la propietat i les antigues carrerades públiques, la protecció, en temps de guerra, d'un desertor i el dret a la seguretat en l'explotació d'una pedrera.

MARIA CANALS I DÉU, LA SENYORA

Nascuda a Molins de Rei, emparentada amb Can Sadurní, la senyora de can Bas de Lavern va voler donar constància escrita, per perpetuar-la en família, dels esdeveniments que del 1931 fins al 1939 va viure al mas, la vila, la ciutat, i també a San Sebastián.

L'índex complet de les seves notes és:

- 0 - *Presentación MEMORIAL PARA LEER EN FAMILIA (32 ejemplares)*
- 1 - *Implantación de la República: el 14 de abril/ La Capilla/ Cuando murió mi madre/ Los rabassaires/ Vilafranca/ Verano 1933.*
- 2 - *Otros sucesos: 6 de octubre/ Regreso/ Invierno que parece verano/ 1934. Viajes/ Valencia/ Mallorca/ Elecciones 1936.*
- 3 - *Alzamiento Nacional: 18 de julio de 1936/ Llegan las malas noticias.*
- 4 - *En la calle Valencia: Preparando la salida.*
- 5 - *Camino del destierro: La marcha/ Registro de la Aduana/ Llegada de las hijas.*
- 6 - *Francia: Cerbere. Aduana francesa.*
- 7 - *Pirineos orientales: Amélie-les Bains.*
- 8 - *Regreso a la Patria: Preparando el retorno/ El regreso/ Entrada en España.*
- 9 - *La España Nacional: Pamplona/ San Sebastián/ Vida de retaguardia.*
- 10 - *La guerra sigue su curso: Sucesos varios/ El álbum de autógrafos.*
- 11 - *Rutas de guerra: Preparando el viaje/ Santander/ Asturias Compostela/ La Coruña/ Lugo/ El regreso.*
- 12 - *La guerra se acaba: Empiezan la vuelta a casa. Epílogo. Índice.*

Recollim sols el text corresponent a tres apartats d'entre aquests dotze capítols.

LOS RABASSAIRES

La rabassa morta, forma de contrato u arrendamiento de la tierra muy antiguo y corriente en las comarcas catalanas, donde se cultiva la viña. De ahí el nombre de rabassaires a los cultivadores de las fincas arrendadas en dicha forma.

Con el fin de defender sus intereses según decían, se asociaron con otros trabajadores de la tierra y se formó la Unió de Rabassaires de Catalunya.

Algunos de nuestros masoveros y aparceros, formaron parte de la sociedad; los más díscolos, y menos trabajadores por supuesto, los cuales pronto encendieron la chispa de la discordia, allí donde siempre había reinado la armonía.

Un masovero –habitante de un mas o casa– de nuestra propiedad, cultivaba una pieza de tierra, donde había avellanos, en línea, alternando con viña, en plena producción. Mi marido se la dio en cultivo durante un año o dos para beneficiarle, mientras esperaba otras tierras de viña joven, y por lo mismo de menos cosecha.

Los avellanos los cuidábamos nosotros y recogíamos la cosecha.

Como era un trato beneficiario para el masovero, se avino con alegría. Pero cuando no hay conflictos, se buscan, si convienen. Y así convino a un cierto abogado secretario de otro agitador de masas. Y desde la Generalitat, o gobierno de Catalunya, vino la orden de proceder contra la Casa Bas.

El campo de avellanos, fue el campo de batalla. Primero convencieron al cultivador de que debía quedarse con la cosecha de todo. Creo que al principio se resistía porque veía la injusticia con que se resolvía contra un amo bueno.

Todos somos tentados en la parte flaca; y el payés la codicia lo pierde. Le metieron en la mollera, que lo que cultiva es suyo, sin haberlo plantado y sin respetar tratos convenidos.

Y haciendo caso omiso de todos los buenos razonamientos de su amo, empezó la recolección de avellanas. Habiendo sido requerido de cesar en su trabajo, contestó agresivo: Que lo iba a dejar para venir luego con todo el pueblo para hacer una de sonada.

Mientras tanto, en casa, veíamos el mal cariz que tenían las cosas, el ningún apoyo en la autoridad gubernativa. Pedíamos al puesto de la Guardia Civil de Ordal alguna pareja para proteger nuestros derechos e incluso nuestra seguridad personal, que presumíamos se vería amenazada, y nos mandaron dos guardias.

Una noche de primero de septiembre de 1932, por la noche, vinieron dos y al cabo de poco llaman a la puerta. Era un rabassaire que continuaba siendo amigo de casa y venía para avisar de que habían recibido la orden de acudir al día siguiente al campo de avellanos, para recoger la cosecha y armar un motín.

Así fue: por la mañana se veía como todos los caminos avanzaban grupos de hombre, muje-

res y niños, hasta llegar a reunirse unas 600 personas que con gran algarada se preparaban para recoger la avellana y dispuestos a todo.

Yo en aquel tiempo andaba algo delicada de salud y en aquel día guardaba cama a consecuencia de un enfriamiento que cogí en Mataró, hacía pocos días, al ir a acompañar a mi hijo Salvador al pensionado que tienen allí los Salesianos.

Por lo tanto todo lo que pasaba a fuera, me lo venían a contar las niñas, que andaban sobrecogidas de temor lo mismo que yo.

Estaba en casa accidentalmente un sacerdote joven, al cual habíamos apadrinado Paco y yo en su primera misa, mosén Josep Agustí.

Tenía que celebrar la Misa en la ya nombrada Capilla de San Juan, que está separada de casa y frente al campo de la contienda.

No sabía ni él ni mis hijas que partido tomar. Si ir a la iglesia o esperar en que paraba aquello.

Por la carretera llegaban en un coche las autoridades locales y se quedaron un poco apartadas, pero a la vista de todo. Para dar más relieve al acto también estaba un fotógrafo.

Mientras tanto, mi marido llamaba por teléfono al Gobernador Civil, mala persona, con quien había tratado varias veces, por cuestiones parecidas.

Siempre le daba la razón estando presente, pero ausente, azuzaba los enemigos contra él.

Este, pues, siguiendo su táctica le dio permiso para pedir refuerzo a la Guardia Civil de San Sadurní, Villafranca y Hospitalet. Se reunieron 42 pero llegaron cuando estaban los otros en la contienda.

Eran cinco los de Ordal: requirieron a los amotinados para que cesaran en su actitud, contestando a pedradas, entonces dispararon los fusiles al aire, como era la consigna dada por mi marido. Llegan los refuerzos cuando había caído un Guardia herido por una pedrada y se iba generalizando la lucha.

Hubo varios heridos contusos, entre los asaltantes, de culetazos que repartieron los guardias. Además del guardia herido por la pedrada, hubo otro que se produjo una herida con su mismo fusil al caerse durante la lucha. Todo el mundo huyó a la desbandada.

Se recogió la máquina fotográfica y se hicieron revelar los clichés, quedando patentes varios amigos y enemigos nuestros.

Antes de la refriega, el sacerdote amigo se armó de valor y con mis hijos se dirigieron a la Capilla, a pedir en el Santo Sacrificio la asistencia del Señor para la solución del conflicto. Y terminó éste en la forma dicha, al terminar justamente la Misa. Todos quedamos con temor y mayor fe.

Como el final no satisfizo a los agitadores, urdieron otro plan para coger a Paco por los hechos acaecidos.

Vinieron a tomarle declaraciones, prolijas y numerosas. Al otro día con el fin de ampliarlas más le mandaron orden de personarse al Juzgado municipal, distante cinco kilómetros. El se temió algo, y fingió un ataque de reuma en la rodilla y se metió en la cama lleno de unturas.

De pronto viene un propio, de parte de un amigo, notificándole, como ha oído una conferencia telefónica en la que pedían la persona de Francisco Olivella, para llevarle en el barco España 5 deportado a Villa Cisneros.

Como es de suponer, se mantuvo quieto en la cama, esperando la visita del médico municipal, quien tal vez por ser bastante amigo de casa, o porque le creyó de buena fe, certificó que efectivamente se trataba de un reuma que le impedía por el momento hacer ningún movimiento. De consiguiente quedó suspendida la visita al Juzgado. Y el barco zarpó hacia su destino, llevando otros infelices...

Dos días después, yo me levanté de la cama, más doliente que antes, y juntos todos los de casa nos trasladamos a Villafranca.

El fin era buscar aislamiento, la paz y el reposo; un confortativo del desamor de un pueblo, y evitar con nuestra vida un exacerbamiento de pasiones.

EL 6 DE OCTUBRE

Llegó el otoño y marchó Salvador a su colegio de Mataró.

Eran los primeros días de octubre. Recién terminada la vendimia llegaban de Barcelona noticias algo alarmantes sobre posible alzamiento. Paco se fue allí y yo, mis hijos, la Maestra y las muchachas nos marchamos a Villafranca. Total ocho mujeres.

En la misma noche unos desconocidos prendieron fuego a un altar de la Iglesia Mayor, que no llegó a propagarse al interior de la Basílica.

Todo el mundo andaba nervioso. Grupos de gente ordinaria y revoltosa circulaba por las calles, pero sin promover escándalos.

Al día siguiente fuimos a la Iglesia a la hora del Rosario y apenas había nadie.

Paseamos después por las calles, pero la vista de la gente que andaba por ellas, nos infundía temor.

Regresamos pronto a casa y cenamos sin ganas, pues veíamos cernirse sobre nuestras cabezas una tempestad amenazadora de odios y maldades que iba a estallar pronto. En ambos lados de la casa en que vivíamos, habitaban dos familias amigas: las dos gente de orden. Intimamos mucho, pues nada acerca tanto las almas como la desgracia. Nos dábamos

Maria Canals i Déu asseguda, amb el seu marit Francesc Olivella i Valls, drets al darrera els cinc fills: Roser, Montserrat, Maria Engràcia, Josefina i Salvador.

cuenta que el peligro era común. Estábamos en continua comunicación. Me daban noticias de lo que escuchaban por la radio y todas cuantas interesantes podían recoger.

En particular el señor Valls, que vivía con su esposa, y tenía un cargo en el Banco del Panadés, me pareció una persona seria, de confianza, y con él planeamos la evasión de nuestra familia, si los acontecimientos lo exigían, saltando nosotros a su terrado que era más bajo que el nuestro y saliendo juntos a una calleja contigua a la carretera de San Martí. No llegamos a ponerlo en práctica.

Aquella noche, vispera de la fiesta del Rosario, onomástica de nuestra pequeña Roser, en casa solamente ella durmió. Era muy niña y se convenció de que si se acostaba pronto podría madrugar más y celebrar así mejor su fiesta.

También se acostó Josefina, la segunda de mis hijas, pero no durmió. Estaba algo delicada y llena de miedo nos quería a todos juntos así. Pronto me llamó la señora Poch, la otra vecina, para que fuera a escuchar la radio. Companys, el Presidente de la Generalitat, hablaba al pueblo. Le daba buena nueva de que ya era libre, y que fuera a darla también a todos los oprimidos, y que se entregase al regocijo.

A mí me entró un escalofrío, y creo que también a los demás oyentes. No dejé traslucir nada a mis hijos pero todos estaban temblando. La verdad es que yo tenía que levantar el ánimo de todos, y me sentía impotente. Tantas mujeres reunidas, y me daba la impresión de vivir en completa soledad. Estando así, oigo un fuerte rumor en la calle, y veo por detrás de las persianas, como avanza una riada de gente.

Cuando por primera vez en mi vida, en mi infancia, vi el desbordamiento del río Llobregat, me produjo una impresión imborrable. Primero se oye un rumor como de viento huracanado, y no se mueve una hoja; después unos silbos estridentes, luego bramidos de fieras; llega al cabo una mole de agua de ondas sucias que se atropellan por llegar, tronchando árboles, abriendo surcos, destrozando cuanto tocan.

Así me pareció a mi revivir en esta noche aquella horrible estampa de mi niñez.

Después de un rumor inacabado, como de rugidos de fieras y ruidos y voces de infierno, vimos avanzar por las calles afluentes a la Plaza de Jaime I, o sea, frente a la Iglesia de Santa Maria, y ante nosotros un tropel, no a las aguas sucias del Llobregat, sino a una multitud desalmada capaz de destrozar cuanto hallare a su paso. Ya no miramos más. Nos acercamos a la cama de Josefina y como si estuviésemos en una cámara mortuoria, rezamos el rosario completo, la recomendación del alma y cuantas devociones se nos ocurrieron. Además, despertamos a la niña, y sin decirle lo que pasaba, le dijimos que ya había llegado su fiesta y que a solas con su Virgen le rogara nos salvase de todo mal.

Mientras tanto desde fuera nos llegaban los rancos bramidos y unos golpes imponentes que con toda clase de instrumentos daban a las puertas de la Iglesia.

También los dieron a nuestra puerta y los vecinos escucharon estas palabras: “Quin son tan fort tenen. Ja tornarem després”. Y se alejaron a consumir otros sacrilegios. En aquel momento mis hijas con una escalera de mano se disponían a esconder unas alhajas y prepararse para huir. Los golpes paralizaron sus miembros y con trabajo subieron medio desvanecidas.

Un desfallecimiento nos invadía a todas. Unos sorbos de leche nos restituyeron un poco las fuerzas.

Al final pararon voces y ruidos y me atreví a mirar por detrás del balcón. Era después de media noche.

La plaza estaba desierta. Un resplandor de fuego, sin llamas, salía por todos los huecos del Templo, pues éstas no alcanzaban la altura de las ventanas. Era una visión imponente, pero hermosa. Semejaba una nave en día de fiesta, de triunfo; empavesada y resplandeciente embelleciendo la luz todos sus contornos.

Llamé a las niñas y con algunas palabras las preparé para que no recibieran mucha impresión y les dije que fueran a mirar por última vez aquella joya que tanto amaban. Yo creía

que se iba a derrumbar, pero la reciedumbre de sus muros resistió, más quedaron calcinados en la parte interior y la bóveda se vino abajo.

Nada se salvó de madera ni de hierro, solamente la imagen de la Virgen del Rosario que, engalanada en su altar esperaba los cultos del día siguiente. Se halló al fondo de la escalera que lleva a la cripta de San Félix.

Se ve que una mano sacrílega, la tiró de su pedestal y rodando, rodando, no paró hasta llegar a la verja que cierra la cripta, la cual quedó igualmente intacta. La imagen no presentaba más que ligeros desperfectos en la cara y pudo restaurarse luego.

Transcurrió el resto de aquella trágica noche sin nuevas hazañas de aquellas furias. Volvieron a sus antros cuando por la Radio se enteraron de que la Generalitat había capitulado. Pero su obra se consumó por completo. Santa María, la Santísima Trinidad, Los Dolores, San Pelegrín, y no recuerdo más. Todo ardía. El chisporroteo de sus llamas hería nuestros oídos, y de cuando en cuando, un ruido sordo como un terremoto localizado, nos advertía el desplome del vigamen, de las bóvedas, paredes y arcos. Atentas a tanta desgracia, y cohibidas por el terror, no nos enteramos del fracaso de las izquierdas, ni nadie se cuidó de advertirnoslo, así pasamos todavía muchas horas con el alma en pena y la casa cerrada, hasta que vinieron algunos amigos después de comer y nos dieron la buena nueva.

Al otro día, celebró Misa en San Juan el doctor Urpí, quien antes de la comunión pronunció unas palabras tan enfervorizadas, que levantaron sollozos, aunque ello no era nada difícil por nuestra disposición de espíritu. ¡Qué estremecimiento sentíamos cuando dijo que Cristo ardió vivo en la Iglesia!

Luego, al salir, ¡qué caras, Dios mío!, parecía sino que habían transcurrido diez años desde nuestra vista; tanto se había envejecido en dos días.

Por la tarde llegó Paco de Barcelona ajeno casi por completo de lo que aquí se había sufrido. En la ciudad, si bien se estaba en la expectativa temerosa no llegaron a los particulares estas cosas. Fue el ejército, quien se las hubo con los revoltosos y, en general, no se sufrió por la corta duración de los sucesos.

Salvador en Mataró, casi no se enteró de nada.

18 DE JULIO DEL 36

A primeras horas de la mañana, una llamada telefónica, nos avisa con frases veladas, que en Marruecos ha habido sucesos graves y que están interceptadas las líneas telefónicas para el público.

Dos días antes había estado mi marido en Barcelona y sus amigos le habían anunciado asimismo que era inminente un alzamiento. Los signos que le precedieron serían: interrupción de comunicaciones, huelga general ferroviaria y de transportes.

No se necesitaba ser muy lince para augurar tales cosas. El asesinato de Calvo Sotelo, la inhibición del Gobierno y la justicia en el caso, era un reto al País y la señal de que se acercaba el final del drama.

Con mi marido tuvimos un cambio de impresiones y acordamos marchar a Barcelona para refugiarnos en el piso que anteriormente habíamos preparado. Mas teniendo en cuenta que aquel día era sábado, y en el siguiente, por ser festivo habría Misa en la Capilla, como de costumbre y nuestra ausencia en ella sería muy notada, resolvimos no obrar con precipitación y de ser posible hacer la salida después de Misa, cuando hubiera despachado con los masoveros y trabajadores, como se venía haciendo todos los domingos en casa.

Además, para ampliar más las noticias recibidas se marchó a Villafranca. Ahí estaba todo el mundo ignorante de los sucesos de tal modo que se figuró había sido una falsa alarma y desistió de avisar a algunos sacerdotes amigos como por ejemplo al doctor Urpí, a fin de no ponerle en un compromiso siendo el día siguiente día de fiesta.

Mas, a la salida de la población se cruzó en la carretera, con el coche del señor Soler de Mas Romaní. Este señor le confirmó en sus noticias y le puso la cosa tan grave que era cuestión de horas el estallido de la revolución, y le comunicó a que marchase enseguida a la ciudad con la familia. Él iba a recoger la suya, que estaba en la finca y no quería dejarla expuesta en el campo donde no había ninguna garantía de seguridad y corrían más peligro por ser aquí más conocidos.

Interín estaba Paco fuera, me dediqué a preparar el ánimo de mis hijos, para la que ya consideraba, próxima huida.

Como es natural, este ajetreo y este viajar constante y sin ganas, les irritaba. Yo les atajé diciendo, que a la vuelta, papá determinaría lo que tenía que hacer, y que estuvieran dispuestos a correr peligro juntos todos, fuera donde fuera.

Llegó Paco con los informes antes dichos y el propósito de marchar a la mayor brevedad posible.

Fue luego a ver al señor cura, para prevenirle que al día siguiente en la misa sumiera la Sagrada Reserva, por temor de un posible sacrilegio. También dio aviso a dos o tres personas más.

Yo tomé mis disposiciones. Mandé una criada a su cada, con cualquier excusa, y me llevé una sola.

En casa se quedó un chico que vivía con nosotros desde que se quedó huérfano hacía algunos años y se llamaba Miguel.

Era chico de confianza, aunque la expresión de su rostro era un poco dura, lo cual le restaba alguna simpatía.

Paco le entregó dinero para el pago de los trabajadores y para él. Sin embargo le dijo que volvería pronto –porque estaba de ello convencido– pero mientras tanto cuidase nuestras cosas; más si venía la ocasión, no pusiera en peligro su vida, por algo nuestro.

La misma recomendación hicimos a dos o tres de los más adictos masoveros. A mí me daba una pena horrible dejarles en una hora que presumía de peligro, y hasta estuve tentada de desistir de la marcha, pero mi marido más avisado que yo, aunque sentía igual, me convenció: que la primera víctima y más codiciada sería él y que los demás poca importancia les darían.

Sin decirnos nada unos a otros, recorrimos la casa, despidiéndonos con los ojos y con el alma de todos los objetos queridos. Tuvimos la gran impresión de dejar cosas en su sitio y para más abundamiento siendo sábado, todo limpio y brillante. Vanidad de mis hijas que siempre dejaban la casa como para recibo.

En el coche no cabíamos todos y a Salvador y a mí nos acompañaron en el tren y los demás marcharon en el auto hasta Molins de Rey.

Allí le dejaron encerrado en casa de mi hermano, pensando tenerle más guardado y tomaron un taxi que les llevó a Barcelona.

El dueño del taxi era muy conocido mío, por ser ambos naturales de la misma población y yo le tenía en buen concepto. Pero estaba equivocada, como luego se verá.

A la noche ya estuvimos todos reunidos, y en cierto modo contentos.

A primeras horas de la mañana nos despertó un ruido de unos cañonazos. Con sobresalto nos levantamos. Paco estaba animado y nos animaba diciendo que era preciso la lucha, más que el Ejército y las fuerzas públicas estaban de nuestra parte, y desechásemos el temor.

Era todavía temprano cuando salieron él y Salvador para ir a misa a la Concepción. La última que se dijo.

Luego se fue generalizando la lucha; nadie se atrevía a salir.

Sin radio; sin otra comunicación que con algunos vecinos de la casa, en particular con unos señores de Sabadell, fabricantes que llegaron el mismo día que nosotros, buscando el anónimo refugio. Con la soledad, la tristeza y el temor se apoderaron de nosotros.

Paco también decaía; y no pudiendo estar quieto en horas tan graves y siendo de sí muy comunicativo, se puso pronto en relación con los vecinos que ocupaban el piso de arriba el nuestro. Estos tenían radio que escuchaban con las ventanas cerradas y a media voz, pues si les descubrían, las requisaban.

Por ella nos enteramos que los puntos estratégicos estaban en manos de los rojos. La Telefónica fue defendida sangrientamente; era un punto de capital importancia por ambas partes. Con ella la propaganda quedaba asegurada por quién la conquistase. Un oficial que tenía al mando de la fuerza que iba a asaltarla, fue traidor a los nuestros por un puñado de dinero, y cayeron los buenos sin lograr quitarla al enemigo. Estas noticias y otras similares, como la defensa del Santuario y convento de las Carmelitas que por proximidad a nuestra casa, teníamos ocasión de enterarnos personalmente del fragor de la lucha, nos dejaban sin ánimo para nada. Nos sentamos a la mesa sin probar apenas bocado.

Por las radios oficiales nos enteramos de la ocupación del Gobierno militar de la provincia. Y al cabo de un rato anunciaron que el Capitán General de la Región, General Goded, anunciaría su capitulación. Así fue: con una voz velada que nadie la conoció dijo: “Que en vista del cariz que tomaba la lucha y para ahorrar sangre, capitulaba con todas las fuerzas a su mando”.

Bueno, ya está. Dijimos todos a una voz. Ya está a merced de los sin Dios y sin ley. Ya estamos en el caos.

Cesó la lucha organizada. Solamente en algunos puntos aislados, como los cuarteles de San Andrés, continuaron los valientes un día o dos, hasta quedar diezmados. El grupo que defendía el Santuario de las Carmelitas formado principalmente por oficiales del Ejército, también sucumbió a tiempo que entraban los revoltosos en el edificio y acabaron con los defensores y los religiosos que pudieron haber.

Paco que salió más tarde, vio junto un farol, la sangre de uno, anciano, que mataron allí y hasta creo que le vio como se lo llevaron.

Era un momento de confusión y la primera parte del programa. Dueños de la ciudad, la consigna era: Incendio y saqueo de Iglesias y Conventos. Asesinatos de sacerdotes y religiosos. Los que pudieron se escondieron en casas caritativas.

Al señor Obispo, que no quería abandonar su casa, le obligaron sus amigos a salir por una puerta secundaria al tiempo que asaltaban las turbas el Palacio.

Paco volvió con la noticia de que ardían los templos y conventos todos de la capital. No era preciso verlo, bien se notaba el resplandor de los incendios en el firmamento de aquella noche de julio serena y brillante, y a trechos velada por el humo. Acre y asfixiante llegaba hasta nosotros.

Tal vez ante el trono de Dios, subía en olor de suavidad mezclado con el sacrificio de las víctimas escogidas y amadas...

Mil sentimientos, de confusión, de fe y de temor; de flaqueza y virtud nos embargaban; nos quitaban las fuerzas.

Perdimos el apetito y el sueño. Habíamos hecho provisión de pan, pensando que luego no habría, y creo que así sucedió aunque nosotros no pudimos terminarlo porque apenas probábamos bocados.

RAMONA VALLÈS ESCOFET, LA MESTRESSA

Nascuda a Sant Martí Sarroca, de can Vallès de la Riera, Ramona Vallès Escofet, la meva mare, es va casar als vint-i-un anys, el 1906, amb l'hereu de can Sadurní de Sant Pere Molanta, ambdós cònjuges eren orfes, i va morir el 1986. Va voler deixar escrits els fets viscuts per tota la família, convivint al mas, ocupat primer per "republicans" i a les acaballes per "nacionals". Recollim les anotacions concretes del juliol de 1936, i més generals de l'hivern 1942-43, que va titular *Tristes memòries*.

JULIOL 1936

El dia 18, el meu marit va ser cridat a la Casa de la Vila de Vilafranca per pagar, després de regateig, dos-centes pessetes al jornalier P. de Cal M., jornals que no havia treballat.

El dia 20, el nostre mosso Ramon Civill Estalella, se'n va despedir, dient que se n'anava a Sant Martí Sarroca, però al cap de poca estona va tornar. A pocs metres de casa havia trobat a tres individus armats (dos d'ells en A.A. i M.C.) i li digueren que no podia passar endavant. Però al cap d'un rato van venir aquí a casa dos autos atapeïts d'homes armats, els quals es dispersaren uns pels afores de la casa i altres a dins. Aquests cridaren l'alto amb el mosso Ramon, obeint aquest i fent-lo presoner i emportant-se'l cap a la presó de Vilafranca. (Segons ell mateix em va dir, un altre dia, la major culpa de tot, la donava amb en P.B. "M"). Després a mi, em demanaren les armes i com digué que no en teníem ens van registrar la casa, capitanejats tots ells per en "P. de la R." i altres vilafranquins, prenent-nos un rellotge de plata de polsera del meu marit i unes pessetes de calderilla. Em preguntaren pel meu marit, perquè també el volien fer presoner, i com no hi era, no ho feren. De tots els que van venir, vaig conèixer al J.M.B., P.B.R., P.P., P.B.B. "M" i M.F.V.

El dia 21 van venir cent i pico d'homes amb el "R. del R." al davant. Em van manar obrir les portes i al preguntar que és el que passava, en J.R.R., que portava arma llarga i destrat, em manar que em fiqués a casa i callés. En "R. del R." els manava que entressin al pati i els posava amb ordre. En M.F. entrà amb una bandera republicana. Un cop tots ells a dintre, em demanaren les armes i com els hi digué que no en teníem, en J.R.R. es dirigí al públic i digué: "Homes, porteu palla i a calar foc!" Vaig demanar-los calma i cap d'una bona estona, vaig entregar les armes (dues escopetes, un revòlver i bastanta munició). Llavors, en P.A.C. em digué que tenia de pagar dos mil pessetes per uns gastos que ells havien tingut sobre la detenció d'en C.P.R., i com jo els hi digué que no les tenia, els hi vaig donar una part i els hi vaig firmar un document que deia que les restants les pagaria una vegada els Bancs funcionessin normalment, fent-me el rebut el "X". Al passar dies, ens digueren que es tenien de pagar, funcionessin bé o malament, i llavors van venir a cobrar-les en M.F., D.V., A.P., i algun altre donant-me un rebut del Sindicat. Aquest centenar d'homes, mentre uns s'ocupaven de fer les paus al poble, d'altres, entrant per la casa, férem mal ús del vi bo i alguns trencaren, amb gran fúria, una grossa creu de pedra que havia estat al cementiri, la qual guardàvem perquè temps enrera ja ens la havien tirat en un dipòsit d'aigua.

El dia 22, vam veure passar molts homes pel voltant de casa que es dirigien a la Rectoria. Seguidament, sentirem les campanes a toc de morts i al cap de poc vingueren el Sr. Rector,

Manuel Crespo i Costa i la seva minyona Flora Voltà Torner, esglaiats perquè el volien matar. Es veu que en "R. del R." apuntà l'arma al pit del Sr. Rector, dient-li: "Si haguessis fet cap denuncia el 6 d'octubre, t'afusellava al moment". Els acompanyaren en J.B. i en "F", arma en mà, fins a casa ja que el grup d'homes els hagueren mort, passant abans per la Rectoria si volien prendre res. (Se n'anaren cap a la muntanya i al cap de quatre dies, segons veus, els trobaren en una muntanya d'Avinyonet i els donaren una mort horrorosa, fins arribar a dir si els havien arrossegat, trepitjat i deshonorat a ella). Com a principals destructors de l'Església i Rectoria, conec al J.A., nois del "R. del R.", J.V., J.E., "F" i d'altres.

Un dia vingueren l'"E" i d'altres a sellar el corral i el celler.

Un altre dia, l'Alcalde J.R., el P.-P., i altres vingueren a prendre el telèfon, junt amb dos operaris de Teléfonos.

Mes tard, quan ja tenien l'Església i Rectoria destruïts, vingueren cinc o sis individus (un xofer gallec, vilafranquins acompanyats d'en B. a buscar les dues campanes de la Parròquia. Del treball, en B., m'obligà a fer-los el dinar.

JULIOL 1942 - GENER 1943. TRISTES MEMÒRIES.

En tinc de tristos records, la guerra...

Moltes vegades havia pensat fer alguns apunts, però la meva ànima es revoltava al recordar les injúries rebudes per part de molts. Més ara, el temps ho ha esborrat ja i no vull tenir cap mica d'antipaties, doncs qui vol seguir a Jesús, no li cal més que estimar.

Abans de la guerra, ja teníem les nostres lluites amb els rabassaires, els quals tots els nostres aparcers estaven inscrits en aquesta Societat. Els polítics els hi van fer creure moltes barbaritats i ells conscients o no, anaven posant al peu de la lletra tot quant se'ls indicava. S'emportaven totes les collites sense donar-ne les parts amb els propietaris, fins que el President de la Generalitat va manar emportar-se les collites partides al cinquanta per cent, altre horror!

Recordo un dia, un amic de casa, va començar a collir raïms, s'ho emportava tot, anava passant carretada l'una després de l'altra per aquí i jo indignada veia els fillets als meus peus: no els quedarà res per a ells? ... una força interior m'empenyia a córrer vers l'home, agafa'l pel coll i dir-li: lladre! més tot es tenia d'ofegar, la justícia hauria anat contra de mi.

El setembre mentres s'emportaven les collites, va venir la Guardia Civil dient-nos que ells farien parar de collir i que els presentéssim als incumplidors de la llei: ho férem i com un d'ells es mantenia molt fort no volgueren parar i a més injurià a la força armada li digueren que quedava detingut; més trucà al cavall i ell i portadores s'escapà; ja veig als guàrdies l'un corrent, l'altra apuntava... Va ser un quadre emocionant, etc. El detingueren, el porta-

ren a casa; aquí, escrivieren un rato més el Poble que estava unit no es conformà d'això i, què? Tiraren alguns trets a toc d'alarma, es reuniren per venir aquí a cremar-nos la casa i demanà la G.C., però assabentat l'alcalde, no ho permeté i ordenà tancar els cafès (era diumenge) i tothom a casa seva, més alguns no cregueren i vingueren una comissió amenaçant al meu marit. Al saber la G.C. de Vilafranca l'alborot, va venir tot ella aquí, donant l'assalt a tot transeünt i posant pau. Al ser a la nit, la G.C. tenia altres que fers i nosaltres tement una mala nit, vam cridar als familiars Massana i Vallés, els quals van venir, el primer amb una parella de Mossos d'Esquadra i el segon, amb molta munició. Vam preguntar al Sr. Sargent que ens calia fer i ens ordenà que al més petit contratemps ens defenséssim, mes que tiréssim dret. Vam passar la nit excitada més no comparegué ningú.

Al cap d'uns dies, portarem a casa de dos propietaris, tres parelles de G.C.; però el poble que segons ells no necessitaven que se'ls vigilés s'indignà: i un dia mentres els dos propietaris venien de Missa, sortiren de sota les vinyes a on estaven amagats, totes les dones del poble a pedregar-los (ell patia del cor i la senyora anava coixa) i per si el senyor portés arma, i es volgués defensar, a una mica més apartats hi havien els homes amb eines per destrossar-los. Quan aparegué la G.C. ja estava fet.

Un dia perquè la G.C. contrariava a uns que s'emportaven totes les garbes, s'agruparen homes i dones i amb volants alçats anaven a desarmar la G.C. mes com ells no tenien permís de defensar-se tingueren de fugir i amagar-se. Quina vergonya!

Nosaltres a mes que els pactes no eren de res abusius, semblava que no sabien veure a ningú més, sempre anàvem al davant a treure les castanyes del foc. Els sembla bé d'un dia determinat de prendre'ns totes les trepedelles i per fer-ho, obligaren a tot el poble d'anar-hi junt. Tot eren colles amb volants, carros i alguns d'ells amb gran desdeny, cants... Feia por tenir-los tan a prop; vaig comptar una colla de 45 homes. Tants anaven per una família que només havien rebut que bé!

Una nit, quin pànic! van determinar cremar totes les muntanyes del rededor. Les criatures a la vigília, ja ho deien quina foguera més gran! i jo afegixo quin mal exemple! Com n'estàvem enterats no vam anar a dormir per si tinguéssim encara un altre mal pensament pitjor. Ens estàvem a la miranda, sentíem grans cants llunyans, la nit quieta i fosca per la boira, només veiem al peu de nostra muntanya un foc, s'apagava; més amunt, un altre foc, s'apagava, i més amunt també. La ma del Bon Déu fent caure un ruixat i mullat no pogueren satisfer tan bàrbar intent! Gràcies Jesús meu!

El que també ens posava pànic era el toc dels corns que utilitzaven quan anaven en patrulles.

Un punt dels nostres. Un dia al ordenar al meu marit segar les trapadelles, al ser els jornalers al camp amb el carro, es negaren a collir: al enterar'ns no volguérem passar per la vergonya i ja ens teniu tres dones a segar.

Teníem un veïnet, gran perseguidor de nostra religió, que se'ns comptaven grans salvatjades, feia una cara que no mes veure'l el cor em feia patrapis, un dijous sant de bon matí,

jo venia de l'església de portar grillats per adornat l'altar, portava la mantellina al braç i tot d'una, m'adono que ell venia de la part contraria amb la bicicleta passant pel cantó en que jo passava per xocar, no sabia si córrer o que, mes no; que passi be ell, vaig pensar, i al ser a fregar roba em digué amb desdeny: Apa, avui sí que no pecaràs. I jo riallera li vaig dir: Oh, això mai! I sigui lo que vulgui a tothom esvalotaba però a mi mai mes res!

En aquells temps fèiem la vida de grans solitaris no parlàvem amb ningú perquè la Societat els manà a que no ens diguessin res i el que no obeïa, li feien pagar 25 ptes. de multa; alguna se n'havia pagat.

També ens trobàvem que per qualsevol cosa venien (i això era sovint) comissions d'homes a casa, cosa que al veure'ls ens afectava molt perquè mai era per res bo.

I el 6 d'octubre? Fa masses dies, poc me'n recordaré.

Teníem els tres primers fills junt amb l'Assumpció en un pis a Vilafranca per poder anar ells al col·legi. El dia 4 em trobava sola amb la minyona aquí casa, em telefonar el meu marit que la cosa anava malament i que em posés a punt perquè em feia venir a buscar per un auto. Vaig arreglar algun paquet (però no vaig prendre per prudència) i al ser aquí el xofer amic nostre em digué: al extrem d'aquesta carretera hi ha un grup gros d'homes armats alguns d'ells que m'han registrat i omplert de preguntes i els hi he contat la veritat. Emprenem el camí, al ser allí, Alto! Cal registrar! Bé, baixem i com que jo amb el posat alegre me'ls mirava i seguia la vista per tots ells, es trobaven com si no gosessin, mes un el cabecilla ordenà. Un íntim de la casa efectuà el registre i ordenaren, endavant, dient-nos que havíem fet be de parar-nos que del contrari haurien tirat tal com havien fet en un auto no feia gaire rato. Arribats a Vilafranca, veiem les cares tristes del que passarà?! A la nit intentaren cremar la Basílica de Sta. Maria però no passà res. Al matí del 6 vaig anar en aquesta església acompanyada del meu marit a rebre el Bon Jesús, al ser allí tenia un presentiment de que me'n despedia, no hi tornaria més, una tristor que no em sabia entendre. Tot el dia res mes que pànic, al vespre van començar a cremar esglésies, assaltaren centres de dreta, tragueren les Monges de Clausura i cremaren també el Convent. Tot era foc. El niuet tot sencer era en el Carrer del Campanar a on sentíem tot l'avalot, menys els fillets que els hi ocultarem tot quan ens fou de nostra part i dormien com uns angelets. Amb els rosaris als dits esperàvem la mort, quiets al darrera de la persiana espiàvem alguna feso-mia amiga (clau pel cor); més tard, sortirem al terrat i Vilafranca no li calien llums per veure-s'hi en aquella nit, resplendien les Esglésies i ja s'hi veia. Mirarem l'indret de nostra casa i no poguérem veure res, serà ja cremada? Baixarem per si podíem descansar però ca! Aquells pums, grincs dels vidres en les quals finestres sortien grans flamarades de foc i fum, sorolls de bombes, esglai impedia la son. Al cap d'unes hores, el vigilant trucà les portes veïnes de Santa Maria, el foc prenia per alguna casa. Hi ha perill! Veiem persones mig vestides amb matalassos al coll, abandonaven ses cases, desfilant... era horrible... Més tard una veineta ens digué que recollien els homes de dreta, que els empresonaven i que els asfixiarien. A on amagaren el Ramon? Era tot tant negre per la nostra vida; mes Déu volgué que respiréssim una temporada i ens diuen al cap de poc: s'ha guanyat la Revolució! S'ha rendit Barcelona! Tots ploràvem d'alegria.

Al cap de 6 dies vam venir aquí, ens havien tallat els fils del telèfon per 5 bandes i el poble vingué aquí amb llenya per cremar la rectoria i la casa, mes com que els més revolucionaris eren a Vilafranca aquí i quedà la part diguéssim millor i això ens salvà de grans perjudicis, que l'un per a l'altre no feren res, gràcies a Déu.

Si ens enteràvem de coses eren totes horribles. Que volien deshonrar les dones, que ens matarien a tots sense deixar ni als fills, que farien dues fogueres una al darrera amb fustotes (referent a imatges) i l'altre al davant (de carn humana) i sempre coses d'aquest gènere.

I ja ens teniu al 18 de juliol de l'any 1936. A la vigília, el meu marit va ser cridat a la Casa de la Vila de Vilafranca, era perquè com fou que ell tenia treballadors esquerrans, tots, i alguns d'ells de caràcter molt revolucionari, a un d'ells li donà els despatxos, dient-li que quant trobés treball en un altre lloc ja s'hi podia quedar, aquest ho feu així, se'n anar a treballar a on li aparegué i al cap d'unes setmanes portà el compte per pagar-lo nosaltres cosa que no aconseguí, del que fou cridat com dic de Vilafranca i no li tocà altre remei que

La família Sadurní-Vallès amb la senyora Ramona asseguda, al costat del seu marit.

pagar-lo. Allí diu semblava una bogeria tothom cridava es veia una gran anormalitat del que arribà a casa molt apenat.

El dia 18 de juliol, dissabte com avui, si no que han recorregut 6 anys, al matí va passar un jove en nom del seu pare avisant al Sr. Rector que al Marroc s'havia declarat la Revolució, aquest senyor de molta experiència digué: Això s'estendrà!

Efectivament, a la nit ja era a Barcelona. El dia 19 vam anar a missa molt poquets perquè ja casi bé no hi anava ningú els uns per respectes humans altres per mala fe; tampoc tocaven campanes ja feia mesos que les autoritats ho havien privat, com també processons, etc. La pietat ja feia temps que estava per terra, hi havia una llei dient que si no es feia un testament demanant que es volia ser enterrat per l'Església tots tenien de ser enterrats pel Civil, però passaren alguns casos que ni així se'ls deixava enterrar per l'Església. Es deia que moltes famílies estaven inscrites a la maçoneria i d'aquí devia venir que quasi tothom no batejava, es casaven o s'unien civilment i tot era laic. Pena gran, fou per nosaltres que una vegada recollirem un captaire, era l'hivern mig mort de fred li donarem menjar i beure calent per si es retornava, fou així de moment mes a la nit morí; ho denunciarem a l'alcalde i al Sr. Rector el que li va resar unes oracions, es tocà a morts; mes els laics no volgueren que aquest enterro es fes per l'Església. La caixa del difunt hi havia una creu però al ser al moment d'emportar-se'l, cosa que no vaig desemparrar mai, ve un dels tals, l'agafa i la fa a bocins; jo indignada, el vaig reprendre amb molta energia tan que no em podia contenir i anava a llençar-me contra ell, mes l'alcalde que ho presidia posà calma; al sortir hi havia nostra serventa recriminant tal enterrament i les dues ens posarem a resar un Pare Nostre en veu alta; i vam tenir de presenciar el primer enterro civil sortit del porxo de casa.

El Sr. Bisbe va fer la visita Pastoral i, oh! casualitat sortida de les mans de Déu! Van determinar apedregar el cotxe i si no ho feren fou perquè com van venir unes amigues de Vilafranca amb cotxe també, el del campanar que vigilava al veure un cotxe es posà a tocar i els que estaven amagats al sentir les campanes digueren: semblaven tot Sres. però mira se'ns han escapat, i com al mateix temps pluvia marxaren, mes al cap d'un moment passà el veritable Sr. Irurita amb els seus acompanyants. El nostre Sr. Rector en altres ocasions també l'havien esvalotat i crec apedregat.

M'he fugit de lo que deia del 19 de juliol.

Al sortir de missa ens posarem de cara la radio les notícies sempre pitjors Barcelona demanava ja transfusions de sang! El dia 20 al matí em telefonà el mosso (addicte a nostres idees, únic de tots els que tractàvem i el que es trobava a Vilafranca vingut de Sant Martí de Festa Major) el que m'anuncià que per allí havien detingut el meu germà i altres propietaris; vingué aquí esperant la sort a que ens tocara: determinarem ell, Assumpció i fills al pis de Vila li donarem un paquet i marxà de moment ell sol, mes al ser al cantó de la Rectoria trovà tres individus armats el que li privaren marxar.

No sabiem que fer la que més perillava semblava jo, determinava amagarme sola, no podia ser tots volien venir amb mi, tans junts no podia ser: la filla segona contava tans sols 5

anys, no callaria... no sabia que fer, pero a la memoria em venia sempre un deure... i vaig determinar no marchar a pesar de tot i a mes pensava també una mare tampoc deu deixar els fills, seré víctima del meu deure! Endavant. El meu marit va creure convenient marchar, en direcció casi be perduda. Al cap d'un parell de dies que era fora (jo em trobava al safreix ajudant a la minyona a rentar, tot d'una sentim un auto, s'atura. Ahi al cor! Un altre i al mateix, no'ns bem moure la minyona es burlava de la meva care d'espan, pobre nena! Cuant bem estar que poc faltava bem anansen en direcció a casa, ja sentim uns crits, ja vayem homes armats fent de centinelles li pregunto a un d'aquets, què passa? per dos vegades. Bes que ho sabràs. Al arribar, baig tornar amb la mateixa pregunta i mofansse digueren: es la mestressa?

Els uns ja havien detingut al mossos altres s'emportaven l'Assumpció per fer el registre, li deyen ja sabem que aquí hi ha dugues dones d'armes tomar i cal precaució i la feyen anar al devan fentla servir de parapet, parcianes enlaire i que se jo. A mi m'emprengué el cabecilla tambe anavem al registre d'armes el que els vaig dir no teniem, pero s'entretenien a llegir cartes i tot. Al ser al nostre cuarto em vingué un gros esglai porque mi hi deixaren sola am ell pero com el Cel em donà molta cerenitat la meva pregaria fou contínua demanan sortirme'n de tot fins que no registressin en un lloc que a mi no'm convenia; passarem per allí varies vegades i no trovaren res i a mi tret que algunes vegades m'amanassava amb l'arma cosa que em feya riure en aquell moment no'm passà res d'anormal, mes es veu que li vaig simpatitzar i cosa que m'havia dit que se m'endurién no feu, bem parlar d'amic, em demanà pa, li bem servir amb pernil i botifarra que els duyen, però al ser al menjarse el pa temien en que el tinguessin enverenat, menjaren tots i fumaren aprofitan jo de demanar indulgencia pel pobre mosso el que no vaig aconseguir. També feren preguntes als fillets un per un els que anaven per aquí perduts preguntant-los hahont era el seu pare, cuants anys tenia etc. el que amb molta estucia tot hi saben-to el Pere digueren que no ho sabien, a mi també m'ho preguntaren contestan-los em suposava Vilafranca cosa que ben be que despues buscaben. Al despedir-los vaig acompanyar-los fins a la carretera, de pas vaig veure els del Poble que sortien dels patis de registrar.

Som al vespre, tanco portes, que li haurà passat al Ramón? i el mosso? Ens quedem aquí junt amb un altre mosso que sols el teniem per contristans mes, era escarrà! Bem sofrir molt amb un contrari dins la casa. La nit la vaig passar a la finestra, sentia alguns tiros, cada un d'ells, serà el que haurà mort al Ramón? els sentia en aquest indret. L'andamà al matí la minyona del Sr. Rector vingué dienme que havien tingut guardia i que a ella li havien tirat dos tiros a dintre el seu pati. A la tarde mentres en trobava al nostre pati veig a sortir homes i mes homes amb bandera i armes destrals, tots en direcció a casa, els vaig preguntar el que passaba dien-me un d'ells: tu calla i cap a dintre casa. Ordenaven posarse tots en files, anaven 115 homes i despues em demanaren les armes i al dir no'n tenim; un manà: porteu palla i foc deseguida. Demano calma i que jo junt amb ells les buscara, es trovaren i fou llavors que em demanaren les 2.000 ptes. que havien tingut de gastos quant en temps anrera detingueren aquell rabassaire que s'enduya els raimos del que havia tingut d'anar a declaracions etc. i com els vaig dir que no les tenia bem convenir pagar una par deseguida i l'altre quant els Bancs funcionessin normalment, ferem les paus, un parlà dien que totes les discordies dentre C. Sadurní havien acabat. Vaig demanar pel Ramon dienmos

Aquella nit tinguérem també tropa però aquesta era nostra, ben nostra, no tinguérem de rofins amb fingiments, eren nostres veritaders germanos. En semblava un somni, no m'ho rabi creure. L'endemà varem formar la cavalleria a la carretera d'avant de cara nostre i la joia que tinguérem fou insuborrable.

Amb un tin d'arreglar els pous, al cap d'un dies tingueren uns soldats amb el seu Alferes i Capellà i aquí també hi tinc recorts però no com els que encapçalava aquestes lletres, sino alegres i rants recorts; fou la primera vegada que sentirem cants Nacionals, o cants banerits qui em feren plorar d'alegria! En mitz d'aquesta joia el capellà celebrà la seva Missa de Campanya combregarem i donarem gràcies al Bon Jesús de la seva gran misericòrdia.

Sant Pere Molanta 12 janer de l'any 1943.

Ramona Vallès de Sadurní

Darrera pàgina del quadern de Ramona Vallès amb la data i la seva signatura.

no'n sabien res, i se n'anaren tots a la Rectoria, tot seguit sentim a tocar les campanes a toc de morts, s'hi estaren molt rato i mes tart digué la minyona que despues de grans registres i coses els manaren marchar i els donaren tres dies de temps.

El dia 22 de juliol recordo dimarts, ja havíem passat un altre dia sens saber res del meu marit cuan ve un home d'aquí dien-nos l'havia vist en una vinya al peu de la muntanya i que si volíem ell li portaria menjar pero que creya mes convenient es vingués aquí casa. Com fou que tenia molta por no's volgué esperar i llavors l'Assumpció acompanyada del Pere ban a portar-li aliment i dir-li per venir, aquets pasaren primer el camí del que's ban perdre, i més tart, arriba ell. ¡Quina hemució per part de tots! estava flac, moreno, semblava feya un mes que rodes pel món i pensar que fins havia tingut lo necessari allí a la muntanya (uns amics li proporcionaven) ¡Tan conssomeix el sufrir! Después de dinar que poca gana hi va haver, se n'anà a descansar. Al cap de poc ja sentim un camió i grans crits d'homes, ¡ja hi tornem! Ban a la Rectoria... vindran después per matarnos? (no'ls teníem confiança) Ja sentim a tocar a morts, cridoria, pums ¿ja venen?...

Teníem l'acte de contricció ben resat i tot d'una sentim un terrible cop a la porta, la que era oberta ¿què?... Pugen, si, pero, oh Deu, era el Sr. Rector i sa serventa; semblaven dos esperitats... (vaig dirli) ¡Confessim! Cerenitat per part d'ell porque jo no atinava be, i m'ho digué: Que? Are vindran i morirem junts. Els tres fillets esglaiats fins que la Folra i Assumpció els ban animar que pronte serien al cel i allí no hi patirien mes; es confessaren i quedaren del tot tranquils: anaven al Cel i res temien.

En un raconet el Sr. Rector Manuel Crespo i Costa junt amb el meu marit resaben el rosari, la Montserrat de 5 anys amb braços en creu pregaba davant Jesús Crucificat i l'Assumpció esperant al peu de l'escala ser ella la primera a la mort! Tan desitjava viure amb ses dugues maretas! tots pregabem! Oh Deu que'ns vas escoltar no vingueren, ban fer molt, molt suroll i se n'anaren. Un cop posats a la quietud vaig sortir a preguntar a la veïna cuant tornarien dien-me junt amb el mosso que no tinguessim por, pero si que no ocultessim al Sr. Rector ni a ella. (En els reolucionaris i havien dos bandos els uns anaven a donar la mort deseguida i els altres no, que marchessin ben lluny i prou, els que en aquell moment ban guanyar; demanera que aquí casa ban ser acompanyats per dos individus que pistola en ma els defensaren de la mort pero recomananls fugir deseguida). Pujo a dalt i es fa el determini, es posa un vestit del Ramon mosso una bufanda del meu marit, un bastonet li donem algunes ptes. i emprenen el camí cap a la muntanya. ¡Oh muntanya desdixada que no fou prou per poguer ocultar aquells dos martirs!

Aquella nit res de extraordinari, l'endemà al matí altre vegada el camón ple de revolucionaris: panic per part de tots, mirar, escoltar... al ser a la porta del pati nostre el camió es parà ¡Oh Deu apiadeuvos! fou porque dos homes vestits de capellans i amb arma al coll els anaven a rebrer, al reconeixels burles i res mes. Altre vegada destroces, toc de morts i aixis molts dies; a la nit fogueres fins no hi quedà res. Més enllà feren tirar la Casa Rectoral a terra, els milicanos hi hanaven; venien aquí entran a casa sense permís ni Ave Maria i s'emportaven les eines que necessitaven. Al cim del campanà el que destroçaren un bon troç i posaren la bandera de la fai la que despues el temps i vent s'emportava de mica en mica

cosa que'ns plaia forssa, fins hi quedà el pal sol. Aquest indret de Poble per part d'alguns tan estimat quedà en runes, el bosquet i jardinet del nostre Bon Pastor en cau d'amagatalls dels malfactors, hi tenien fins un sunyer per dormir a la nit... tan l'esperaven...

Ens posaren un impost de guerra, deyen ells i ens feyen pagar 50 ptes. diaries, servirien per fer destruir la Rectoria? els milicianos cobraven 10 ptes. De jornal, bon sou en aquell temps. Aquest bon Sr. Rector no li feren el passe per endinsarse a Barcelona voluntat dels dos, anaren en algunes cases a buscar acolliment sent-li negat a tot arreu degut al gran panic i no'ls hi quedà altre solució que quedar-se en una barraca de la muntanya de Avinyonet ahont hi anava una amiga d'ells que era ervolaria a portarlos aliments, coixí etc. allí i passaren quatre dies fins que en la tarde del diumenge hi arribaren els seus fills espirituals 21 (algún vilafranquí) i oh butxins allí satisferen tota la seva rabia infernal, arrocegant-lo, trapitjan-lo, treure els ulls, desonrà a ella... dispar d'armes i molt mes. Que mes queda a fer? es quedaren allí dos dies (juliol) fins que el abnegat Sr. Metge junt amb el sepultoré (mut) anaren amb dos caixes a buscar-los i enterrar-los en el cementiri de les Gunyoles allí estigueren cuasi sis anys fins que els altres feligresos de S. Pere dirigits per molt Bon Pastor anarem a buscar-los i posar ses despulles en nostre cementiri. Vaig esser en el moment de descolgar-los: primer ell portava les ulleres, el ralotge i els Sts. rosaris, unica defensa... ella sols dos duros de plata tenia el cap sencer. ell al meu semblà li havien desperat. El trasllat fou concurridisim jo mai havia vist en aquest Poble tanta gent junta. Al Cel ens poguem veure.

Al mosso Ramón Civill Estanella el tingueren uns cuants dies presoner, li donaren llibertat i despues el feyen compareixer al Comité Revolucionari i al tercer dia de presentarse, tres individus en un cotxe se l'emportaren a la Creu d'Ordal i allí un que ho vagé em digué, el feren baixar, (ell cridava) i li dispararen alguns trets. La misericordiosa gent d'Ordal l'enterraren i el meu marit un dia el feu colocà en un ninjo particular.

Passats els primers mesos de la guerra, seguia a casa nostra una mica de pau, no tinguerem registres i ens deixaren menjar G. a D. Enterats que les tropes del nostre Generalíssim Franco avançaven ja no teniem altre pensament que salvar la vida per poguer despues posants al sarvei de l'Esglesia per aixis ser útils a Deu i a la Patria. El desitj de l'entrada de Franco era gran ja res ens feya res, erem ja masells?

Ens portaren onse refugiats i tinguerem d'exercir un poc la paciència i al final s'instal·là el Quinse cos de tren anaven uns 100 soldats els colocaren per tot casa, golfes etc. pero ens respectaren els nostres dormitoris. Tenien dugues cuines parades una a la soll i la nostra, eren molts d'ells d'ordre i passarem 4 o 5 dies bastan be. El dia del canvi, o nit! teniem dintre casa nostra uns 200 soldats els que marchaven i els que venien, i havien unes feso-mies que no mes de mirar-les ja m'esglaiava, aquell motorista... També recordo (semblan-me encare un somni) qu'els de l'Estat Majó portaven (a bon preu) gallines, tocinos i que se jo i ho deixaren tot barrejat a la cuadro junt amb el nostre cavall aquest s'esvarà i no vulqueu mes gresca.

De totes maneres no vem ser maltractats encare que m'aseguraren que hi teníem gen molt, molt dolenta. El Cel s'apiadà de tots nosaltres. El meu marit que allavors tenia 46 anys també li havien cridat la quinta i clar no tenin ganes d'anar a servir s'amagà a una casa el què hi permanasqué un parell de dies, les noves tropes ja eren aquí!

Aquets ultims dies tambe foren de gran panic, algunes bombes a Vilafranca i carretera; tota aquesta gen fora: fins els refugiats que per por s'anaren a viure a la muntanya, sols quedà una. Al poble tots els mes rojos tambe feya uns dies havien marchat. Tot una quietut (acostumats amb tanta gent i radios) i desfilament de tropes, recordo que al pasà la cavalleria roja, vaig cridar l'atenció a ma familia i al dir: veniu que passa la cavalleria l'Assumpció amb veu alta digue: la de Franco! eren tantes les ganes que aixis fos! o sentiren aquells soldats i no passà res. La última nit es quedaren a dormir al nostre porcho uns cuants soldats de cavalleria junt amb el seu capità, aquest vingué al dematí aquí, demanà per rentarse i s'arreglà: al veure el piano es veu li vingueren tristos recorts, l'acomvidarem a tocar-lo i tocà dos peces molt be, al marchar ens digué m'envaig que no fos m'atrapessin aquí, adios, ja mai mes cap capità roig tocarà aquest piano. Com fou que en aquells moments ja tenien les tropes de Franco la muntanya del d'avan ocupada al anar-hi aquets moriren alguns d'ells; es digué i havia vist roba de capità, despues varem veure un braç de ma cuidadosa... seria del mateix? Al cap d'unes hores ens en anarem a la torre veierem quant volaren un pon, sentirem alguna canonada i tot d'una, una columna, un altre i un altre... ja eren dins el Poble, ja viscas! Per casa nostra n'hi passà una, hi havien bastants Moros. Tenien desfici, no sabien ahont estar de dalt a baill i viceversa; les refugiades que en aquell moment eren aquí ploraven: jo els vaig dir: si els han de rebrer aixis amaguin-se i si no, posaren la cara alegre i cridaven visques tan fort com jo i els dames. Els riberem al portal de casa amb el poc menjar que'ns quedava, pa, vi i aigua, els pobres estaven tan assedegats! no'ls permeteren aturarse, la seva missió no havia acabat, aquells nostres germans sufrien, tenien que alliverar l'Espanya tota sencera! Aquesta hora era les dugues de la tarde del diumenge dia 22 de gener de l'any 1.939. Veneit dia siga per Deu i que aquesta Espanya siga per sempre mes de pau i verdadera germanó.

Aquella nit tinguerem tambe Tropa pero aquesta era nostra, ben nostra, no tinguerem de sofrir amb fingiments, eren nostres verdaders germans. Em semblava un somni, no m'ho sabia creure. L'endemà varen formar la cavalleria a la carretera avan de casa nostre i la joia que tinguerem fou inesborrable.

Amb motiu d'arreglar els pons, al cap d'uns dies bingueren uns soldats amb el seu Alferex i Capellà i aquí tambe hi tinc recorts pero no com els que encapsalo aquestes lletres, sino alegres i sants recorts; fou la primera vegada que sentírem cants Nacionals, o cants baneits qu'em feren plorar d'alegría! En mitj d'aquesta joia el capellà Celebrà la seva Missa de Campanya combregarem i donarem gracies al Bon Jesús de la seva gran misericordia.

INVENTARI DE TOPONÍMIA PENEDESENCA

Preguem que es faci conèixer qualsevol referència documental que es tingui dels següents llocs del Penedès:

LLISTA NÚMERO 122 - Tardor - Hivern 08/09

TOPÒNIMS	MUNICIPI	1ª NOTÍCIA	DATA
COCA, Molí de	Cubelles	"molino de Coca"	1849
COCA, Molí del	Sant Quintí de Mediona	?	1991
COCONES, Les	Subirats	?	2005
COCONS	Avinyonet	"Cocons"	1500
COCONS, Els	Castellet i la Gornal	?	1997
COCONS, Els	Olèrdola (Viladellops)	"los Cocons"	1537
CODINA, La	Avinyonet (les Gunyoles)	"la Codina"	1537
CODINA, Mas	Puigdàlber	?	1996
CODINA, Cal	Sant Martí Sarroca	?	1990
CODINES, Mas	Santa Margarida i els Monjos	"Cudines"	1553
CÒDOLS, Els	El Vendrell	?	1982
CODULAT, Fondo del	Castellet i la Gornal	"barranco del C"	1919
COGULLA, Puig de la	Sant Jaume dels Domenys	?	1994
COGULLADA, Mas de la	Sant Jaume dels Domenys	?	2001
COLET, Mas	Olesa de Bonesvalls	?	2002
COLLADA, La	Pontons	?	2002
COLLCURT, Pallissa del	El Vendrell	?	1989
COLLET, El	Pontons	?	1993
COLOMER, Mas d'en	Avinyonet	"mas den Colomer"	1492
COLOMER, Mas	Sant Pere de Ribes	"mas Colomer"	1588
COMA, Serra de la	Olèrdola / Avinyonet	?	2002
COMA POU, Font de	Sant Quintí de Mediona	?	1929
COMA - XICA, Fondo de la	Bonastre	?	2000
COMELLANS, Els	Masllorenç	?	2008
COMELLAR, El	Cubelles / Cunit	"lo Comallar"	1607

Adreceu-vos a:

Vicenç Carbonell, Av. de Jaume Balmes, 32, 3r, 2a

08800 VILANOVA I LA GELTRÚ

Tel. 93 815 90 26 - C.e: v_carbonell_v@yahoo.es i vcarbonellvirella@gmail.com

25 SORTIDES A PEU PEL PENEDES

Secció d'Excursionisme de l'Institut d'Estudis Penedesencs
2003

TOPÒNIMS	PÀGINES	NOTES
MUNTANYA, corral de (Castellet)	141	A Torrelletes
MUNTANYETA, la (Vilanova)	43	Sector dels Colls
MUSSONS, el pont i la font, cal	93	Terrassola. Casa coneguda des de 1733
NADAL DE LA BUADELLA, can	91	Terrassola
NAVEGANTS, serra dels (el Montmell)	13	
NEGRA, cova (Ribes)	44 (foto), 47	Al peu de la riera de Jafre
NEIX, deu i avenc del (Albinyana)	49, 51	Mina d'abastament del poble. Del Comú
NESTÉS o ANASTASI, font de (Ribes)	47	Citada l'any 992
NICOLAU, clotada del (Albinyana)	51	Desguassa a la riera de la Bisbal
NOSTRE PARE, avenc del (Albinyana)	51	Part alta de la muntanya de Sant Antoni
NOU D'OLIVELLA, castell	149	On hi ha l'actual església d'Olivella
NÚRIA, avenc de la (Albinyana)	51	Més amunt de l'ermita de Sant Antoni
OLÈRDOLA, la vall d'	24, 25	O simplement la Vall
OLESA DE BONESVALLS	33, 35, 47 (camí)	
OLESA, riera d'	57	Més amunt, fondo del Lledoner
OLIVA, l' (Sitges)	43	També conegut pel Rovelló i la Guardiola
OLIVELLA	33, 35, 45, 147 (descripció)	
OMBRA, punta d' (Sitges)	43	Sector de Miralpeix
ORDAL o CREU DEL COLL D'ORDAL, creu d'	55	Subirats/Vallirana. Creu doc. l'any 1599
ORDAL, l' (Subirats)	17, 55	Barriada
ORPINELL, pujol d' (Mediona)	73	Limitant amb la comarca de l'Anoia
PAGO o EL PORTATGE, el (Subirats)	17, 55	Caseriu
PALAU, camí dels (Bellvei)	129	Esment
PAPIOLA, urbanització la (Albinyana)	49	Creada a la partida d'aquest nom
PAPIOLET, torrent del (Quatre Fites)	121	Més avall, de l'Albornar
PARC NATURAL DEL GARRAF	147	Una part del terme d'Olivella
PARDO, Cases Noves de can	73, 77, 78	Mediona
PARELLADA, corral d'en (Olesa)	33	
PARELLADA, mas (Terrassola i Lavit)	96	A Sant Martí Sadevesa
PARENT, cal	125	Mas rònc propietat d'en Magí Suriol
PASCOL, torre de can	13	Castellví de la Marca
PASQUALÍ, mas (Sitges)	43	Sector de Miralpeix

(continuarà)

Joan Cuscó i Clarasó

FERRAN VIA I FREIXAS. **Un pianista internacional**

Ara fa 125 anys naixia a Vilafranca del Penedès, i en el si d'una de les famílies destacades de la burgesia, un dels pianistes més importants de la Catalunya contemporània: Ferran Via. El dia 3 de març de l'any 1884 l'advocat i historiador Ramon Freixas i Miret (el seu avi) el va inscriure al Registre Civil. Ferran havia nascut el dia 29 de febrer a la casa que els seus pares tenien a la rambla de Nostra Senyora número 21. El seu pare, Joan Via i Raventós, era un vilafranquí que es dedicava al comerç i la seva mare era Francesca Freixas i Martorell. Va ser el segon de tres germans. La seva germana gran era Maria Via Freixas i el seu germà petit va ser Francesc Via Freixas.

Via és un clar exponent d'una música cultura catalana oberta als aires de renovació proposats per Wagner i que es despleguen sota l'impuls d'una burgesia consolidada i que tenia el seu punt de mira en el que passava a París.

Estudis amb Granados

Ferran Via va començar els estudis musicals a Vilafranca de la mà de Ferran Prats i, sobretot, de Paquita Prats. Després passà a Barcelona, on estudià diversos anys al costat d'Enric Granados, el qual, segons algunes veus: "le consideró como su discípulo predilecto". L'any 1908 va anar a París, on es perfeccionà amb Eduard Risler, pianista alemany afincat a París i concertista de renom especialista en Beethoven.

L'any 1911 va presentar-se de manera oficial i oficiosa al públic de París amb tres concerts dedicats a Beethoven, Cèsar Franck i Saint Saëns, dels quals interpretà obres per a piano i orquestra a la sala Erard. Acte seguit va iniciar concerts arreu de França i en altres indrets d'Europa. I l'any 1914 va entrar a formar part del grup instrumental «Concerts Rouge» amb el qual va fer 60 concerts a l'Exposició Internacional de Lió (en els quals va fer un repàs exhaustiu de la història de la música).

En l'etapa barcelonina Via començà a triomfar com a representant de la renovada escola pianística catalana iniciada per Pere Tintorer, Joan Baptista Pujol i Domènec Mas i Serracant, la qual culmina amb Granados i l'Acadèmia Granados-Marshall, en la qual va treballar Via. I és que Via, després d'estudiar a l'acadèmia de Granados, hi va exercir com a professor.

Wagner i Barcelona

És en aquesta època quan es vincula a l'Associació Wagneriana de Barcelona, de la qual era (conjuntament amb Enric Granados, Felip Pedrell, Isaac Albéniz, Joaquim Pena i Antoni Ribera) soci fundador des del 1901.

Des del començament del segle XX Via era un puntal del Modernisme barceloní, i si l'any 1903 moria el seu avi Ramon Freixas (representant de la intel·lectualitat amarada pel moviment de la Renaixença), l'any 1904 Ferran Via feia un concert al Centre de la Unión de Vilafranca amb Marià Perelló al violí. L'any 1909 (just quan acabava de triomfar al Palau de la Música de Barcelona) va actuar a

La Societat la Principal de Vilafranca amb un concert en el qual el van acompanyar diversos professors del Liceu i de Barcelona (Josep Munner, Fèlix González, Josep Navarro, Dionís March i Pere Bosch) i amb la col·laboració del músic local Francesc de Paula Bové. En aquest concert Via va interpretar en solitari obres de: Grieg, Saint Saëns, Mendelssohn, Schubert i Granados i d'autors clàssics com Bach i Mozart.

Aquests primers anys del segle XX Via va fer diversos concerts a la seva vila natal, als quals hem d'afegir els de l'any 1906, amb el violinista Mateu Crickboom al Centro de la Unión, i el de l'any 1925, amb aquest mateix violinista, que va organitzar l'Associació de Música de Vilafranca al Casino Unió Comercial.

Professor a França

A principis de la dècada del 1920 Ferran Via ja el trobem a Lió, i posteriorment va passar a París. L'any 1929 va fer un concert al Centre Comarcal Lleidatà de Barcelona, en el qual fou presentat pel compositor Jaume Pahissa. D'aquest concert a Barcelona, Pere Grases en va escriure: "És un vilafranquí completament aclimatat a l'ambient parisenc. És una aportació a l'aflluència vers la ciutat tentacular, que Vilafranca cedeix a l'art. El cas de Via suggereix la reflexió de l'exportació que Vilafranca realitza en el camp intel·lectual –en molta proporció dintre el català–".

De fet, després de l'Exposició Internacional de Lió, va ser nomenat director de l'Ecole d'Art d'aquesta ciutat francesa. I en els reconeixements de la seva tasca cal destacar que va rebre la creu de Cavaller de la Legió d'Honor del Govern Francès i que, per haver-se dedicat a difondre i interpretar als autors de la seva terra a França, el Govern Espanyol li va concedir la Creu de "Comendador de la Orden del Mérito Civil".

Col·laborador a la "Revista Musical Catalana"

Una altra de les activitats de Via que sovint ha quedat amagada és la de col·laborador a les pàgines de la *Revista Musical Catalana*. Aquesta faceta ens mostra un Via que parla de música i del que per a ell és la música. I aquestes reflexions, fetes a partir de llibres o de concerts que comenta, són molt interessants.

En aquest sentit, podem destacar l'article sobre el llibre que Maurice Boucher havia publicat a París sobre Debussy, el qual es va publicar al número 328 d'abril del 1931. En aquest text Via defensa que la música és l'art que alimenta la sensibilitat i cal comprendre com aquesta sensibilitat s'estableix i canvia al llarg dels anys i cap a on camina. Per això, de l'obra de Bouchier, en destaca que és una biografia que no cerca l'erudició, sinó "parlar-nos de la vida interior, fer-nos reviure l'esperit d'una època, deixant de costat els detalls materials de cada jorn". A Via l'interessa la vida que viu dins la música, el seu "per què" filosòfic o estètic. Per això diu que el músic, sovint absorbit per la feina feixuga, llarga i pacient, però necessària, de la tècnica si vol ser un bon intèrpret, no ha de perdre de vista la comprensió de "l'esperit de l'època" en què cada obra ha estat escrita i la "vida interior" de cada obra.

Joan Gost Grifoll

PEDRA SECA, L'ALTRE PATRIMONI CULTURAL

Estem en un país privilegiat, que és dipositari d'un llegat molt especial que engloba tot el conjunt d'elements en pedra seca que són part indispensable d'un paisatge al qual confereix una estètica singular i única. El fet de contemplar aquest treball minuciós i alhora pràctic en qualsevol de les seves variants, allà on sigui present, produeix una sensació espe-

cial per la plasticitat que transmet la senzillesa d'aquestes obres.

Malauradament, aquest patrimoni de pedra seca, construït sense cap mena de material de cohesió, amb una tècnica avui en desús, està en perill de desaparició. Les nostres barraques, corrals, pous, trones, marges i un llarg etcètera són les petjades d'una part de la nostra història rural. Un llegat cultural que ha estat víctima de la indiferència endèmica de les nostres institucions en fets puntuals i decisius com la pressió urbanística i altres agressions del medi ambient. Aquesta actitud ha propiciat que tot aquest conjunt arquitectònic popular s'estigui degradant o destruint perquè no hi ha unes normes per protegir-lo. No deixa de ser un despropòsit que a la Conselleria de Cultura l'interessi poc o gens aquesta cultura rural. Vesteix més l'altra, la monumental.

És evident que amb aquest criteri estret hi hagi diferents categories a l'hora d'entendre el concepte de cultura: la de primera, la d'elit, l'única, gaudeix de tots els privilegis i s'hi aboquen els recursos necessaris per restaurar, protegir i conservar. Però el que és popular, el que és senzill però tan respectable com l'altre, està sota mínims, n'és un exemple l'anomenada arquitectura popular de pedra seca.

Per evitar la desaparició a curt termini d'aquest patrimoni de tots, l'administració té l'obligació ineludible de protegir-lo i conservar-lo com es mereix, tal com demanem les Associacions d'Amics de la Pedra Seca. És un deute que té l'administració. A tots aquests greuges, que no són pocs, cal afegir-n'hi un de nou: la Direcció General del Cadastre vol assignar un valor econòmic a tan singular arquitectura per obligar els seus propietaris a tributar per unes barraques sense cap mena d'utilitat econòmica, quan el més assenyat seria incentivar-los d'alguna manera per a la conservació d'aquest tresor irrepetible del nostre passat que proporciona una innegable estètica al paisatge rural. En canvi, si es persisteix des de la Direcció General del Cadastre a portar a terme aquesta mesura sense sentit, les barraques de vinya corren un greu perill de desaparició si els pagesos decideixen enderrocar-les. Seria una altra agressió, provocada des de l'administració, si la Conselleria de Cultura no ho impedeix pressionada des dels ajuntaments.

Aquest modest escrit no té cap més pretensió que la d'exposar uns fets propis de la deixadesa i presents arreu del nostre territori, exceptuant iniciatives puntuals de protecció d'alguns municipis que es mostren sensibles a la feina de recerca i catalogació dels grups de persones amants d'aquest patrimoni que són les construccions de pedra seca.

LLIBRES

David Jou Andreu

ELS SITGETANS A AMÈRICA I DICIONARI D'“AMERICANOS”. APORTACIÓ A L'ESTUDI DE L'EMIGRACIÓ CATALANA A AMÈRICA 1778-1936

2a edició. Pròleg d'Albert Manent.

Ed. Grup d'Estudis Sitgetans. Sitges 2008.

Sigui'm permès abans de presentar aquesta obra que avanci un espontani judici de valor: quin llibre tan extraordinari tenim a les nostres mans!

En començar s'ha de dir que es tracta d'una reedició. La primera edició d'aquesta obra aparegué l'any 1994. Exhaurida l'edició, al cap de 14 anys es publica novament “corregida i augmentada”. Aquesta expressió, especialment la segona part, és a dir, la paraula “augmentada” té en aquest cas el seu valor exacte. No és cap exageració. De 439 pàgines de la primera edició s'ha passat a 574 de la segona. I de 540 entrades o biografies del diccionari d'“americanos” s'ha passat a més d'un miler de la segona. Es podria dir que és un llibre nou com remarcà molt adequadament el Dr. Lluís Segura en la dissertació de presentació que s'efectuà el dia 29 de novembre del 2008 a l'espai cultural Pere Stämpfli, seu del Grup d'Estudis Sitgetans, que és l'entitat que ha publicat el llibre les dues vegades.

Després de la lectura atenta d'aquest volum es pot afirmar que és un llibre d'una importància excepcional, tant per a la història de Sitges en particular com per a la història del moviment de l'emigració catalana a Amèrica, en general, com s'indica en el subtítol.

Els catalans emigraren a tots els llocs d'Amèrica, però els sitgetans ho feren d'una manera especial a l'illa de Cuba i encara a la regió anomenada Oriente d'aquella illa. Els lligams dels sitgetans amb l'illa del Caribe foren tan intensos que el setmanari local *El Eco de Sitges* (avui *L'Eco de Sitges*), que és una font ingent de dades sobre aquesta relació entre la població i Cuba, el dia 1 de setembre de 1906, va publicar una petita nota referent a un succeís trist cubà, la nota començava d'aquesta manera: “Permita Dios reine de nuevo la paz en un país que Sitges considera extensión de su propio término municipal”.

Certament, l'obra de David Jou i Andreu, com indica l'autor del pròleg, Albert Manent, és una eina imprescindible per als qui vulguin conèixer la història social i econòmica de la vila avui turística i abans agrícola i marinera, però puix que la història local pesa cada vegada més al nostre país, obres com les de David Jou trenquen els horitzons locals per inscriure's en els repertoris de la història general de Catalunya. De la suma d'obres com la que comentem es farà en el seu dia la història total de l'emigració dels catalans a Amèrica. Com seria de desitjar una història semblant dels lloretencs a Amèrica. I dels sanfeliuencs. I dels vilanovins. I dels palamosins, etc.! Els grans rius es formen de la suma de les diferents rieres.

L'obra, després del pròleg d'Albert Manent, consta de dues parts molt ben diferenciades. La primera és un resum detalladíssim de la història de Sitges des de 1778 fins al 1936, amb una relació completíssima de les sortides dels sitgetans cap a Amèrica, les empreses comercials, les activitats culturals i associa-

tives, les guerres d'independència a les terres americanes i finalment la història dels "americanos" tornats a Sitges, les seves cases com a testimonis arquitectònics històrics i anecdòtics, el culte a la verge de la "Caridad del Cobre" i altres aspectes.

La segona part és el diccionari d'"americanos". Biografies, d'extensió diferent, segons la personalitat del biografiat i també segons les dades obtingudes, de més d'un miler de sitgetans que emigraren a Amèrica. Recull inacabable de dades i de coneixements que no cal dir que serà una de les parts més consultades de l'obra, especialment per als descendents de tots aquells sitgetans que, uns amb més sort i altres amb menys, anaren a fer les "Amèriques".

L'obra va enriquida amb dos valuossíssims apèndixs –d'elaboració laboriosíssima–. El primer amb una relació d'autoritzacions, llicències o consentiments per a emprendre viatge a Amèrica, i el segon és la còpia d'uns "vales" o rebuts de participació en el negoci d'un viatge a Amèrica, signat a Sitges el 20 de novembre de 1795; amb moltes més qüestions i notícies impossibles de detallar en una ressenya com aquesta.

Segueix encara una bibliografia completíssima i una relació de les fonts consultades: arxius públics i privats, manuals, publicacions periòdiques i entrevistes a catalans d'Amèrica. Queda palès que l'autor no ha fet volar coloms i que tota notícia i tot esdeveniment està ben fonamentat.

De la lectura atenta d'aquest llibre, que ja en començar hem qualificat d'important, queda evidenciat que David Jou té l'habilitat no gaire comuna, reservada a grans especialistes, com ens demostra que és ell, en la matèria. Demostra ésser un bon investigador que coneix com pocs els documents i les dades històriques del tema que tracta. És esborronadora la quan-

titat de referències a actes notariais, a llibres, a notícies de premsa, a correspondències mercantils i familiars, etc.

Gràcies a la intel·ligència i a la traça literària de l'autor amb tot aquest devesall de material històric ha arribat a un resultat coherent i admirable. Però cal afegir a això que és també el fruit de la tasca pacient de l'autor. Una obra com aquesta no s'improvisa, sinó que és el resultat d'hores i més hores d'investigar pels arxius, hores i més hores de copiar dades i documents.

Tots els amants de la cultura –i d'una manera especial els penedesencs– hem d'agrair a David Jou la feina feta i, a la vegada, felicitar-lo. Agraïment i felicitació que s'ha d'estendre a l'entitat editora, el Grup d'Estudis Sitgetans.

En una paraula: un bon llibre recomanable de totes totes.

Ventura Sella

DD. AA.

5 PER 40. CINC MIRADES PER QUARANTA ANYS DE CINE CLUB VILAFRANCA. 1968-2008

Cine-Club Vilafranca. 2008.

Tots els que ja comencem a tenir una edat recordem aquells vells temps en els quals les sessions de cine-club eren un espai de llibertat, un espai per a veure cine amb voluntat d'entendre el món, amb voluntat de compartir i dialogar sobre un art, el cinematogràfic, que era –ai las! llavors molt més que ara– una invitació al pensament i a la reflexió. Aquest volum commemora els quaranta anys de vida i activitat del Cine-Club Vilafranca en base a cinc referents cinematogràfics que ens arriben

en comentaris i reflexions personals de la mà de cinc amants d'aquest art que, a més, pertanyen a generacions diverses i que, en justa conseqüència, no sols no tenen els mateixos gustos sinó tampoc les mateixes condicions, així mentre Antoni Llovet ens parla d'una producció de l'any 1963, Manuel Somoza agafa un referent dels anys setanta i així a cada dècada Jordi Romeu, Josep Maria Escofet i Jordi Casanovas.

El conjunt dels textos no és necessàriament de precisió cinematogràfica, en la sala de projeccions naixien i neixen cada setmana moltes interpretacions de la vida, de l'entorn, de la pròpia realitat de l'espectador i de les imatges que es projecten, d'aquí que un dels sentits del volum sigui el del cinema com a element condicionant o determinant d'aspectes personals de les vivències de cadascú.

El volum és dedicat a la memòria de Cisco Olivella, recentment traspasat i tan directament lligat al projecte de Cine-Club Vilafranca i a la seva història. Però potser el més nostàlgic de tot plegat és la llista que clou l'edició, un "1.000 per 40" que ens aporta les referències concretes amb data de les mil sessions de cinema promogudes per l'entitat. Tots i cadascun hi hem trobat aquella data significativa en la qual vam poder veure una pel·lícula –en algunes ocasions fins i tot amb dificultats gairebé d'ordre públic perquè la sessió, que en aquest cas es realitzava a l'Auditori del Museu, era d'una pel·lícula no autoritzada pel règim franquista– que va marcar la nostra vida de forma evident i que ens va ajudar a descobrir la felicitat o la injustícia des del fons de la sala, una sensació entranyable que ens ha d'acompanyar per sempre i que aquesta edició sap desvetllar.

J. M. L.

AA. DD.

IMATGES 1936 1939. LA GUERRA CIVIL A LES COMARQUES TARRAGONINES

El Punt - Hermes Comunicacions SA. Girona, 2008.

Sovint, les imatges s'utilitzen per il·lustrar un llibre acompanyant un text, on la importància recau en les paraules escrites, tot pensant que només amb les lletres s'hi pot abocar tot el contingut, tota l'essència d'una recerca documental. Però, en aquest cas, les fotografies són una cosa més que un acompanyament del text, les imatges són un document i parlen per elles mateixes. Les fotografies d'aquest llibre ens narren uns temps, uns passatges entre 1936 i 1939 tot recordant uns períodes de revolució i guerra a les comarques tarragonines, sobretot a partir de la Batalla de l'Ebre, que va començar el 25 de juliol de 1938, ja que en aquest moment les batalles a les terres tarragonines seran importants en desenvolupar-se un dels darrers enfrontaments bèl·lics de la Guerra Civil espanyola.

El llibre ens presenta tots els aspectes de la guerra, des dels seus inicis amb la revolució del juliol de 1936 fins al final de la guerra i l'exili. Tot plegat, il·lustrat amb un bon nombre de fotografies inèdites o conegudes procedents de fons d'arxiu públics i privats, com les fotografies de la Biblioteca Nacional de España de Madrid, o d'Alfons Vidiella Ramon, del Vendrell. Aquest volum també recull un bon nombre de fotografies del Fons Henry Buckley, dipositades a l'Arxiu Comarcal de l'Alt Penedès. Aquest fons, juntament amb d'altres fons adquirits en els darrers temps, fa de l'Arxiu Comarcal un excel·lent contenidor de reporters estrangers de guerra. Una de les grans aportacions del fotògraf Henry Buckley que podem trobar en el llibre és la imatge d'una cabina telefèrica sobre el riu Ebre.

Aquest volum compta amb un bon nombre d'historiadors experts en diferents aspectes de la guerra a la província de Tarragona. Entre els historiadors que formen part de l'elenc d'autors destaco Andreu Mayayo, de Montblanc, i professor de la Universitat de Barcelona. Bona part dels escriptors del llibre són professors de la Universitat Rovira Virgili com Josep Sánchez Cervelló, el qual està treballant en un bon nombre d'iniciatives de memòria històrica en aquelles terres.

El fet de poder fullejar el llibre és una bona recomanació que us faig als interessats de la Guerra Civil i, sobretot, als residents al Baix Penedès. Una bona compra per conèixer amb imatges els tristos episodis d'una Guerra Civil que no havia d'haver succeït.

Daniel Sancho París

Montserrat Comas(*)

BIBLIOTEQUES EN TEMPS DE GUERRA

Ed. Llibre de Matricula.
Calafell 2008.

Començaré dient que he llegit aquest volum sobre les biblioteques del Vendrell, Sitges i Vilafranca amb veritable goig, amb una certa passió devota, no sols pel tema bibliogràfic que m'és tan agradós, sinó pel caire prou específic de l'espai i les situacions que Montserrat Comas ha resseguit, un resseguir que més que fet amb deteniment jo diria que a les pàgines del volum és brodat amb delectança, tal com correspon al seu esperit de bibliotecària.

Deixeu-me dir que aquest llibre ha de ser el resultat d'una llarga tasca de reflexió, en primer lloc perquè no és habitual un volum sobre tres textos documentals diferents: els diaris de les bibliotecàries de les tres pobla-

cions, en una mena d'exercici de literatura comparada, però, a més, en base a un plantejament –evidentment molt més enriquidor– de caire temàtic, quan en realitat hauria resultat infinitament més fàcil fer simplement una ressenya cronològica any per any o mes a mes de les tres biblioteques, prou properes com per viure situacions molt semblants; el resultat del volum, però, se n'hauria ressentit i encara quedaria feina per fer.

Hi ha un altre detall inicial que voldria remarcar, es tracta del caire de sensibilitat femenina que traspua el volum pertot arreu, evidentment en les anotacions dels diaris de les bibliotecàries, però també en la tria i l'enfocament detallat que hi ha aplicat la Montserrat, fixant-se en coses i aspectes als quals em penso que jo mateix no hauria donat importància o, més ben dit, no me n'hauria adonat de la seva importància sociològica; per exemple, els préstecs de revistes de moda, “figurins” per a fer-se vestits les senyores quan s'acosten els dies de festa, i el dibuix sociològic que això suposa, o tot el tema de la canalla, la secció infantil, amb l'anàlisi de les malifetes i els problemes d'ordre que generaven. Tot plegat un retrat deliciós.

Podria parlar llargament d'aquest sentit de feminitat que traspua no el volum sinó la mateixa tasca de gestió d'una biblioteca, és un tema que apareix insistentment: la labor del dia a dia i la constant vetlla que en fa el doctor Jordi Rubió des de la direcció barcelonina de la Xarxa de Biblioteques Populars de la Generalitat de Catalunya. No cal dir que les bibliotecàries sentien una veritable veneració pel doctor Rubió, el qual, a més, va portar a terme una tasca impecable, constant i certament decisiva tant en la presa de decisions transcendents com en les orientacions. Ho puc dir amb coneixement de causa perquè vaig conèixer l'estimació que les bibliotecàries sentien pel vilafranquí Pere Bohigas i Balaguer,

una veneració que vull imaginar-me molt semblant a la del doctor Rubió en els anys que analitza el llibre.

En aquest tarannà hi havia i encara hi ha d'haver un important component de disciplina, com assenyala Albert Manent en les pàgines del pròleg; la disciplina i la constància de la tasca del dia a dia, tantes vegades feixuga com assenyalen moltes de les pàgines, dels fragments dels diaris de les bibliotecàries, prou feixuga com per evitar una intervenció directa de comitès revolucionaris en la vida de la biblioteca, una disciplina que feia possible adaptar-se a les tipologies canviants de lectors que aniran coneixent en aquells tres anys, en especial quan vagin arribant desplaçats, refugiats, ferits i soldats del front; a més del Servei de Biblioteques del Front i les biblioteques filials a diverses poblacions, un àmbit fins ara absolutament inèdit i desconegut a nivell general.

Com assenyala Manent, disciplina també per mantenir-se al marge de les trifulgues polítiques i socials i aconseguir un caire neutre, de normalitat absoluta, un aspecte que Montserrat Comas també ha volgut remarcar: la necessitat de no trencar cap norma de funcionament interior, fent que la vida pogués transcórrer amb el màxim de qualitat i tranquil·litat possible, tot i que sovint cal amagar o camuflar els llibres de temàtica religiosa o, més endavant, manca subministrament d'electricitat i cal tancar quan es fa fosc, o fa fred i no hi ha calefacció, o alguna bibliotecària es troba de baixa i manca personal, però si pot ser no ha de faltar cada dia el gerro amb flors noves... Un desig de normalitat cultural que deixa petjada, que sorprèn als soldats convalescents que vénen d'un front caòtic i troben rere les parets de la biblioteca un món idíl·lic que els convida a conèixer la cultura, algunes vegades a voler aprendre a escriure o a llegir.

Aquest va ser el resultat de la labor abnegada de les bibliotecàries i d'una voluntat de ferro per part de la Generalitat en aquest àmbit de la promoció cultural, en el convenciment del paper essencial que havia d'exercir la cultura a Catalunya a través d'institucions com la xarxa de Biblioteques Populares. És cert que arriba un dia que aquesta aparença de normalitat ja no és possible, que els bombardeigs són una realitat, en especial al Vendrell, al costat de la carretera i de l'estació, o que els responsables de l'hospital de guerra de Vilafranca es veuen obligats a intentar utilitzar les sales de la biblioteca, uns i altres situats a l'espai de la desocupada caserna, però estem parlant ja dels primers dies de l'any 1939 quan tot ja és a Catalunya dat i beneït. En un entorn de guerra i en situacions molt diverses, s'havia fet molt bona feina durant més de dos anys i mig.

El final d'aquesta història és prou trist, la Joana Raspall m'havia explicat, i en Manel Güell n'havia recollit un altre testimoni, com les bibliotecàries vilafranquines van carregar un camió amb els llibres que van poder i cap a Barcelona, i es van trobar amb un bombardeig a mig camí. En aquells moments alguns llibres van tenir un trist final i a l'entorn del 21 de gener de 1939 formaven part d'una pila de llibres al mig del carrer, davant de la caserna, no em pregunteu si va ser cosa dels darrers republicans a l'hora de la fugida, si no es van poder carregar tots als camió, o si va ser un fet derivat de la gent de l'hospital que hi havia al costat o, pel contrari, va ser cosa dels primers ocupants franquistes i l'entrada en alguna casa, qui sap si a la biblioteca d'alguna entitat com l'Ateneu Obrer. Alguns van tenir sort, la del fet que un noi de dotze anys passés pel carrer i es fixés en la portada i se l'emportés cap a casa pensant que potser li faria servei després d'haver estat protagonista d'una de les moltes històries bibliogràfiques tristes que en aquells anys es van viure al nostre país, i dic una perquè podria explicar com aquell gener del 1939

els ocupants de Vilafranca es van adreçar a l'establiment i llibreria de cal Claret, ara ja desaparegut, i amb l'argument que allí s'havien imprès setmanaris de caire republicà i marxista (se n'havien fet de tot tipus i color polític) van saquejar l'establiment, van treure el que van voler i van fer una foguera de llibres i papers al mig del carrer de la Parellada.

Diu que darrera un llibre hi ha sempre un enteniment i un cor que batega, i quan el llibre ja és una realitat física, al costat del llibre hi ha encara la sensibilitat del llibrer, i la de la bibliotecària fins arribar al lector. Una sensibilitat, la que s'exerceix a la biblioteca, que va molt més enllà del caire estricte de la professió, com assenyala amb notable encert Montserrat Comas en una colla de pàgines d'aquest llibre, que passa a ser, en especial quan les circumstàncies de la vida esdevenen difícils o fins i tot dramàtiques, una mena de consellera, d'amiga fidel que sap o intenta saber donar un cop de mà a qui ho demana.

El llibre parla d'això i de moltes coses més, jo no voldria rastrejar-les totes, però en general s'hi respira un esperit que era el que movia tot aquell moviment de les biblioteques populars, el que al llibre s'esmenta de concebre la cultura com a element de formació, de cohesió i d'homogeneïtzació d'una col·lectivitat. Aquest va ser evidentment un esperit que es va intentar trencar definitivament al gener del 1939 i que si va romandre rere les parets de les biblioteques que van continuar obertes va ser una vegada més gràcies a la labor abnegada de les bibliotecàries que en les penúries de la postguerra van intentar fer el mateix que en el temps de guerra: donar a l'activitat bibliotecària un caire de normalitat que no existia al carrer ni en cap altre lloc del país.

Altres poblacions, com va ser el cas de Vilafranca, van veure que es tornaven a quedar sense biblioteca i amb l'agreujant que també

havien tancat portes o desaparegut les biblioteques d'entitats, fons bibliogràfics que sovint havien nascut de l'empenta dels anys republicans, com va ser el cas de la biblioteca del Casal o la de l'Ateneu Obrer. El cas vilafranquí era especialment trist perquè era la segona biblioteca pública que fracassava després de l'anomenada biblioteca Parera i Coll a finals del segle XIX.

Podria comentar molts altres aspectes que m'interessen especialment, com pot ser el cas dels refugiats que venien d'altres zones del país, en especial els nens o els orfes ferroviaris. Aquest és un tema que té a veure amb aquest volum: la demostració que hi ha encara molts aspectes de la nostra Guerra Civil per conèixer i per estudiar, fins ara les biblioteques populars penedesenques i al calaix dels temes pendents encara el servei d'acollida de refugiats, per exemple de nens de Madrid que va portar infants a les nostres poblacions.

Aquest és un llibre que té encís. No és un volum de consulta, de referències específiques, més aviat és un dibuix, encara molt més una magnífica pintura mural en base a les observacions de les bibliotecàries –que anaven fent així el seu propi llibre, el llibre manuscrit de cada biblioteca– que, com remarca la Montserrat a la introducció, constitueix una font inestimable d'estudi sociològic, en el cas que ens ocupa, de la Catalunya que va del juliol del 1936 al gener del 1939. Aquest és un volum que sap situar-nos, que permet ambientar-nos en els múltiples aspectes del temps de la guerra a casa nostra. En recomano una lectura plàcida, lenta, tema a tema, assaborint-lo amb un silenci de respecte, amb pauses com la que es fa després de la crucifixió de Jesús a les passions de Bach –la proposta és de la mateixa Montserrat Comas quan ens presenta la primera pàgina en castellà del diari de les bibliotecàries, entrat ja l'any 1939–.

Jo crec que hem d'agrair a Montserrat Comas la magnífica feina realitzada i a la gent de "Llibres de Matrícula" una vegada més la cura atenta en una edició més que correcta, impecablement digna del prestatge de qualsevol de les biblioteques populars de casa nostra, atribució que, a la vista del que es diu al llibre, crec que és certament un molt bon elogi.

J. S. B.

(*) Parlament de presentació a Calafell el 29 de novembre del 2008.

Daniel Sancho (coord.)

RECULL D'HISTÒRIES DE SANT CUGAT SESGARRIGUES

Ajuntament. Sant Cugat Sesgarrigues 2008.

Tal com es remarca en les línies de presentació d'aquest volum, més enllà de les diverses edicions i estudis sobre aquest municipi penedesenc publicats en les darreres dècades, la intenció d'aquest llibre és la d'aplegar i donar a conèixer documentació concreta de la població de caire inèdit, en especial les entrevistes de memòria oral realitzades per Daniel Sancho a Josep Maria Peret i Carlos Ollé, un treball realitzat amb especial cura i amb l'atenta transcripció contrastada que exigeixen aquest tipus de treballs de recerca històrica sobre fonts orals.

El volum s'obre amb la conferència que Ramon Arnabat va pronunciar sobre la Segona República a Sant Cugat Sesgarrigues l'onze de setembre del 2007. Un excel·lent exercici de síntesi sobre el període, amb referències concretes a la població, en el qual també s'esplaia la memòria oral aplegada en el llibre. Com a complement es reproduïxen deu documents de l'Arxiu Municipal de la població referents a l'etapa que va del 1923 al 1939, actes de plens

municipals que ens ofereixen detalls valuosos sobre la vida municipal de l'època.

A més de les imatges que il·lustren l'edició, un aplec final reproduceix una vintena d'imatge pràcticament inèdites sobre indrets de la població i moments determinats de la vida social. En conjunt una edició acurada realitzada amb l'encert i la voluntat de fer història des de cada poble i indret del nostre Penedès, però també amb la voluntat de conjunt que remarca Sancho en la introducció, la de poder comptar amb un llibre que és una eina de record dels temps passats.

J. M. L.

Antoni Piñol i Marc Font (*)

EL PENEDÈS. GEOGRAFIA, PAISATGE I PATRIMONI

Ed. Abadia de Montserrat. 2008.

L'Antoni i el Marc han insistit molt que digués quatre paraules sobre el seu llibre, no puc ni vull desatendre el seu prec perquè engresca veure gent jove, universitaris –en el sentit de la paraula universitari que havia sentit sempre al mestre Pere Grases, com la persona plena d'inquietuds culturals, polítiques, socials...– que estimen, valoren i s'engresquen pel coneixement de la seva realitat més propera, fet que els ha portat a crear la secció de Geografia dins l'Institut d'Estudis Penedesencs, certament que ens en calen molts com ells a casa nostra.

Fa bastant més d'un any ja me'n van parlar, d'aquest llibre, de manera que em consta que no estem davant d'una obra de compromís, feta d'un refregit d'aquí i d'allà, sinó d'una obra de gestió lenta, madurada als espais d'estudi universitari i sota l'atenta tutela del seu professor Joan Tort.

Comptat i debatut, que obrim la primera pàgina i hi trobem una composició emblemàtica, el sonet al Penedès d'Antoni Massanell, que, a més, il·lustra com a text al peu un grup de fotografies de les pàgines inicials. Quan el Ton va escriure aquesta composició jo encara no el coneixia, però em consta, per l'amistat i el mestratge que d'ell vaig rebre anys després, que era un decidit defensor de la identitat de la nostra terra i que l'estimava amb passió gairebé de geògraf perquè era un excursionista irredempt que havia trepitjat una i altra vegada tots els racons del nostre Penedès, d'aquí que el seu sonet sigui un preciós joc de descripcions on la geografia i el sentiment van de la mà, aspecte que és, certament, una gran veritat. El mapa que acompanya el poema d'en Massanell a les primeres pàgines ens mostra igualment aquest caire d'espai unitari que ha de definir el sentit de comarca, una unitat geogràfica de la que Piñol i Font n'estudien el passadís interior.

Ja a la primera pàgina trobo un concepte que m'interessa especialment, es parla del Penedès com un territori d'identitat pròpia, una identitat no sols present en la mateixa etimologia de la paraula Penedès i en el topònim d'un bon grapat de poblacions, sinó especialment en un fet que, a la meua manera de veure, deriva de la revolució de pensament que va suposar el romanticisme. La valoració del passat que proposa l'ideal romàntic determina una recerca de la identitat, és llavors quan neix el concepte de comarca, de la mateixa manera que es desvetlla la renaixença i els poetes canten el seu espai més proper i neix l'excursionisme i es desenvolupen les comunicacions. Fins al segle XIX em fa l'efecte que no podem parlar de la comarca com un espai d'identitat i la prova la tindriem en el caràcter endogàmic de moltes poblacions, tal com reflecteixen els insistents cognoms que trobem en un o altre dels pobles del Penedès. D'una època en la qual poc hi havia més enllà de l'espai on s'havia nascut i, de tant en tant, mercat o fira a Vilafranca es

passa a una etapa en la qual, amb el suport de la difusió de l'ensenyament, el conjunt de la població de casa nostra comença a tenir sentit d'identitat, de pertinença, i aquest sentit molt abans que el fet de ser catalans era el de pertànyer al Penedès.

Sempre he pensat que la comarca ofereix, tot i la facilitat actual dels mitjans de comunicació, un espai diem-ne fet a la mesura humana, a la mida de l'ull humà que diu el Ton Massanell en el seu sonet. Tot i això, aneu a saber si el futur ens arrabassarà el sentit d'identitat comarcal. Per dir-ho d'una manera gràfica, hem passat d'un temps en el qual el meu avi deia "el mes que ve haurem d'anar a Barcelona" a una situació actual en la qual ens llevem el diumenge i diem "anem a esmorzar a Andorra?". Afirmen els autors del llibre que el Penedès genera un profund sentiment de pertinença que el nouvingut es fa seu ràpidament, tant de bo sigui sempre així perquè al llibre es parla també d'una comarca en venda.

En aquest llibre estem davant d'un treball que ens proposa una síntesi geogràfica però estructurada en base als límits naturals que defineixen les conques hidrogràfiques que travessen el nostre territori, amb una referència especial a les dues capitals. Ja he dit que de geografia, en sé ben poc però em sembla que aquesta forma d'encarar la visió d'un paisatge com el del Penedès, és a dir, una comarca no determinada per una gran conca fluvial, constitueix una aportació prou novedosa.

En aquest espai el paisatge és definit com un mosaic de l'activitat humana, però un mosaic en el qual s'apunten canvis greus si no anem, com diuen els autors en el llibre, a una gestió conscient, jo diria una gestió coherent. És així que el Pic de l'Àliga ha estat sempre un punt de referència indiscutible per als penedesencs, però ben a prop d'ell Piñol i Font hi veuen un país en venda. En qualsevol cas, el

conjunt és definit a les pàgines del volum que avui presentem en els seus eixos principals, es parla de poblament, de la vinya i la fil·loxera, i s'acompanya de gràfiques i de magnífiques fotografies, tot plegat entre els assentaments humans i els grans eixos de comunicació.

Els autors dibuixen també un tret molt característic del Penedès, el seu sistema de municipis, com veritablement correspon a una població disseminada en una àmplia plana.

Tot seguit trobem l'anàlisi detallada de les diverses valls, la de l'Anoia amb fotografies, dades i gràfiques posades al dia, la del Foix i el procés de suburbanització que ha patit en bona part a partir dels anys 90 i la de la riera de la Bisbal. Entre una i altra Vilafranca i el Vendrell amb els seus entorns.

En conjunt es tracta d'una obra de divulgació i síntesi, ben aconseguida, magníficament editada i amb una voluntat didàctica que ens demostra que en els darrers trenta anys moltes coses han canviat a casa nostra, quan es va fundar l'IEP no podíem pas imaginar no sols una edició en color tan acurada, sinó el simple fet que una editorial, en principi amb una voluntat comercial, pogués interessar-se per publicar un llibre d'aquestes característiques, que, en definitiva, vol dir que hi ha un públic lector interessat per la temàtica geogràfica.

Hauria de ser aquest un volum de referència pel que fa a la divulgació i ens podríem donar per satisfets si la meitat dels joves de casa nostra arribessin a saber ni que fos una tercera part dels conceptes bàsics que aquí s'exposa.

J. S. B.

(*) Parlament de presentació a Vilafranca del Penedès el 28 de novembre del 2008.

Manuel Llorens

POEMA PARA UN LUNES BANCARIO

Ed. Centro de Estudios Latinoamericanos
Rómulo Gallegos. Caraqués. Veneçuela 2006.

Nét del benemèrit vilafranquí a l'exili Rodolf Llorens i Jordana, Manuel Llorens, psicòleg clínic, professor de la Universitat Catòlica Andrés Bello i psicòleg de la selecció nacional de futbol de Veneçuela, és igualment autor de treballs de creació poètica i de diversos contes. Aquest volum que ara arriba a les nostres mans aplega gairebé una cinquantena de poemes breus i li va ser guardonat amb el premi de poesia Fernando Paz Castillo en la seva XVI edició.

Poètica impressionista, feta de crits momentanis i imatges fugisseres, creació de comunicació difícil en la qual les imatges han estat collides, caçades, de l'absurd de la realitat diària, sigui d'un text qualsevol, de les pàgines del diari, potser d'un informe psiquiàtric. En tot el conjunt, l'absurd es desenvolupa en imatges plàstiques, sovint sense ordre ni lògica, amb personificacions que intenten accentuar detalls qui sap si inconnexos, talment com una mostra de l'absurd fet metàfora. En la poètica de Llorens no hi ha referents acadèmics, no es dibuixa cap coneixement enciclopèdic de la dinàmica creativa de la paraula, les seves referències són del carrer, de la gent del seu temps, d'aquí que el volum no s'obri, sinó amb unes paraules de Pink Floyd i d'Emily Dickinson, una manera certament clara d'anunciar que la paraula forma poètica, com la vida en la societat contemporània que les seves pàgines retraten fragmentàriament, ha perdut tota mena de límits i condicions, que ha enterrat no sols l'academicisme, sinó la mateixa referència que en pot derivar del seu pes formatiu.

J. S. i B.

Grup d'Estudis Cubellencs Amics del Castell**ANUARI 2008**

Cubelles. 2008.

Amb la mateixa puntualitat i rigor que es fa palès en la seva manera de treballar i en l'organització de constants activitats culturals, el Grup d'Estudis Cubellencs ha donat a conèixer, un any més, el seu anuari, un centenar de pàgines a l'entorn de la història local i les activitats de l'entitat, editades amb especial cura i atenció no sols en els continguts, sinó també amb una qualitat formal prou llunyana de les senzilles revistes habituals en els grups d'estudis locals de molts municipis.

L'aplec s'inicia amb el record dels quaranta anys de l'enderroc del pont del Campanar, que es complementa amb una documentació final sobre la seva construcció a finals del segle XVIII, i acull tot seguit una ben

interessant crònica memorialística d'Antoni Pineda sobre la seva infantesa, amb referències a l'estació del ferrocarril, on vivia i a la Guerra Civil, que posteriorment es complementen amb un treball de Ramon Arnabat sobre els bombardeigs franquistes a Cubelles i el Garraf. Acompanya l'edició un article de Núria Fonoll sobre els 25 anys de l'adéu a Charlie Rivel, la labor de catalogació i estudi de Xavier Martínez sobre les masies de Cubelles, un ampli resum de les activitats del Grup d'Estudis, amb l'habitual complement fotogràfic, cròniques d'excursionisme, fons bibliogràfic, noves publicacions, la semblança d'una artista, les històries de fa mig segle d'en Joan Vidal i la paraula poètica de Dolors Thomas. Comptat i debatut, el testimoniatge de la bona feina que d'un cap de l'any a l'altre porta a terme l'entusiasta colla cubellenca.

J. M. L.

FONS BIBLIOGRÀFIC

Donatiu Drac Verd de Sitges

- "IV Trobada d'estudi per a la preservació del patrimoni en pedra seca als Països Catalans". Drac Verd de Sitges. Sitges. 2007. 148 pàg.

Donatiu Biblioteca Museu Víctor Balaguer

- *Butlletí de la Biblioteca Museu Balaguer*. Associació d'Amics de la Biblioteca Museu Víctor Balaguer. Vilanova i la Geltrú. Vilanova i la Geltrú. 2008. 126 pàg.

Donatiu Museu Marítim

- ESTRADA-RIUS, Albert. *La Generalitat de Catalunya a la Drassana Reial de Barcelona en temps d'Alfons el Magnànim*. Museu Marítim. Barcelona. 2008. 138 pàg.

Donatiu Fundació "la Caixa"

- GUTIÉRREZ-DOMÈNECH, Maria. *Quant costa anar a la feina? El cost en temps i diners*. Documents d'economia "la Caixa" núm. 11. Fundació "la Caixa". Barcelona. 2008. 32 pàg.
- HOMS, Oriol. *La formació professional a Espanya. Cap a la societat del coneixement*. Col·lecció Estudis Socials núm. 25. Fundació "la Caixa". Barcelona. 2008. 220 pàg.

Aportació Ajuntament de Vilanova i la Geltrú

- COMAS I GÜELL, Montserrat. *Teresa Basora i Sugranyes (1922-1998)*. Retrat núm. 36. Ajuntament de Vilanova i la Geltrú. Vilanova i la Geltrú. 2008. 42 pàg.

Intercanvi Diputació Barcelona - Xarxa de Municipis

- *El Codi tècnic de l'edificació. Una visió pluridisciplinària*. Diputació de Barcelona - Xarxa de Municipis. Barcelona. 2008. 308 pàg.
- *Parc del Garraf. Memòria 2007*. Diputació de Barcelona. Barcelona. 2008. 74 pàg.

- *Castell de Boixadors. Sant Pere Sallavinera*. Memòria d'Arqueologia i Història. Recursos culturals núm. 8. Diputació de Barcelona. Barcelona. 2008. 456 pàg.
- *Antiga casa rectoral de Castellnou de Bages*. Memòria d'Arqueologia i Història. Recursos culturals núm. 7. Diputació de Barcelona. Barcelona. 2007. 260 pàg.
- *Recomanacions per a la construcció de l'equipament d'un arxiu municipal*. Recursos culturals núm. 3. Diputació de Barcelona. Barcelona. 2008. 192 pàg.

Intercanvi Institut d'Estudis Catalans

- *L'Institut d'Estudis Catalans, avui*. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona. 2007. 46 pàg.

Intercanvi Centre de Lectura de Reus

- BERTRAN CUDERS, Josep. *Reus i el Baix Camp durant la dictadura de Primo de Rivera*. Centre de Lectura de Reus. Reus. 2008. 222 pàg.
- ARNAVAT, Claudi. *El Guaita. Articles periodístics 1986/1999*. Centre de Lectura de Reus. Reus. 2008. 360 pàg.

Intercanvi Museu Nacional Arqueològic de Tarragona

- *Les dones en la prehistòria*. Museu Nacional Arqueològic de Tarragona. Tarragona. 2008. 20 pàg.
- *Apel·les Fenosa i l'antiquitat clàssica*. Museu Nacional Arqueològic de Tarragona. Tarragona. 2008. 26 pàg.

Donatiu Museu Arqueològic del Vendrell

- *10 anys de fotografia del Museu Arqueològic del Vendrell 1999-2008*. Museu Arqueològic del Vendrell. El Vendrell. 2008. 72 pàg.

Intercanvi Fundació Bosch i Cardellach

- ESPINACH GRAU, Ramon. *El llegat trallero*. Quaderns d'Arxiu 104. Fundació Bosch i Cardellach. Sabadell. 2008. 62 pàg.
- FONT I GRASA, Pere. *Magí Colet i Mateu, pedagog i patriota català*. Quaderns d'arxiu núm. 105. Fundació Bosch i Cardellach. Sabadell. 2008. 64 pàg.
- TRIAS, Margarida. *L'humor d'un il·lustrat: edició d'una carta de Bosch i Cardellach*. Quaderns d'arxiu núm. 106. Fundació Bosch i Cardellach. Sabadell. 2008. 108 pàg.

Intercanvi Associació Cultural del Matarranya

- ESPLUGA, Josep. *Com embolicar la Franja amb una fulla de pi*. Associació Cultural del Matarranya. Calaceit. 2008. 132 pàg.
- GRÀCIA, José Miguel, i PALLARÉS, Jesús. *Si les pedres parlaren... si las piedras hablaran...* Associació Cultural del Matarranya. Calaceit. 2008. 114 pàg.

Donatiu Sr. Vicenç Carbonell i Virella

- ROMA I CASANOVAS, Francesc (textos); MIR, Jordi (fotografies), i BASILE, Javier (il·lustracions). *Quaranta anys de la flama de la llençua catalana 168-2008*. Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya. Montserrat. 2008. 70 pàg.

Donatiu Sr. Josep Parera i Ripoll

- PUJULÀ I RIBERA, Jordi; MELCIÓ, Josep. M. (fotografies). *Olot*. Llibres de Batet. Olot. 1995. 76 pàg.
- *Itineraris per la comarca de l'Anoia. Rubió, Copons i Veciana*. Itinerari 4. Ajuntament d'Igualada. Igualada. 1982. Pàg. 46.
- *Itineraris per la comarca de l'Anoia. Calonge de Segarra, la Molsosa i Castellfollit de Riubregós*. Itinerari 9. Ajuntament d'Igualada. Igualada. 186. 34 pàg.
- MARTÍ, Celdoni. *La Falca*. Publicacions Anoia. SA. Igualada. 1987. 192 pàg.

- MESTRE I RAVENTÓS, Pere. *Els ocells de la Vall de Boí i Aigüestortes*. Edita l'autor. Sant Sadurní d'Anoia. 1996. 84 pàg.
- MCMLVI. *Sant Magí Cançó Popular Catalana*. Il·lustre Cofradia de San Magin, màrtir. Barcelona. 1956. pàg. s/n.
- *Cent vint-i-cinc anys. Caixa d'Estalvis de Sabadell*. Caixa de Sabadell. Sabadell. 1983. 80 pàg.
- FERNÁNDEZ I SUBIRANA, Marcial (textos i disseny); PONS I GRAU, Antoni, i IZQUIERDO I CANAS, Paquita (fotografies). *Visita a la Basílica de Santa Maria d'Igualada*. Priors del Sant Crist d'Igualada. Igualada. 1992. 32 pàg.
- MARIMON I GARCIA, Lourdes. *Rubió i el seu retaule: una gran obra d'art a la nostra comarca*. Ajuntament d'Igualada. Igualada. 1985. 24 pàg.
- MONCUNILL I TORRES, Antoni (a) *Febres*; MARTÍ I FIGUERAS, Joan (a) *Vallfogona*, i PUIG I GUBERN, Magí (a) *Maringallo. Renoms igualadins. Recull, anecdotari i origen*. Òmnium Cultural. Igualada. 1984. 258 pàg.
- MONCUNILL I TORRES, Antoni. *De quan Igualada no era ciutat*. Òmnium Cultural. Igualada. 1990. 176 pàg.
- ARRIZABALAGA I BLACH, Antoni; PARDO I RODRÍGUEZ, Jordi, i SADURNÍ I PICOLA, Joan. *Els orígens de Granollers i del Vallès Oriental*. Caixa d'Estalvis de Catalunya. Barcelona. 1984. 108 pàg.
- *Igualada vista per la Pilarín Bayés*. Ajuntament d'Igualada. Igualada. 1987. 40 pàg.
- *La Caixa de Manresa a Catalunya*. Caixa de Manresa. Manresa. 1990. 222 pàg.
- SANMARTÍ I ROSET, Carme. *La pagesia benestant al Bages. Els mas Sanmartí*. Angle Editorial. SL. Manresa. 1995. 270 pàg.
- TORRES, Estanislau, i CASTELLS, Joaquim (fotografies). *Visió de l'Alta Garrotxa*. Terra Nostra 7. Edicions de Nou Art Thor. Figueres. 1987. 96 pàg.
- *Anoia, debat sobre la cultura de la comarca*. CECI, Jove Cambra, Òmnium Cultural i Rialles. Igualada. 1988. 190 pàg.

- *Anoia, debat sobre la cultura de la comarca*. Separata. CECI, Jove Cambra, Òmnium Cultural i Rialles. Igualada. 1988. 190 pàg.
- DD.AA. *Autors igualadins. Mostra bibliogràfica 1990*. Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada. Igualada. 1990. 94 pàg.
- *Aqualata Literària II!* Ajuntament d'Igualada. Igualada. 1987. 134 pàg.
- DD.AA. *Itinerari artístic a l'entorn del Sant Crist d'Igualada*. Priors del Sant Crist. Igualada 1988. 100 pàg.
- *Fons municipal d'art contemporani*. Ajuntament de Sant Boi de Llobregat. Sant Boi de Llobregat. 2003. 56 pàg.
- LLUVICH, Ignaci. Pbre. *Monasterio de Santa Maria de Gerri de la Sal*. Lérida, s/d. 32 pàg.
- BOLEDA I CASES, Ramon. *Verdú. Des dels orígens fins a la fi del Règim Senyorial de Poblet*. Diputació de Lleida. Lleida. 1994. 250 pàg.
- LLURBA I RIGOL, Josep. *Ennec Bonfill. 1.000 anys (992-1992)*. Ajuntament de Cervelló. Cervelló. 1992. 28 pàg.
- RUBÍ I CASALS, Maria Gemma. *Entre el vot i la recomanació. Partits, mobilització electoral i canvi polític a Manresa (1899-1923)*. Angle Editorial. Manresa. 1995. 266 pàg + mapa.
- GIRALT I ESTEVE, Mireia. *Flora i vegetació dels líquens epífits del Tarragonès. Aplicació al problema de la contaminació atmosfèrica*. Fundació Antoni i Vicenç Mestres Jané. Vilafranca del Penedès. 1986. 170 pàg.
- *Finestrelles* núm. 2. Centre d'Estudis Ignasi Iglesias. Sant Andreu de Palomar. 1990. 200 pàg.
- *Igualada vista per Montserrat Mainar Benedicto*. Ajuntament d'Igualada. Igualada. 1989. 32 pàg.
- *La tradició remeiera a l'Anoia. Infusions, ungüents, creences i tabús*. Òmnium Cultural. Igualada. 1989. 116 pàg.
- *Igualada vista per Francesc Català-Roca*. Ajuntament d'Igualada. Igualada. 1988. 20 pàg.
- BALL I MATEU, Miquel. *Senyora i Majora de la ciutat*. Ajuntament d'Igualada. Igualada. 1990. 747 pàg.
- DD.AA. *El Rec. Anoia Verda i Neta*. Igualada. 1992. 26 pàg.
- *Igualada*. Ajuntament d'Igualada. Igualada, s/d. 32 pàg.
- DD.AA. *El Masnou, ahir i avui*. Ajuntament del Masnou. Masnou. 1985. 120 pàg.
- CÒDOL I MARGARIT, Josep. *Igualada a l'ombra del Sant Crist*. Els Priors del Sant Crist. Igualada. 1984. 16 pàg.
- GAJA I MOLIST, Esteve. *El Manlleu dels anys trenta (1930-1939)*. Edició de l'autor. Manlleu. 1988. 206 pàg.
- *Sant Crist d'Igualada. Crònica del quart centenari (1989-1990)*. Priors de Sant Crist. Igualada. 1991. 164 pàg.
- PONS, Pere. *Les comarques de Catalunya. La Segarra*. Disseny Cultural. Barcelona. 1994. 104 pàg.
- NOVELLA, Joaquim. *L'economia de l'Alt Penedès. Anàlisi i propostes d'actuació econòmica*. Caixa Penedès. Vilafranca del Penedès. 1988. 344 pàg.
- *Aqualata literària*. Ajuntament d'Igualada. Igualada. 1985. 96 pàg.
- LLACUNA I ORTÍNEZ, Pau. *Arxiu històric municipal d'Igualada*. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona. 1982. 78 pàg.
- TOMASA, Eudald. *Cenacle, Ciutat i Bages. Tres plataformes culturals a la Manresa del segle XX*. Angle Editorial. SL. Manresa. 1995. 150 pàg.
- HERAS CABALLERO, Pedro Antonio. *El sexenio democrático en la ciudad de Tarragona (1868-1874). En el marco y ámbito históricos de la creación de la junta de obras del puerto de Tarragona*. Edicions El Mèdol. Tarragona. 1994. 344 pàg.
- *Acte oficial commemoratiu del 125è aniversari*. Caixa de Manresa. Manresa. 1990. 72 pàg.
- TORRAS I SERRA, Marc. *La crisi del segle XV a Manresa. Una aproximació a partir dels lli-*

bres de manifest. Angle Editorial SL. Manresa. 1996. 142 pàg.

Donatiu de l'autor

- AYMERICH I BERNAL, Isidre. *El paper moneda, els bons i els vals a la Segarra durant la Guerra Civil (1936-1939)*. Edició de l'autor. Cervera. 2008. 80 pàg.

Intercanvi Museu d'Història de Catalunya

- *Mnemòsine* núm. 4. Museu d'Història de Catalunya. Barcelona. 2008. 266 pàg.

Intercanvi Generalitat de Catalunya -

Departament General del Patrimoni Cultural

- *Tribuna d'Arqueologia*. 2007. Generalitat de Catalunya - Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació. Barcelona. 2008. 324 pàg.

Intercanvi Institut Català d'Arqueologia Clàssica

- LÓPEZ VILAR, Jordi, i PIÑOL MASGORET, Lluís. *Terracotes arquitectòniques romanes. Les troballes de la plaça de la Font*. Institut Català d'Arqueologia Clàssica. Tarragona. 2008. 112 pàg.

Donatiu del Museu de Mataró

- *Tràveling circular*. Roda el món. El viatge. 2007/2008. Ajuntament de Mataró. Mataró. 2008. 166 pàg.
- *Menjador*. Roda el món. El viatge. 2007/2008.

Ajuntament de Mataró. Mataró. 2008. 34 pàg.

- *Sala 1*. Roda el món. El viatge. 2007/2008. Ajuntament de Mataró. Mataró. 2008. 34 pàg.
- *Sala 2 / La finestra / La galeria*. Roda el món. El viatge. 2007/2008. Ajuntament de Mataró. Mataró. 2008. 108 pàg.

Intercanvi Centre d'Estudis Sinibald de Mas

- *Recull de Treballs-9*. Centre d'Estudis Sinibald de Mas. Torredembarra. 2008. 102 pàg.

Aportació Ajuntament de Sitges

- LLOPART I MALVAROSA, Juan. *Sitges Guantánamo Sitges. Rafael Llopart i Ferret: la historia de un "americano"*. Ajuntament de Sitges. Sitges. 2006. 258 pàg.

Aportació Ajuntament del Vendrell

- XXXVI *Concurs Literari Sant Jordi*. Ajuntament del Vendrell. El Vendrell. 2008. 140 pàg.
- NOGUÉS CARRERAS, Magda (text); BAYÉS, Pilarín (il·lustració). *Petita història de les Carmelites Missioneres Teresianes del Vendrell*. Ajuntament del Vendrell. El Vendrell. 2008. 16 pàg.

Intercanvi Institut d'Estudis Vallencs

- *(25 anys d'art a l'IEV) Edició commemorativa d'un quart de segle d'exposicions a l'Institut d'Estudis Vallencs (1982-2007)*. Institut d'Estudis Vallencs. Valls. 2008. 88 pàg.

Caixa Penedès

PERSONES AL SERVEI DE PERSONES.

Som **Caixa Penedès**,
amb un gran equip de professionals
i més de 670 oficines.
T'ofereim un servei amb les
tecnologies més avançades
i productes amb les solucions que
s'adapten a les teves necessitats.
Volem estar **sempre molt a prop teu**
i reinvertir en benefici de la societat.

www.caixapenedes.com

Caixa Penedès
Obra Social